

บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

**THE ROLES OF GOOD CHILDREN ACCORDING TO BUDDHIST
TEACHING IN BAAN DONG CHAI COMMUNITY, MUEANG
DISTRICT, LAMPANG PROVINCE**

พระชวัญมนัส กम्मสุโก (แก้วกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

พระชวีญมน์ส กम्मสุโ (แก้วกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**The Roles of Good Children according to Buddhist Teaching
in Baan Dong Chai Community, Mueang District,
Lampang Province**

Phra Kwanmanas Kammasubho (kaewkul)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง”
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร.ประทีป พิษทองกลาง)

กรรมการ

(ดร.อาภากร ปัญโญ)

กรรมการ

(ดร.จีระศักดิ์ ปันลำ)

กรรมการ

(ดร.ดิลก บุญอ้อม)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.จีระศักดิ์ ปันลำ

ประธานกรรมการ

ดร.ดิลก บุญอ้อม

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระขวัญมนัส กम्मสุโภ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผู้วิจัย : พระขวัญมนัส กम्मสุโก (แก้วกุล)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ดร.จิรศักดิ์ ปันลำ พธ.บ. (พระพุทธศาสนา), กศ.ม. (บริหารการศึกษา),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

: ดร.ติลก บุญอิม ศษ.บ. (บริหารการศึกษา), ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา), ศศ.ม.
(พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาคุณสมบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๓) เพื่อสังเคราะห์บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ระหว่างการวิจัยเอกสาร และการวิจัยข้อมูลการให้สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย

ผลการวิจัย พบว่า

คุณสมบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) ละเว้นจากความชั่ว และเหตุแห่งความเสื่อม ไม่เกี่ยวข้องอบายมุขทั้งปวง ๒) ประพฤติปฏิบัติความดี ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักสุจริตทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ ๓) หมั่นศึกษาและ แสวงหาความรู้ เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาสติปัญญา ๔) ฉันทะ ความสนใจ มีความเพียรพยายามและมีการปฏิบัติบรรลุเป้าหมาย ๕) มีความมั่นคง ดำรงชีพตามหลักศีลธรรมและจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานแห่งความเป็นกัลยาณชนคนดี ๖) ดำรงตนให้เป็นทายาทที่ดี บริหารทรัพย์สินและ ครอบครัวให้มั่นคง ดำรงตนตามหลักสันโดษ ๓ ประการ ได้แก่ ยถาลาภสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง และสาธูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควรแก่ฐานะแห่งตน

คุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีของชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๑) ด้านความซื่อสัตย์ กตัญญูทศเวทิต่อบิดามารดา: บุตรีดาควรประพฤติปฏิบัติตนตอบแทนด้วยการดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้ง ประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ระลึกถึงคุณผู้ให้กำเนิด

เลี้ยงดูตอบแทนตามฐานะอันสมควร ๒) ด้านความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิดามารดา: บุตรธิดาควร รู้จักวางอุเบกขาวางเฉยอดทนต่อคำดูค่าของท่าน ฟังท่านอย่างสงบไม่ควรโต้เถียงท่านยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน ๓) ด้านความอดทนในการดูแลบิดามารดา: บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ ๔) ด้านการสื่อสารกับบิดามารดา: บุตรธิดาควรใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่เสียงดังหยาบคาย เข้าใจในการสื่อสารของท่าน ๕) ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา: การทำภารกิจแทนบิดามารดา หากเป็นสิ่งที่เราทำได้ ก็ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่านด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุด ๖) ด้านการแสดงมารยาทต่อบิดามารดา: บุตรธิดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ก้าวร้าว หรือใช้ภาษาไม่สุภาพ ปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพ

บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธานุศาสนาน ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ๑) บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา: คอยดูแลท่านให้บริบูรณ์ด้วยปัจจัย ๔ หมั่นพาท่านไปทำบุญให้ท่าน รักษาศีล และเจริญภาวนา หมั่นช่วยเหลือกิจการงานบิดามารดาด้วยความตั้งใจ สืบวงศ์ตระกูลด้วยการปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี ไม่ดำรงตนไปสู่ทางที่เสื่อมเสีย สร้างฐานะให้มั่นคง ประพฤติปฏิบัติตนครั้งบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ หากท่านจากไปต้องหมั่นกระทำบุญอุทิศให้ท่านอย่างสม่ำเสมอ ๒) การสื่อสารกับบิดามารดา: หมั่นพูดคุย ใถ่ถามสภาวะความ เพื่อป้องกันมิให้ท่านเกิดความรู้สึกเหงา เป็นกำลังใจทั้งยามทุกข์และสุข พุดจาไพเราะ ไม่ดูค่าหรือทำให้บิดามารดา รู้สึกเสียใจ และคอยช่วยเหลือในกิจการงานต่างๆ โดยไม่บ่นหรือปฏิเสธ ๓) การแสดงความรู้สึกต่อบิดามารดา: แสดงความรักและความห่วงใยบิดามารดา ช่วยเหลือกิจการงานของท่านด้วยความวิริยะอุตสาหะไม่ย่อท้อ ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานแห่งความดี มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ๔) การแสดงความผูกพันกับบิดามารดา: เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งบิดามารดาให้อยู่ลำพัง ไม่ทอดทิ้งภารกิจที่ทำไว้ สานต่อกิจการงานบิดามารดาให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ๕) การควบคุมการทำหน้าที่ต่อบิดามารดา: ดูแลเอาอาหารการกิน สุขภาพร่างกาย ด้วยความเต็มใจสานต่อกิจการงานมิให้บกพร่อง นำคำสอนบิดามารดามาประพฤติปฏิบัติ และทำบุญอุทิศให้หลังจากท่านเสียชีวิต

Thesis Title : The Roles of Good Children according to Buddhist Teaching in Baan Dong Chai Community, Mueang District, Lampang Province

Researcher : Phra Kwanmanas Kammasubho (kaewkul)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr.Jirasak Panlrm

B.A. (Buddhist Studies), M.A. (Educational Administration),

Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr.DilokBunim

B.Ed. (Bachelor of Education), B.A. (Buddhist Studies), M.A. (Educational Administration),

Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 3, 2019

Abstract

The thesis entitled “The roles of good children according to Buddhist teachings in Baan Dong Chai community, Mueang district, Lampang province” consists of three objectives. The study aims: 1) to study the qualities of children according to Buddhist teachings, 2) to study the characteristics of good children in Baan Dong Chai community, Mueang district, Lampang province, and 3) to synthesis the roles of good children according to Buddhis teachings in Baan Dong Chai community, Mueang district, Lampang province. This is a qualitative research that was created through documentary research, the in-depth interview and focus group discussion.

The results of the research are as follows:

The qualities of good children consist of: 1) refrain from evil and causes of ruin, 2) behave well with an integrity in body, speech and mind, 3) study diligently and always be active to learn new knowledge in order to develop intelligence, 4) will to put an effort to achieve the goal, 5) live life morally and ethically as the basis of

being a good person, 6) maintain oneself as a good heir by managing family's asset and keep the family stable, and 7) live life in accordance with the Dhamma on *Santoshā* 3 or contentment, namely the contentment with what one gets and deserves to get, the contentment with what is within one's strength or capacity and the contentment with what is befitting.

The characteristics of good children in Baan Dong Chai community, Mueang district, Lampang province consist of: 1) honesty and gratitude towards parents; sons and daughters should show gratitude by taking care and not neglecting, behave well in bodily, verbally and mind and remember parents' kindness, 2) tolerance towards the behavior of parents; children should be patient and practice *Upekkhā*, listen calmly without arguing back, and accept them as they way they were, 3) patience in taking care of parents; children should not speak or complain anything that could hurt them, make them happy and take care of them whether they're sick or not and not disappoint them, 4) communication with parents; children should use gentle words, not use rude words or loud tone of speaking, and understand their messages, 5) work on behalf of parents; children should willingly help lightening the workload of parents with what one could do, and 6) showing manners to parents; children should be humble, not aggressive or use any rude words towards them and treat them with respect.

The roles of good children according to Buddhist teachings in Baan Dong Chai community, Mueang district, Lampang province consisted of: 1) the roles in treating parents; take care of them with 4 basic needs, always take them to do the merit-making, practice meditation and keep the five precepts, will to assist them with their work, keep the family lineage by behaving well, not lead life towards the causes of ruin, and always make merit for them when they already passed away, 2) communication with parents; always talk with them and check up on them so that they would not feel lonely, support them in both good and bad times, use gentle words with them, make no complaint with them, not make them sad and help them in their work without rejection and any complaint, 3) expression towards parents; show affection and care towards them, help their work with effort and without giving up, be polite and humble, 4) relations with parents; take care of them and not neglect them to

be alone, continue and finish their undone work and 5) duty towards parents; take care of their diet and health, apply their teachings in daily life and make merit for them when they already passed away.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติ ดังต่อไปนี้

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร.จිරศักดิ์ ปันลำ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ติลก บุญอ้อม กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณ คณาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ทุกท่าน พระอาจารย์บุญทรง ปณฺญโร ดร. พระวิปัสสนาจารย์ประจำศูนย์วิปัสสนากัมมัฏฐาน วัดน้ำบ่อหลวง อาจารย์พระมหาภิรตี วรกิตติ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ และดร.สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์ เลขาธิการศูนย์บัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรและเพื่อนนิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) รุ่นที่ ๑ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางทุกท่าน ที่คอยแลกเปลี่ยนให้คำปรึกษาและข้อแนะนำ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีความสุขและได้รับประสบการณ์ที่ดีในการเรียนมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ไม่ได้ระบุนาม ที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

อานิสงส์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นเครื่องสักการะแด่พระรัตนตรัย อุทิศแต่บิดามารดา ครูอาจารย์ หมูญาติทั้งหลาย ตลอดจนสัตว์ปศุสัตว์ทุกหมู่เหล่า ขอจงได้เข้าใจและเข้าถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า ตามฐานะแห่งวิถีนุญนของแต่ละท่านด้วยเทอญ

พระชวัญมนัส กम्मสุโก

๓ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนภาพ	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๙
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๓
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๒๔
บทที่ ๒ คุณสมบัติของบุตริตาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา	๒๕
๒.๑ ความหมายและประเภทของบุตริ	๒๕
๒.๒ คุณสมบัติของบุตริตาที่ดี	๒๗
๒.๓ องค์ประกอบของคุณสมบัติของบุตริตาที่ดี	๓๕
๒.๔ แนวปฏิบัติของบุตริตาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา	๓๖
๒.๕ ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิบัติของบุตริตาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา	๔๘
๒.๖ อานิสงส์ของการปฏิบัติของบุตริตาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา	๕๐

บทที่ ๓	คุณลักษณะของบุตรีดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชยอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๕๒
	๓.๑ คุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีของชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๕๓
	๓.๒ แนวทางและคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีตามหลักพุทธธรรม	๕๙
	๓.๓ สรุปท้ายบท	๖๒
บทที่ ๔	บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๖๕
	๔.๑ ความเห็นและบทบาทของบุตรีดาที่ดีของชุมชน	๖๕
	๔.๒ แนวทางการเป็นบทบาทของบุตรีดาที่ดีของชุมชน	๖๙
	๔.๓ บทบาทและหน้าที่ของบุตรีดาที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา	๗๒
	๔.๔ แนวทางการปฏิบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา	๗๔
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๗๙
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๙
	๕.๑.๑ คุณสมบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา	๗๙
	๕.๑.๒ คุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีกรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๗๙
	๕.๑.๓ บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง	๘๐
	๕.๒ อภิปรายผล	๘๑
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๔
	๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	๘๔
	๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๘๕
	บรรณานุกรม	๘๖
	ภาคผนวก	๙๐
	ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๙๑
	ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๐๓
	ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ	๑๑๐
	ภาคผนวก ง แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย	๑๑๔
	ประวัติผู้วิจัย	๑๑๘

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง

หน้า

แผนภาพที่ ๔.๑ แนวทางการปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทศาสนา

๗๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระวินัยปิฎก		
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์		(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก		
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกั	(ภาษาไทย)
สั.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฐก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.สตุตค.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สัตตกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
มงคลตถ. (ไทย)	= มงคลตทปิปนี		(ภาษาไทย)
สมันต. (ไทย)	= สมันตปาสาทิกา		(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่มีชีวิตชนิดหนึ่งโดยมีความแตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่นในเรื่องความคิดความมีสติปัญญาการรู้จักไตร่ตรองแห่งเหตุผลความมีสติสัมปชัญญะมีจิตสำนึกรับผิดชอบชั่วดีซึ่งกล่าวโดยรวมก็คือมีวัฒนธรรมแตกต่างจากสัตว์โลกอื่นๆ มนุษย์ตามรูปศัพท์จึงหมายถึงสัตว์ที่มีจิตใจสูง*มนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีสัญชาตญาณในการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากๆ เริ่มต้นจากการอยู่รวมกันเป็นครอบครัวมีทั้งครอบครัวเดี่ยวที่มีสมาชิกครอบครัวประกอบด้วยสมาชิก ๒ ระดับ คือ มารดาบิดาและบุตรธิดาอาศัยอยู่ภายใต้ชายคาเดียวกันและมีทั้งครอบครัวขยายประกอบด้วยสมาชิก ๓ ระดับ คือปู่ย่าตายาย มารดาบิดาและบุตรธิดาที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน

มนุษย์อาศัยอยู่ในสังคมในหลายบทบาท และฐานะดั่งนั้นในการดำเนินชีวิตแต่ละวันต้องประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับแต่ละบทบาท ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงแบ่งคนที่เกี่ยวข้องกันเป็น ๖ กลุ่มเรียกว่าทศ ๖ แล้วทรงกำหนดหน้าที่รับผิดชอบด้วยกันทั้งสองฝ่ายซึ่งทั้งสองฝ่ายจะต้องมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันตามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้การกำหนดหน้าที่เพื่อให้แต่ละคนประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของตนนั้นว่าเป็นกลวิธีในการสร้างเครือข่ายคนดีอย่างเป็นระบบที่ชาญฉลาดยิ่งคือใช้คนดีร่วมสร้างคนดีจนกระทั่งกลายเป็นเครือข่ายคนดีส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนให้ครบสมบูรณ์เพื่อเกื้อกูลอุดหนุนต่อกันและกันซึ่งจะช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดหน้าที่ให้แต่ละบุคคลในทศ ๖ ต้องปฏิบัติยอมเป็นการปลุกฝังวินัยตามสถานภาพของการอยู่ร่วมกันเริ่มตั้งแต่วินัยตามสถานภาพระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดาระหว่างอาจารย์กับศิษย์ ระหว่างมิตรกับกัลยาณมิตร นายจ้างกับลูกจ้าง และวินัยตามสถานภาพ

---

* ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓๒.

ระหว่างพระภิกษุกับคฤหัสถ์ครั้งเมื่อบุคคลปฏิบัติตนตามสถานภาพที่ได้รับและตามที่สังคมนั้นกำหนดไว้ จะช่วยทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปด้วยความราบรื่น

จากควมมีวินัยในการแสดงบทบาทตามสถานภาพของแต่ละบุคคลดังกล่าวบิดามารดา นับได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญของบุตรธิดาด้วยว่า บิดามารดาได้ทำอุปการะแก่บุตรธิดาด้วยความเมตตา กรุณาด้วยจิตใจที่ปรารถนาจะให้บุตรธิดาพ้นทุกข์ และประสบความสุขโดยมิได้คำนึงถึงสิ่งตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้นบิดามารดาจึงนับได้ว่าเป็นบุพการีคนสำคัญของบุตรธิดาพระพุทธเจ้าเปรียบมารดาบิดาไว้ว่าเป็นบุรพเทพบุรพาจารย์และอาหุเนยบุคคลของบุตรธิดา

บุตรธิดาที่สำนึกในพระคุณของบิดามารดาและรู้จักตอบแทนคุณท่านอย่างเหมาะสมตามความสามารถแห่งตนย่อมถือได้ว่าเป็นคนดีเป็นคนมีศักดิ์ศรีเป็นผู้ควรได้รับการยกย่องสรรเสริญในสังคมทั่วไปในการนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีที่บุตรจะบำรุงมารดาบิดาไว้ในสังคาถิกสูตร ว่าคหบดี บุตร บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ ๕ ประการ ๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ ๒. จักทำกิจของท่าน ๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล ๔. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท ๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้^๒

ปัจจุบันตามที่ปรากฏให้เห็นทางสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์วิทยุหรือโทรทัศน์จะปรากฏอยู่เสมอว่ามีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดูจากลูกหลานบางคนก็อาศัยอยู่บ้านตนเองแต่อยู่อย่างยากลำบากด้วยความชราของร่างกายที่ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานได้ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นทั้งๆที่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งเหล่านี้มีบุตรธิดาหลายคนแต่ละคนมีหน้าที่การงานที่ดี แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการที่จะดูแลบิดามารดาผู้สูงวัยเมื่อบิดามารดาไม่ร้องขอก็ไม่ใส่ใจผู้สูงอายุหลายๆ คนไม่ได้อาศัยอยู่บ้านของตนเองแต่ถูกส่งให้ไปอยู่บ้านพักคนชราซึ่งโดยความเป็นอยู่อาจจะสะดวกสบายกว่าการอยู่ลำพังแต่โดยสภาพจิตใจแล้วผู้สูงอายุทั้งหลายต่างโหยหาความรักความอบอุ่นในครอบครัวที่แวดล้อมด้วยลูกหลาน

ยุคปัจจุบันปัญหาสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากมายเริ่มจากมนุษย์ส่วนหนึ่งไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีขาดการเอาใจใส่และมองข้ามความสำคัญของบุคคลรอบข้างดังเช่น บุตรธิดาไม่รู้จักทำหน้าที่ของตนแก่บิดามารดาไม่ใส่ใจต่อบิดามารดาจนในที่สุดก็เนรคุณผู้ให้กำเนิด และเลี้ยงดูขณะนั้นเมื่อมองเห็นพื้นฐานแห่งปัญหาอย่างนี้แล้วถ้าต่างคนต่างยึดมั่นในหน้าที่ของตน และตั้งใจทำหน้าที่ของตน

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

ให้ดีที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุตรธิดาพยายามทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์แบบปัญหาการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมก็จะบรรเทาเบาบางลงในที่สุด^๓

จากสภาพดังกล่าว นับได้ว่าประชากรมีวิถีชีวิตอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ แต่มีปัญหาที่ผู้สูงอายุที่อยู่ในฐานะบิดามารดาส่วนใหญ่ต้องอยู่โดดเดี่ยว เนื่องจากบุตรธิดาจะต้องออกไปประกอบอาชีพของตน จึงไม่ได้มาดูแลบิดามารดาบ่อยนัก บางรายก็ส่งแต่เงินมาให้ใช้จ่ายบ้างเท่านั้น โดยเน้นการดูแลด้านสุขภาพทางกาย แต่ไม่ค่อยคำนึงถึงสุขภาพจิตของบิดามารดาว่าจะรู้สึกอย่างไรที่ต้องอยู่โดดเดี่ยว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาและเล็งเห็นคุณลักษณะที่ดีของบุตรตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยภูมิรู้ ภูมิธรรม และความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ตนเอง เป็นแรงกระตุ้นและขับเคลื่อนให้กุลบุตรกุลธิดาได้ประพฤติตนให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่พึงกระทำต่อบุพการีได้อย่างสมบูรณ์แบบ อีกทั้งหากบุตรธิดาผู้มีภูมิธรรมอันดีงามตามหลักทางพระพุทธศาสนาย่อมชักนำบิดามารดาตน ที่ประกอบด้วยความคิดเป็นมิจฉาทิฐิกลับมาประพฤติปฏิบัติชอบจนกลายเป็นสัมมาทิฐิ ตั้งตนในบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ ทาน ศีล และภาวนา อันเป็นการปิดกั้นหนทางไปสู่อบายภูมิให้แก่บิดามารดา ดังนั้นผู้วิจัยจึงใคร่จะศึกษาบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน และกระตุ้นเตือนให้เยาวชนผู้เป็นบุตรธิดาได้ตระหนักถึงบทบาทตามสถานภาพของตน และนำไปประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนามีอธิบายไว้อย่างไร

๑.๒.๒ คุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปางเป็นอย่างไร

๑.๒.๓ บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปางเป็นอย่างไร

---

^๓ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระในบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองศาสน์การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาคูณสมบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาคูณลักษณะของบุตรีดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง
- ๑.๓.๓ เพื่อสังเคราะห์บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษเชิงคุณภาพใช้วิธีการศึกษาเอกสารจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ และเอกสารทางวิชาการพระพุทธศาสนาอื่นๆ และใช้วิธีการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ทำการศึกษา ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย พร้อมด้วยอรรถกถาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาบทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายอย่างมีโครงสร้าง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเชิงพรรณนา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ในส่วนภาคสนามนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมายจากชาวบ้านในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดโดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น ๑๘ รูป/คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง เป็นบุคคลที่ประชาชนในชุมชน สังคม ให้การยอมรับเป็นเชิงประจักษ์ อาทิเช่นรางวัลหรือเกียรติบัตร ลูกกตัญญู ลูกตัวอย่าง เป็นต้น และผู้วิจัยเองพิจารณาเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลักธรรมทศ ๖ การเลี้ยงดูมารดาบิดา

๒) กลุ่มสนทนา ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยบรรพชิตจำนวน ๓ รูป คฤหัสถ์จำนวน ๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๘ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา จะทำการศึกษวิจัย ระหว่างเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การแสดงออกแห่งการกระทำตามสถานภาพในแต่ละขณะ

บุตรธิดา หมายถึง บุตรชายและบุตรสาวที่แท้จริงของมารดาบิดา

คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา หมายถึง บุตรธิดาที่ปฏิบัติต่อมารดาบิดา ตามสถานะ ๕ ประการ คือ

- ๑) เลี้ยงดูบิดามารดาให้มีความสุขทั้งกายและใจ
- ๒) ช่วยทำภารกิจแทนบิดามารดาตามที่ท่านต้องการ
- ๓) รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของบิดามารดา
- ๔) ทำตนให้เป็นทายาทที่ดีของบิดามารดา
- ๕) กรณีบิดามารดาสิ้นชีวิต หมั่นทำบุญอุทิศให้ท่าน

คุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี หมายถึง วิธีการปฏิบัติตนในฐานะบุตรธิดา โดยอาศัยองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

- ๑) บทบาทในการปฏิบัติตน
- ๒) การสื่อสาร
- ๓) การแสดงความรู้สึก
- ๔) การแสดงความผูกพัน
- ๕) การควบคุมการทำหน้าที่

๑.๖. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสาร/หนังสือ/ตำรา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายพระคุณของมารดาบิดาความว่า มารดาบิดานั้นมีอุปการคุณแก่เรามากมายในทางพระพุทธศาสนาท่านบรรยายไว้นานัปการแม้กวีนักปราชญ์ทั้งหลายก็ได้เขียนบรรยายกันไว้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดปรากฏเป็นคำกลอนและคำประพันธ์ต่างๆที่บรรยายถึงคุณของมารดาบิดาเพื่อให้บุตรได้รู้ตระหนักมองเห็นความสำคัญและแสดงความกตัญญูกตเวทิต่อท่านว่าโดยย่อตามหลักพระพุทธศานามารดาบิดานั้นทำหน้าที่สำคัญคือ

- ๑) ท่านห้ามปรามเราไม่ให้ทำความชั่วซ้ำเสียหายป้องกันเราไม่ให้ตกไปในทางที่ต่ำทราวมมีอันตราย
- ๒) ท่านสั่งสอนแนะนำเราให้ตั้งอยู่ในความดีชักนำเราให้มุ่งไปในทางที่จะพบความสุขความเจริญ

๓) ท่านให้เราได้เล่าเรียนศิลปวิทยาที่มีความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพการงานเพื่อตั้งตัวให้เป็นหลักฐานต่อไป

๔) ถึงเวลาตามวัยที่จะมีครอบครัวท่านก็เป็นธุระเอาใจใส่จัดแจงช่วยเหลือโดยรับที่จะทำด้วยความเต็มใจ

๕) ทรัพย์สมบัติของท่านก็เป็นของลูกนั่นเองซึ่งท่านจะมอบให้ในเวลาอันสมควรเป็นระยะๆไปจนครั้งสุดท้ายที่เรียกว่ามรดก

ทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันตามหลักการของพระพุทธศาสนาแต่ที่จริงนั้นท่านเพียงวางไว้ให้เป็นหัวข้อหรือรายการที่ปฏิบัติที่สำคัญๆเท่านั้นการปฏิบัติปลีกย่อยยังมีอีกมากมายรวมความก็คือพ่อแม่ นั้นทำทุกอย่างเพื่อลูกด้วยความรักว่าโดยคุณธรรมก็คือการกระทำที่ออกมาจากพรหมวิหาร ๔ ประการนั่นเองคือ

๑) ใจของมารดาบิดานั้นประกอบด้วยความรักความปรารถนาดีเอาใจใส่เลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตและงอกงามมีความสุขคือเมตตา

๒) มีกรุณาความสงสารคอยช่วยเหลือให้พ้นจากความยุ่งยากเดือดร้อนช่วยแก้ไขปัญหาลดและปลดเปลื้องความทุกข์

๓) มีมุทิตาคอยส่งเสริมให้กำลังใจและพลอยยินดีเมื่อบุตรประสบความสำเร็จประสบความสำเร็จประสบความสำเร็จความก้าวหน้าหรือทำความดีงามถูกต้อง

๔) มีอุเบกขาในเวลาที่เหมาะสมเช่นเมื่อบุตรจะต้องรับผิดชอบตัวเองหรือควรรู้จักฝึกหัดทำอะไรด้วยตนเองท่านก็จะให้ออกไปหาโอกาสแก่บุตรที่จะพัฒนาตัวเองคือไม่ใช่จะทำให้ไปหมดทุกอย่างจนกระทั่งบุตรทำอะไรไม่เป็นอันนี้เรียกว่าวางอุเบกขา^๔

ทวิ บุญเขต ได้อธิบายความกตัญญูความว่า ความกตัญญูหมายถึงการรู้คุณ การสนองคุณคน หรือการมีน้ำใจรำลึกถึงอุปการคุณที่ตนได้รับ ด้วยความสำนึกในบุญคุณ ความกตัญญูต่อพ่อแม่ นับว่าเป็นยอดของความกตัญญู นอกจากนั้นแล้วยังต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณคนอื่นๆ อีกผู้ที่ให้ความช่วยเหลืออุปการะนี้ ได้ชื่อว่า “ผู้มีพระคุณ” ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือควรจะต้องรำลึกถึงอยู่เสมอ จะลืมเสียไม่ได้เลย และควรต้องหาทางตอบแทนบุญคุณในเมื่อมีโอกาสการสนองคุณนั้นทำได้หลายวิธี ไม่ใช่จะต้องกอบโกยเงินทองหรือข้าวของมาให้เพื่อเป็นการตอบแทน ที่สำคัญก็คือการตอบแทนทางจิตใจ เมื่อถึงคราวที่ผู้เคยทำบุญคุณให้แก่ตน ตกอยู่ในฐานะที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *คุณบิดามารดาสุตพรรณนามหาศาล*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒-๓.

ต้องให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีตามกาลเทศะ ตามกำลังความสามารถของคนที่ทำได้ จะโดยทางกำลังทรัพย์ กำลังความคิด หรือกำลังแรงงาน ก็ได้แล้วแต่กรณี

ผู้ที่มีจิตใจเช่นนี้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณคน ถ้าเราคิดจะอุปการะหรือช่วยเหลือคนอื่นแล้ว เราไม่ควรจะหวังผลตอบแทนเลยเป็นอันขาด ให้ถือเป็นอุดมคติไว้ในใจเสมอว่า เราแบ่งความสุขที่เรามีอยู่ให้แก่คนอื่น หรือช่วยเหลือคนอื่นให้เขามีความสุข เพียงเท่านี้ก็พอแล้ว สรุปความว่า ๑. ถ้าใครทำบุญคุณแก่เราๆ ต้องรำลึกถึงความดีของเขาอยู่เสมอ โดยไม่มีวันลืม และต้องพยายามสนองคุณเมื่อเรามีโอกาส ๒. ถ้าเราจะทำบุญคุณให้แก่ใคร อย่าหวังการตอบแทนจากเขาเลยแม้แต่น้อย ให้คิดเสียว่าเราทำเพื่อแบ่งความสุขให้คนอื่น เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์^๕

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้อธิบายความหมายของกตัญญูความว่า ผู้รู้สึกถึงบุญคุณที่เขาทำแก่ตน คือผู้ระลึกได้ว่า ใครเคยทำดีเคยช่วยเหลือเกื้อกูลตนมา ก็ยอมรับและไม่ลืมบุญคุณของผู้นั้น รวมถึงผู้ที่รู้สึกถึงบุญคุณของสัตว์ บุญคุณของที่อยู่อาศัย บุญคุณของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ช่วยให้ตนได้รับความสะดวกสบาย อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา^๖

พระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้อธิบายความกตัญญูความว่า ความกตัญญูทุกเดวที่นั่นทำไม่ยากทำเพียงสองอย่างเท่านั้นคือ ๑) เชื่อฟังพ่อแม่ ๒) ช่วยพ่อแม่เชื่อฟังพ่อแม่ เป็นความกตัญญูช่วยพ่อแม่เป็นกตเวทิตีคือตอบแทนคุณเชื่อฟังพ่อแม่เราฟังที่ท่านบอกเราเชื่อที่ท่านสั่ง เพราะพ่อแม่ยอมให้ทั้งพระธรรมและวินัยแก่เราเชื่อไปเถอะอาจารย์ผู้นี้อาจารย์คนนี้ไม่หลอกพวกเรา เพราะพ่อแม่เป็นบูรพาจารย์ของพวกเราโอวาทที่สอนให้เราไม่ผิดเราเดินไม่ได้ท่านยังสอนให้เราเดินได้ แล้วจ้ำจี้จ้ำไชคำว่าพ่อแม่สองคำเท่านั้นพูดกันสามเดือนสามปีกว่าจะพูดขัดท่านเพียรพยายามอยู่นั้น ถ้าเราไม่เชื่อท่านปานนี้เราเป็นคนไม่ได้เราพูดไม่ได้เราเดินไม่ได้เห็นอันสงส์ของการเชื่อพ่อแม่ไหมในเรื่องอื่นๆที่ออกจากปากพ่อแม่เป็นความปรารถนาดีเพราะใจท่านบริสุทธิ์ต่อเราเป็นใจของพระอรหันต์ พระวิสุทธิเทพ

ดังนั้นลูกคนใดก็ตามรวมทั้งลูกศิษย์คนใดก็ตามที่เชื่อคำสอนของครูอาจารย์นั้นถือว่าเป็นความกตัญญูรู้คุณแห่งคำสอนของท่านและอะไรที่ท่านให้มาต้องรู้คุณสิ่งที่ท่านให้มานี้เรียกว่าเชื่อท่านให้ใส่เสียอย่างนี้ก็ใส่เสียอย่างนี้ท่านให้เดินอย่างนี้ก็เดินอย่างนี้ท่านไม่ให้ทำอย่างนั้นก็ไม่ต้องทำอย่างนั้นนี่คือเชื่อพ่อแม่เป็นความกตัญญูช่วยพ่อแม่เป็นกตเวทิตีคือตอบแทนคุณท่านช่วยกิจการช่วยกิจการ

^๕ ทวี บุญยเกตุ, **พ่อสอนลูก**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๔), หน้า ๓๔-๓๗.

^๖ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คำวัด เล่ม ๔**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ช่อระกา, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

ช่วยรักษาวงศ์ตระกูลเช่นอยู่ช่วยรักษากายตายช่วยเลี้ยงวิญญาณช่วยท่านไปอย่างนี้เจ้ารักษากายตายรักษาวิญญาณลูกทั้งหลายทำได้อย่างนี้แล้วถือว่าช่วยพ่อแม่เชื่อพ่อแม่ถือว่าเป็นการรับช่วยพ่อแม่ถือว่าเป็นการให้หากว่าลูกทั้งหลายปฏิบัติได้อย่างนี้แล้วรับรองได้ว่าความกตัญญูทเวทิตั้งชื่อทั้งช่วยทั้งรับทั้งให้จะมีดวงานิสงส์ที่ได้สรุปไว้ว่าตกต่าก็หายตายก็ฟื้นป็นยังไม่ออกหอกแทงไม่เข้า^๗

พระมหาอุดม สารเมธี ได้อธิบายความกตัญญูทเวทิตาความว่า การรู้จักตอบแทนคุณ แปลถอดความหมายจากคำว่า “กตัญญูทเวทิตา” คำว่ากตัญญูตาแปลว่า ความกตัญญูหรือความสำนึกในบุญคุณที่ผู้อื่นเคยทำไว้แก่ตนส่วนคำว่าทเวทิตาแปลว่าการยอมรับบุญคุณของผู้อื่นแล้วทำการตอบแทนต่อบุคคลของเขารวมทั้ง๒คำนี้เข้าด้วยกันเป็นกตัญญูทเวทิตาแปลว่าความกตัญญูทเวทิตหรือการรู้สำนึกในบุญคุณและตอบแทนบุญคุณในที่นี้ขอใช้คำว่า “การรู้จักตอบแทนคุณ” อันความกตัญญูนี้มีความหมายที่ละเอียดลึกซึ้งมิใช่เพียงแค่รู้บุญคุณตามที่ได้ยินได้ฟังมาหรือรู้จากศึกษาเล่าเรียนเท่านั้นแต่ต้องเป็นการรู้ที่เกิดจากจิตสำนึกหรือความรู้สำนึกของตนจริงๆความกตัญญูมีลักษณะ๓ประการคือ

๑) รู้ว่าบุคคลนั้นมีบุญคุณแก่ตนอย่างไรก็จดจำไว้ได้และมีความสำนึกยอมรับในบุญคุณนั้นอยู่ในใจตลอดไป

๒) รู้ว่าบุคคลผู้มีบุญคุณแก่ตนนั้นมีความต้องการอะไร

๓) รู้ว่าตนควรปฏิบัติต่อบุคคลผู้มีบุญคุณอย่างไรจึงเหมาะสม

เพราะฉะนั้นกตัญญูบุคคลจึงเป็นดุจอัญมณีอันล้ำค่ายากจะหาและมีได้ในคนทั่วไปส่วนอกตัญญูบุคคลเป็นดุจกรวดหินดินทรายหาได้ดาษดื่นโดยทั่วไปพระพุทธเจ้าได้ทรงยกย่องบุคคลผู้มีความกตัญญูทเวทิตว่าเป็นบุคคลหาได้ยากในโลกคู่กับบุพการีคือบุคคลผู้ทำอุปการะก่อน^๘

พระเทพวิสุทธิเมธี ได้อธิบายกตัญญูทเวทิตาความว่า ความกตัญญูก็ต้องกล่าวถึงกตเวทิตไปโดยปริยาย เพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม ๒ ข้อนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้ เมื่อกล่าวโดยสรุป ความกตัญญูก็คือ ความรู้และการยอมรับในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทิต คือ พยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลือ

^๗ พระราชวินิจฉัยตรปฎิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร), **คนดีต้องปิดทอง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียง เชียง, ๒๕๕๑), หน้า ๘๐-๘๒.

^๘ พระมหาอุดม สารเมธี, **กตัญญูทเวทิตาการรู้จักตอบแทนคุณ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

อุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม^๙

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ ธมฺมธโร) ได้อธิบายลักษณะของการปฏิบัติบูชาต่อบิดามารดามีอยู่ ๔ ประการความว่า

๑) สักการะเคารพ สักการะนี้ ในความหมายของกิริยา คือ การทำดี การแสดงกิริยาสุภาพเช่นไม่แสดงอาการเดินกระเท็บเท้าใส่ กล่าววาจาสุภาพ ไพเราะ นุ่มนวลแฝงด้วยความเคารพ และใจสุภาพ คือไม่แสดงอาการป่นปิ้งใส่ หรืออารมณ์ไม่ดีกับท่าน มีความรู้สึกที่ดีงามเคารพมารดาบิดา

๒) ครุการะ หมายถึงความรัก ความห่วงใย บุตรที่มีความรักความห่วงใยในมารดาบิดา พยายามรักษาน้ำใจ กระทำตนให้เป็นที่เบาใจของมารดาบิดาประพฤติให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่ายอยู่ในโอวาทของมารดาบิดา

๓) มานนา แปลว่า ความนับถือ ยกย่อง เชิดชู มีกิริยาวาจาที่ดีงาม ประพฤติตนยกย่อง เชิดชู รักใคร่ยำเกรงมารดาบิดา ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม ไม่นินทา ไม่ทะเลาะโต้เถียงมารดาบิดา หรือต้องกล้าที่จะบอกกับบุคคลอื่นว่าบุคคลนี้เป็นมารดาบิดาของตน

๔) วันทนา การเคารพ กราบไหว้และชมเชย คุณความดีของมารดาบิดา คือกล้าที่จะกล่าวหรือพรรณนาคุณงามความดีของมารดาบิดา^{๑๐}

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ) ได้อธิบายความเป็นมนุษย์นั้น ความว่ามีความเชื่อมโยงกับบิดามารดาเพราะหากว่าท่านแต่งงานกันแล้ว แต่ท่านไม่มีลูกเลย ท่านอยู่ได้ตามสมควรแก่ฐานะ สำหรับลูกเองอาจจะต้องหาคำตอบให้แก่ตนเองจากคำถามเหล่านี้คือ หากเราไม่มีพ่อแม่ เราสามารถเกิดมาในโลกได้ไหม และหากพ่อแม่เราไม่เป็นคน เรามีสิทธิเกิดมาเป็นคนได้ไหม เมื่อหาคำตอบได้แล้ว จำต้องตรวจสอบตนเองว่า เมื่อบิดามารดาให้ชีวิตที่เป็นคนแก่เราแล้ว ท่านทั้งสองคือผู้บังเกิดเกล้า เราเป็นผู้อาศัยท่านเกิด อาศัยท่านอยู่ อาศัยท่านเรียน อาศัยท่านสารพัด ประเด็นสำคัญว่าในฐานะของความเป็นลูก ทำตนอย่างไรจึงจะให้พ่อแม่ได้อาศัย พระพุทธศาสนาแสดงลูกไว้ ๓ ประเภท คือ

^๙ พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ), กัตถุญญกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

^{๑๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ ธมฺมธโร), มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๖๕.

ลูกประเภทเกิดมาล้างผลาญตนเอง ครอบครัวยุติตระกูล (อวชาตบุตร)

ลูกประเภทเกิดมาสามารถดำรงรักษาวงศ์ตระกูลได้ (อนุชาตบุตร)

ลูกประเภทที่เกิดมาเป็นศรีสง่าแก่วงศ์ตระกูล (อภิชาตบุตร)

อย่างท่านประพันธ์ไว้เป็นคำกลอนว่า “มีลูกดีเป็นศรีสง่าหน้า ญาติวงศ์พงศาพลอย
สดใส” การเป็นลูกที่ดีอย่างน้อยที่สุด ต้องสามารถรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูลไว้ให้ได้ หาก
จะมีปัญหาเกิดขึ้นแก่ครอบครัว สกุล จะต้องไม่เกิดขึ้นจากการกระทำของเราในขณะเดียวกันก็ต้อง
พยายามพัฒนาตนเอง ให้เป็นลูกประเภทที่ท่านเรียกว่าอภิชาตบุตร คือ บุตรประเภทเชิดชูตระกูล
โดยการตระหนักในภาระหน้าที่ของตนที่จะต้องสำนึกตักตัญญูแก่พ่อแม่ ต่อพ่อแม่ ทำหน้าที่ของตนต่อท่าน
ด้วยความเคารพบูชา ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ ช่วย
ทำงานบ้าน แบ่งเบาภาระหน้าที่ จนถึงทำงานให้ท่าน ดำรงวงศ์ตระกูล ไม่ให้ตกต่ำเพราะตน ทำตนให้
พ่อแม่วางใจในการที่จะมอบทรัพย์สมบัติให้ และเมื่อท่านตายไปแล้วทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน หาก
ลูกหญิงชายคนใดก็ตามสามารถสำนึกและปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อพ่อแม่ด้วยการทำหน้าที่ของตนให้ดี
๕ ประการ การเป็นลูกของเราย่อมได้ชื่อว่า เป็นได้ เป็นดี เป็นเป็น และเป็นชอบ ตามทำนองคลอง
ธรรม^{๑๑}

สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์ ได้อธิบายมงคลชีวิต ๓๘ ฉบับเยาวชนความว่า การบำรุงบิดามารดา
หมายถึง การตอบแทนพระคุณบิดามารดา ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน เลี้ยงดูท่านเมื่อยามท่านแก่
ชรา ดูแลปรนนิบัติการกินอยู่ของท่านให้สะดวกสบาย และเอาใจใส่ช่วยเหลือเมื่อท่านเจ็บป่วย และได้
ประมวลหน้าที่ของบุตรที่พึงปฏิบัติต่อบิดามารดา ตามหลักการพระพุทธศาสนา ๕ ประการ คือ
๑. เลี้ยงดูท่านให้ได้รับความสุข ๒. ช่วยทำกิจการงานของท่าน ๓. ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ๔. ทำตน
ให้เป็นผู้สมควรรับทรัพย์มรดก และ ๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน^{๑๒}

พระพรหมมุนี (จันทน์ พรหมคุณโต) ได้อธิบายการบำรุงบิดามารดาความว่า ความเป็นผู้รู้
อุปการะที่ผู้ใดผู้หนึ่งทำแล้วจะน้อยหรือมากก็ตาม โดยความระลึกถึงบ่อยๆ ชื่อว่ากตัญญูตา บุคคล
ผู้ทำอุปการะก่อนชื่อว่า บุพการีและบุคคลผู้รู้อุปการะอันบุพการีทำแล้วและทำตอบแทนในภายหลัง

^{๑๑} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), เราเป็นใครเป็นอะไร, (กรุงเทพมหานคร: พรศิวการพิมพ์,
๒๕๔๒), หน้า ๑๒-๑๔.

^{๑๒} สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์, มงคลชีวิต ๓๘ ฉบับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรภาพพัฒนา จำกัด,
๒๕๔๙), หน้า ๓๘.

ชื่อว่า กตัญญูกตเวที และบุคคลที่เป็นบุพการียอมได้ชื่อว่า เราใช้หนี้และบุคคลผู้ทำภายหลังยอมได้ชื่อว่า เราใช้หนี้^{๑๓}

เดวิด โอลสัน (David H. Olson) ได้เสนอรูปแบบของการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว เพื่อให้บรรลุผลไว้ ๓ รูปแบบ กล่าวคือ

๑) ด้านความผูกพันกัน เป็นความผูกพันทางด้านอารมณ์ที่สมาชิกครอบครัวมีต่อกันและกัน

๒) ด้านความยืดหยุ่น เป็นความสามารถของครอบครัวในการเปลี่ยนแปลงบทบาทรวมทั้งความสัมพันธ์ที่เหมาะสมที่จะจัดการกับปัญหาและความเครียดที่เกิดขึ้น

๓) ด้านการสื่อสาร ทักษะการฟัง เป็นการเข้าอกเข้าใจผู้อื่นและให้ความสนใจในการรับฟัง ทักษะการพูดเป็นการพูดเพื่อตนเองและไม่พูดแทนผู้อื่น การเปิดเผยตนเอง เป็นการแบ่งปันความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองและสัมพันธ์ภาพ ความชัดเจนในการสื่อสาร การติดตามเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง การให้ความเคารพนับถือ เป็นคุณลักษณะทางด้านอารมณ์ความรู้สึกของการสื่อสาร และทักษะในการแก้ปัญหาในคู่สมรสและครอบครัว^{๑๔}

ฮาเวย์สกินเนอร์ (Harvey Skinner) ได้ศึกษาองค์ประกอบในการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ พบว่า องค์ประกอบที่ช่วยให้ครอบครัวปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างประสบความสำเร็จ มีดังนี้

๑) บทบาทในการปฏิบัติตน ประกอบด้วยแบ่งหรือมอบหมายกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจงให้กับสมาชิกครอบครัวแต่ละคน ทำข้อตกลงในความสมัครใจของสมาชิกในครอบครัว ที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมา กำหนดบทบาทพฤติกรรมที่แท้จริง

๒) การสื่อสาร ต้องมีลักษณะชัดเจน ตรงไปตรงมา พอเพียง

๓) การแสดงออกทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ต้องเป็นการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกที่มีเนื้อหา ความเข้มข้น และช่วงเวลาที่สุดคล้องกับความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น

๔) ความผูกพัน เป็นความสนใจในสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพในเรื่องของอารมณ์ ความมั่นคงปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัว และความยืดหยุ่นในการส่งเสริมอิสรภาพของสมาชิกในครอบครัวในการคิดและปฏิบัติหน้าที่

^{๑๓} พระพรหมมุนี (จันท พุทธมุนี), มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๔, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๓.

^{๑๔} David H. Olson, **Circumplex Model of Marital and Family Systems**, Vol.22:144-167.UK.: Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2000 pp 145-150.

๕) การควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ ที่รับผิดชอบให้เหมาะสมกับความต้องการให้มีความพึงพอใจ มีโครงสร้างชัดเจน และมีความรับผิดชอบ

๖) ค่านิยมและเกณฑ์มาตรฐาน เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานของกฎระเบียบในครอบครัวที่อาจแสดงออกอย่างชัดเจนหรืออาจแสดงออกมาโดยนัย

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายการเป็นบิดามารดาเป็นได้ ๒ ความหมายความว่าบิดามารดาทางฝ่ายกาย คือการได้ให้การกำเนิดและเลี้ยงดูด้านร่างกายให้เจริญเติบโต และการเป็นบิดามารดาทางฝ่ายจิตวิญญาณ ” ได้แก่การอบรมสั่งสอนให้มีศีลธรรมดีงาม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และให้มีโลกุตรธรรมดี ได้แก่สามารถชักนำให้อยู่เหนือโลก ด้วยการรู้เท่าทันต่อสังคมาธรรมดาของโลก จนจิตไม่เป็นทุกข์ การที่บิดามารดาสอนบุตรของตนให้เป็นคนดี มีสัมมาทิฐิในการดำเนินชีวิต เชื่อว่าทำหน้าที่อย่างดีเยี่ยม พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญการสอนที่ยอดเยี่ยม ได้แก่สามารถแนะนำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนสมบูรณ์ได้ เรียกว่า “อนุศาสนิปาฏิหาริย์” เป็นปาฏิหาริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่าปาฏิหาริย์ใดๆ^{๑๔}

พระมหาจุฬิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ได้อธิบายการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ความที่ สุดแห่งการตอบแทนพระคุณของพ่อแม่เป็นอย่างไร เราจะเห็นได้จากพระพุทธรูปพระพุทธรูปที่ตรัสไว้ใน มาตาปิตุคุณสูตร ดังนี้ การทำตอบแทนแก่ท่านทั้งสอง เราไม่กล่าวว่าเป็นการทำได้โดยง่าย ท่านทั้งสองคือใคร คือ บิดามารดา ถึงบุตรจะมีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี ประคับประคองมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง ประคับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง ปฏิบัติท่านทั้งสองนั้นด้วยการอบกั้น การนวด การให้อาบน้ำ และการปีบนวดและแม้แต่ท่านทั้งสองนั้นจะอุจจาระและปัสสาวะลงบนบ่าทั้งสองข้างของเขานั้นแล การกระทำอย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรได้ทำ หรือทำตอบแทนแก่บิดามารดาถึงบุตรจะสถาปนาบิดามารดาไว้ในราชสมบัติซึ่งเป็นเจ้าเหนือหัวแห่งแผ่นดินใหญ่ที่มีรัตน ๗ ประการมากมาย

การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่าอันบุตรได้ทำ หรือทำตอบแทนแก่บิดามารดาเลย ข้อนี้ เพราะเหตุไร เพราะบิดาและมารดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ส่วนบุตรคนใดให้มารดาและบิดาผู้ไม่มีศรัทธา สมาทาน ตั้งมั่น ดำรงอยู่ในศัทธิสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา) ให้บิดาและมารดาผู้ทุศีล สมาทานตั้งมั่น ดำรงอยู่ในศีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล) ให้บิดาและมารดาผู้ตระหนี่ สมาทานตั้งมั่น ดำรงอยู่ในจาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ) ให้บิดาและมารดาผู้ไม่มีปัญญา สมาทานตั้งมั่น ดำรงอยู่ในปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

^{๑๔} พุทธทาสภิกขุ, **พ่อแม่สมบูรณ์แบบ**, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๕-๑๙.

ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล การกระทำอย่างนั้นชื่อว่าอันบุตรได้ทำและทำตอบแทนแก่บิดามารดา ตามพระพุทธรพจน์ข้างต้นนี้ สรุปสาระสำคัญได้ว่า “การตอบแทนพระคุณของพ่อและแม่ด้วยธรรมะ คือการตอบแทนอันสูงสุด”^{๑๖}

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าว สรุปความได้ว่า ตามหลักพระศาสนาพ่อแม่ท่านนั้นทำหน้าที่สำคัญคือห้ามปรามลูกไม่ให้ทำความชั่วช้าเสียหายแนะนำลูกให้ตั้งอยู่ในความดีชักนำลูกให้มุ่งไปในทางที่จะพบความสุขความเจริญให้ลูกได้เล่าเรียนศิลปวิทยามีความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพการงานเมื่อลูกถึงวัยที่จะมีครอบครัวท่านก็เป็นธุระเอาใจใส่จัดแจงช่วยเหลือ และท่านจะมอบทรัพย์สินสมบัติของท่านให้ลูกในเวลาอันสมควรลักษณะของการปฏิบัติบูชาต่อบิดามารดามีอยู่ ๔ ประการคือสักการะเคารพมีความรักความห่วงใยในบิดามารดาความนับถือ ยกย่อง เชิดชูท่าน และพรรณนาคุณงามความดีของมารดาบิดาส่วนการปรนนิบัติท่าน เน้นตามหลักการทางพระพุทธศาสนา คือ การเลี้ยงดู การช่วยทำภารกิจ การดำรงวงศ์ตระกูล การเป็นทายาทที่ดี และการทำบุญอุทิศให้เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วอย่างไรก็ดี การทำหน้าที่ของบุตร ควรต้องอาศัยการเข้าใจบทบาทในการปฏิบัติตน การสื่อสาร การแสดงออกทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ความผูกพัน และการควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ จึงจะช่วยให้ภารกิจนี้ประสบความสำเร็จ^{๑๗}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูโฆสิตธรรมากร (อภิชาโต) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบำรุงบิดามารดาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ” พบว่า การบำรุงบิดามารดาในพุทธศาสนากับขงจื้อมีทัศนะที่เหมือนกันเกี่ยวกับการบำรุงบิดามารดา ๒ ทาง คือ ทางกาย และทางใจบุตรมีหน้าที่เลี้ยงดูมารดาบิดา เพราะท่านทั้งสองได้ทำนุบำรุงบุตร ตั้งแต่เมื่อเริ่มรู้ว่าเกิดจนเติบโตใหญ่มารดาบิดาต้องตรากตรำทำงานหนักเพื่ออนาคตของบุตร เมื่อถึงเวลาอันสมควรบุตรต้องมีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ท่านเป็นอย่างดี สมควรปฏิบัติต่อท่านทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา และต้องตอบแทนคุณที่ท่านได้เลี้ยงดูบุตรมาวิธีแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดา สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ช่วงเวลา คือ

^{๑๖} พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), **เรารักแม่**, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

^{๑๗} Harvey Skinner, PaulSteinhauer and Gill Sitarenios, Family Assessment MeaSure (FAM) and Process Model of Family Functioning , **Journal of Family Therapy**, Vol.22:190-210.UK.:The Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2000) , pp.192-193.

๑. วิธีแสดงความกตัญญูเวลาที่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่ วิธีการแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ สามารถแสดงออกได้หลายทาง คือ ๑) การให้ความเคารพและเชื่อฟัง ๒) การบำรุงเลี้ยงดู ๓) การช่วยเหลือกิจการงานของท่าน และ ๔) การช่วยดำรงวงศ์ตระกูล

๒. วิธีแสดงความกตัญญูเวลาที่บิดามารดาเสียชีวิตไปแล้ว วิธีการแสดงความกตัญญูต่อบิดามารดาเมื่อท่านเสียชีวิตไปแล้ว มี ๔ วิธี คือ ๑) การไว้ทุกข์ ๒) การจัดฝังศพตามจารีตประเพณี ๓) การเซ่นไหว้ตามจารีตประเพณี และ ๔) การสืบสานเจตนารมณ์ของท่านอย่างไม่เสื่อมคลาย^{๑๘}

พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “คติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์” พบว่าคติทางพระพุทธศาสนาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องกตัญญูกตเวทิต์คือ ๑. คติความเชื่อเรื่องบุญ เช่น การให้ทานการรักษา ศิล การภวนา เพื่อความสุขของตัวเอง และเพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ๒. คติความเชื่อเรื่องการบูชา เช่น การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ และการปฏิบัติ แต่การบูชาตามคติความเชื่อแบบโบราณก็ยังปรากฏอยู่ เพราะมีการฆ่าสัตว์คือ ไก่ ปลา และหมูเป็นเครื่องเซ่นไหว้ด้วย ๓. คติความเชื่อเรื่องความกตัญญูคือการปรนนิบัติบิดามารดา ครูอาจารย์ยอมรับคำสั่งสอน และตอบแทนผู้มีพระคุณด้วยปัจจัยสี่ และ ๔. คติความเชื่อเรื่องสังคหวัตถุคือ ในประเพณีสารทนี้จะมีการแบ่งปันกันของคนในครอบครัวและชุมชน^{๑๙}

พระสมชาย พุทธสีโล (บัวลา) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในมงคลสูตร” พบว่า

๑. แนวคิดเรื่องการบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในมงคลสูตร มีดังนี้ ๑) การบำรุงทางกาย ได้แก่ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจของท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน ๒) การบำรุงทางใจ ได้แก่ ถ้าบิดามารดาไม่มีศรัทธา ชักนำให้ท่านมีศรัทธา ถ้าบิดามารดาไม่มีศีล ชักนำให้ท่านมีศีล ถ้าบิดามารดาตระหนี่ ชักนำให้ท่านบริจาคทาน ถ้าบิดามารดาไม่มีปัญญา ชักนำให้ท่านมีปัญญา

^{๑๘} พระครูโฆสิตธรรมากร (อภิชาติ), “ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบำรุงบิดามารดาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๗-๘๘.

^{๑๙} พระอธิการช่วง ฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แซนโฎนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๕-๑๖๓.

๒. หลักธรรมที่ส่งเสริมและเป็นปฏิกิริยาต่อการบำรุงมารดาบิดา มีดังนี้ ๑) หลักธรรมที่ส่งเสริมต่อการบำรุงมารดาบิดา จัดเป็นหลักธรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ หลักกตัญญูกตเวที หลักพรหมวิหาร ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ หลักธรรมาวาส ๔ หลักทศ ๖ หลักการวะ ๖ และหลักสมชีวิธรรม ๔ ๒) หลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อการบำรุงมารดาบิดา จัดเป็นหลักธรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ อกุศลมูล ๓ อบายมุข ๖ อคติ ๔ ปมาทธรรม และมานะ ๙

๓. คุณค่าของการบำรุงมารดาบิดาตามแนวทางของมงคลสูตร มีดังนี้ ๑) คุณค่าต่อตนเอง มุ่งเน้นหน้าที่ของบุตรธิดาในการตอบแทนคุณบิดามารดา ๒) คุณค่าต่อครอบครัว มุ่งเน้นที่บทบาทและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรที่มีต่อกันในครอบครัว ๓) คุณค่าต่อสังคมไทย มุ่งเน้นที่การนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่อง ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา มาปรับใช้เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เจริญ^{๒๐}

พระวิฑูล ญาณธมโม (พันธุมิตร) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “พฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านหนองช้าง ตำบลเขวาสองร้อยศรี จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า แนวทางในการปลูกฝังกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดานั้น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ควรจะให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อช่วยกระตุ้นเตือนและปลูกฝังคุณธรรมโดยเฉพาะความกตัญญูกตเวทีให้เกิดขึ้นกับวัยรุ่น โดยผ่านขบวนการปลูกฝังและกิจกรรมต่างๆ เช่น การเข้าค่ายอบรมคุณธรรม การปฏิบัติธรรม ตลอดจนกิจกรรมวันแม่ วันพ่อ รวมถึงการพาวัยรุ่นเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิภาวนา เป็นต้น เพราะความกตัญญูกตเวทีนั้น เป็นความเชื่อที่มีมาควบคู่กับสังคมไทย เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ^{๒๑}

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยศาสตร์ในธัมมปทัฏฐกถา” พบว่า บุคคลผู้มีจิตสำนึกที่ตอบแทนบุญคุณโทษที่เคยมีอุปการคุณต่อตนเอง ชื่อว่าเป็นคนดีเป็นคนที่น่ายกย่องสรรเสริญบูชาควรถือเป็นแบบอย่างและถือว่าเป็นผู้ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล ถือได้ว่า ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีบทบาทต่อสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต

^{๒๐} พระสมชาย พุทธิสีโล (บัวลา), “ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในมงคลสูตร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๔-๙๖.

^{๒๑} พระวิฑูล ญาณธมโม (พันธุมิตร), “ศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านหนองช้าง ตำบลเขวาสองร้อยศรี จังหวัดร้อยเอ็ด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๐.

จนถึงปัจจุบันและต่อไปในอนาคต และถือได้ว่าความกตัญญูเป็นอุดมคติของสังคมไทยที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ด้วยคนที่มี ความกตัญญูทเวทีเป็นคน ที่หาได้ยากเพราะ

๑. คนจำนวนมาก ได้ดีมีความสุขแล้วมักลืมตัวลืมผู้เคยมีอุปการะตน
๒. คนจำนวนมาก เห็นแก่ตัวอยากได้รับผลประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว
๓. คนจำนวนมาก แสวงหาผลประโยชน์โดยไม่ได้คำนึงว่าผู้อื่นมีคุณความดีที่พึงพาอาศัยอย่างไร
๔. คนจำนวนมาก เมื่อจะตอบแทนคุณแก่ผู้ใดมักจะทำเพียงเพื่ออวดตนแก่ผู้อื่นว่าตนมีความกตัญญูทเวทีมิได้ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจและจริงใจ
๕. คนจำนวนมาก มักเมินเฉยต่ออุปการะที่คนอื่นทำแก่ตนโดยคิดว่าเขาอุดหนุนเลือกซื้อแก่ตนเพียงนิดหน่อยหรือเขาทำตามหน้าที่ของเขา
๖. คนบางคนแสดงให้เขาเห็นว่าตนเป็นคนกตัญญูทเวทีเพราะหวังผลประโยชน์บางอย่างจากเขา^{๒๒}

ทัศนีย์ ฉ่ำพิรุณ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านทหารอากาศ” พบว่า บทบาทและหน้าที่ของสตรีในคัมภีร์พระพุทธศาสนามี ๒ อย่างคือ ๑) บทบาทและหน้าที่ของสตรีในบริบทครอบครัวซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๓ อย่าง คือ บทบาทและหน้าที่ของการเป็นภรรยา บทบาท และหน้าที่ของการเป็นลูกสะใภ้ และ บทบาทและหน้าที่ของการเป็นมารดา ๒) บทบาทและหน้าที่ของสตรีในบริบทศาสนา และสังคมซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๒ อย่างคือ บทบาท และหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่ปฏิบัติพระพุทธศาสนา

บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้ดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา บทบาท และหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวคือ สตรีเป็นผู้ประพฤติธรรมโดยมีหลักธรรมเรื่องพรหมวิหารเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจโดยมีหลักธรรมคือสังคหวัตถุ ๔ ขรรวาสธรรม ๔ ศีล ๕ ธรรมโลกบาล เป็นต้นเป็นองค์ประกอบของหลักธรรมที่ช่วยเสริมให้ดียิ่งขึ้นซึ่งมีผลทำให้สมาชิกในครอบครัวมีบุตรและสามีเข้าใจเห็นอกเห็นใจรู้จักบุญคุณเข้าใจถึงหน้าที่และ บทบาทของตนเองมากยิ่งขึ้น และสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ถูกต้องได้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแนวทางการประยุกต์ใช้ บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาใช้หลักการศึกษ เพื่อสร้างสัมมาทิฐิต่อสตรีเพื่อสร้าง

^{๒๒} แมชีตวงพร คำหอมกุล, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยศาสตร์ในธัมมปทัฏฐกถา”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

ครอบครัวให้เข้มแข็งโดยชี้ให้เห็นคุณของหลักพรหมวิหาร ๔ ระดับ ครอบครัวและสังคมและชี้โทษของการขาดหลักพรหมวิหาร ๔ ระดับ ครอบครัวและสังคมซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐานของสตรีผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวที่จะให้ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตร่วมกันของสมาชิกของครอบครัวโดยมีหลักธรรมเสริมสนับสนุนคือฆราวาสธรรม ๔ ความไม่ประมาทศีล๕ เป็นต้น

ซึ่งได้มีกรณีศึกษาตัวอย่างเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของสตรีผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวให้เด่นชัดยิ่งขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าสตรีหรือแม่บ้านนั้นเป็นบุคคลสำคัญของครอบครัวยิ่งนักเพราะครอบครัวจะล้มเหลวหรือประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับสตรีหรือแม่บ้านเป็นสำคัญจากการสัมภาษณ์สตรีผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวในทั้งหมดนี้ทุกคนตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าทุกคนเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวทั้งหมดแต่วิธีการดูแลจัดสรรกันในแต่ละครอบครัวก็จะมีแนวทางวิธีการที่แตกต่างกันแต่แต่ละครอบครัวจะมีวิธีการที่แตกต่างกันออกไปมีทั้งเข้มงวดผ่อนปรนแต่ในทุกครอบครัวนั้นก็ประสบความสำเร็จเป็นครอบครัวที่น่าศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดี

แม้ว่าบางคนจะทำงานแต่ก็ไม่ปล่อยปละละเลยหน้าที่ซึ่งดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคือทศ ๖ และฆราวาสธรรม เป็นต้น ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ทุกครอบครัวส่วนลูกของแต่ละครอบครัวก็ประสบความสำเร็จเรียนจบทำงานในตำแหน่งที่ดีสมตามเจตนารมณ์ที่ตั้งความหวังไว้ทำให้พ่อแม่มีความสุขเป็นหน้าเป็นตาให้พ่อแม่เป็นลูกที่ดีมีความกตัญญูรู้คุณเข้าใจโลก และชีวิตมีความเข้มแข็งและเป็นคนดีของสังคมส่วนสามีของแต่ละครอบครัวก็ประสบความสำเร็จตามสายงานของตนคือมีตำแหน่งสูงสุดจนเกษียณอายุราชการหรือแม้ว่าบางคนยังไม่ถึงขั้นนั้นแต่ถ้าได้ภรรยาที่ดีคอยส่งเสริมสนับสนุนดูแลดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ได้รับทราบมาข้างต้นก็จะประสบความสำเร็จได้อย่างแน่นอน ดังนั้นบทบาท และหน้าที่ของภรรยาหรือมารดามีส่วนสำคัญอย่างมากเพราะอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวมีสามีและบุตรเป็นต้น^{๒๓}

มาลี บุญมาก ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษากรณศึกษา อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า พฤติกรรมเชิงกตัญญู กตเวทิตะของนักเรียนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว และอาชีพของผู้ปกครอง พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา กรณศึกษา อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ และอาชีพของผู้ปกครอง ไม่แตกต่างกัน

^{๒๓} ทศนีย์ ฉ่ำพิรุณ, “บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านทหารอากาศ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๓-๑๑๕.

ส่วนสถานภาพทางครอบครัว ส่งผลให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ภาณศึกษา อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งให้ ความสำคัญกับการพัฒนาจริยธรรมการแสดงออกทางพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในเรื่องความมีวินัย ความอดทน การตรงต่อเวลา การประหยัด ความขยัน และความกตัญญูต่อมารดา บิดา นอกจากนี้ยัง ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักคำสอนทาง พระพุทธศาสนา และความพร้อมของนักเรียนที่จะทำความดี เพื่อให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้องและ เหมาะสม^{๒๔}

มานพ นักการเรียน ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “สถาบันครอบครัวตามแนวทาง พระพุทธศาสนา” พบว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่เป็นหลักสำคัญที่สุดของสังคมทำ หน้าที่หล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกของครอบครัวและเป็นพลังสำคัญในการ พัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไปซึ่งตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้นครอบครัวหมายถึงกลุ่ม บุคคลที่ประกอบด้วยสามีภรรยาที่ได้เพิ่มสถานภาพเป็นบิดา และมารดา รวมถึงบุตรธิดาซึ่งแต่ละฝ่าย ต้องมีพันธะทางศีลธรรมและต้องมีความตระหนักในหน้าที่ของตนการเกิดขึ้นของสถาบันครอบครัว เริ่มแรกเป็นความต้องการพื้นฐานคือความต้องการทางเพศต่อจากนั้นจึงขยายเป็นความต้องการด้าน ความมั่นคงของครอบครัวและความมั่นคงของคุณภาพชีวิตในด้านเศรษฐกิจและการปกครองของ สมาชิกต่อไปซึ่งอิทธิพลต่อชีวิตผู้มีทั้งเหตุในปัจจุบันรวมถึงเหตุในอดีตคือการอยู่ร่วมกันในกาล ก่อน

ลักษณะของสถาบันครอบครัวที่ดีนั้นประกอบด้วยผู้ครองเรือน คือสามีภรรยามีศีลธรรม บิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรธิดาบุตรธิดามีความกตัญญูกตเวทิตะที่มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความ มั่นคงทางเศรษฐกิจปัญหาที่มักพบอยู่บ่อยๆ ในครอบครัวคือการเงิน กล่าวคือ เงินไม่พอใช้มีหนี้สินที่ ต้องผ่อนชำระดังนั้นครอบครัวต้องพยายามสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้มั่นคงเพื่ออย่างน้อยไม่ให้เกิด ความหย่าร้างและการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ทั้งเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเพื่อเสริมสร้าง คุณธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจ

สถาบันครอบครัวที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นมีหน้าที่ประกอบด้วยหน้าที่ทางด้าน การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาหน้าที่ทางด้านสังคมแสดงโลกนี้แก่บุตรธิดาเพื่อให้บุตรธิดาได้เห็น อิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์อย่างรู้เท่าทันเท่าที่มันเป็นจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างปกติสุข

---

^{๒๔} มาลี บุญมาก, “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ภาณศึกษา อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘๐-๘๑.

หน้าที่ทางเศรษฐกิจและหน้าที่ทางการบริหารครอบครัวเนื่องจากครอบครัวเป็นองค์กร/บริษัท/หน่วยงานที่เล็กแห่งหนึ่งก็ว่าได้ซึ่งจะต้องนำหลักการบริหารจัดการมาปรับใช้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะการวางแผนครอบครัวให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการศึกษาเล่าเรียนหลักเล็งหนทางแห่งความเสื่อมหรืออบายมุขรู้จักจัดสรรรายได้หรือทรัพย์สินสมบัติในครอบครัวให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและรู้หลักที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกในครอบครัวให้เกิดความสามัคคี

มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งตามเกณฑ์ที่หน่วยงานที่ดูแลสถาบันครอบครัวกำหนดไว้ ๔ ด้านได้แก่ ๑) ด้านสัมพันธภาพ ๒) ด้านการพึ่งตนเอง (เศรษฐกิจสุขภาพข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้) ๓) ด้านทุนทางสังคมและ ๔) ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากซึ่งคำตอบส่วนหนึ่งสามารถพบได้ในคำสอนของพระพุทธศาสนานั่นเอง^{๒๕}

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว สรุปความว่าครอบครัวหมายถึงกลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยสามีภรรยาที่ได้เพิ่มสถานภาพเป็นมารดาบิดารวมถึงบุตรธิดาซึ่งแต่ละฝ่ายต้องมีพันธะทางศีลธรรม และต้องมีความตระหนักในหน้าที่ของตนในส่วนของมารดาบิดานั้น ท่านย่อมมีความรักความปรารถนาดีเอาใจใส่เลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต และงอกงามมีความสุข คอยช่วยเหลือให้พ้นจากความยุ่งยากเดือดร้อนช่วยแก้ไข้ปัญหาและปลดเปลื้องความทุกข์คอยส่งเสริมให้กำลังใจเมื่อลูกประสบความสำเร็จมีความก้าวหน้าในชีวิตเมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้เป็นบุตรธิดาจึงต้องตอบแทนความดีของท่านด้วยหลักสำคัญ ๓ คือ ๑) จดจำบุญคุณของท่านที่มีต่อตน ๒) ศึกษาความต้องการของท่าน และ ๓) บำรุงดูแลท่านให้สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านต้องการอย่างเหมาะสม

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบในการวิจัยออกเป็น ๒ อย่างคือ

---

^{๒๕} มานพ นักการเรือน, “ศึกษาวิเคราะห์สถาบันครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๕-๑๖.

๑. การวิจัยเอกสาร โดยการรวบรวมข้อมูลจากตำราวิชาการ บทความ และงานแปล ตลอดจนแหล่งข้อมูลเอกสารอื่นๆ ได้แก่ ๑) ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์อรรถกถา ๒) ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

๑.๗.๒ พื้นที่/ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

พื้นที่ เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เหตุผลที่เลือกวิจัยชุมชนนี้ เพราะเป็นถิ่นอาศัยของผู้วิจัยเอง ทำให้รู้ปัญหาและความเป็นมาได้อย่างดี

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายจากบรรพชิตและคฤหัสถ์ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน ๑๘ รูป/คนแยกเป็นบรรพชิต จำนวน ๓ รูป คฤหัสถ์ จำนวน ๑๕ คน ซึ่งมีประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งได้มาโดยวิธีการเจาะจง (Purposive sampling)

๑) กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยการคัดเลือกบุคคลที่เลี้ยงดูบิดามารดาเป็นอย่างดี จำนวน ๑๐ รายดังนี้

๑. นายแพทย์สทธรรม	สมินทรปัญญา	อาชีพ รับราชการ
๒. นายกิติพล	ศรีธิน้ำไทรง	อาชีพ พนักงานของรัฐ
๓. นางสาวจิรัชญา	สุวรรณสุข	อาชีพ พนักงานจ้างของรัฐ
๔. นางสาวรัชนิกร	บุญยวิศิษฐ์	อาชีพ นิสิตนักศึกษา
๕. ร้อยโทวรายุทธ	จันทร์ตาฟั่น	อาชีพ รับราชการ
๖. นางสาวอนุศิรา	อิสสระกุล	อาชีพ พนักงานเอกชน
๗. นางยุพาภรณ์	แก้วจิตคงทอง	อาชีพ รับราชการ
๘. นายจิรายุทธ	รอดผล	อาชีพ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
๙. นายอดิศักดิ์	พรมชัย	อาชีพ พนักงานจ้างของรัฐ
๑๐. นางจุรีย์	สายสิริกุล	อาชีพ พนักงานเอกชน

๒) กลุ่มสนทนา ได้แก่ บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา โดยการสรรหาแบบเจาะจง จำนวน ๘ รูป/คนดังนี้

๑. พระครูปิยวันมงคล	น.ธ.เอก, ป.๗	เจ้าอาวาส
๒. พระครูพิบูลสมณธรรม	น.ธ.เอก, ป.ตรี	เจ้าอาวาส
๓. พระมหาชัยวัฒน์ ญาณ	น.ธ.เอก, ป.ธ.๗, ป.ตรี	ครูสอนพระปริยัติธรรม
๔. นายองอาจ แก้วสกุล	น.ธ.เอก, ป.ตรี	มัคทายก
๕. นายสมบูรณ์ สุภาสอน	น.ธ.เอก, ป.๖	มัคทายก
๖. สิบบเอนกนภัสต์ ปัญญาธิ	น.ธ.เอก, ป.ตรี	รับราชการ
๗. นางยุพิน เรืองอินทร์	ธศ.โท, ป.ตรี	พนักงานเอกชน
๘. นางสาวปรีศนีย์ ทาคำ	ธศ.โท, ป.ตรี	รับราชการ

๑.๗.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบเอกสาร แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีขั้นตอนการรวบรวม การสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

ก. ขั้นตอนการรวบรวม การสร้าง และการตรวจสอบเครื่องมือ

๑. กำหนดวิธีการให้ได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับนำมาศึกษาวิจัย
๒. ศึกษาและรวบรวมคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดี ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้วบันทึกประเด็นที่สำคัญๆ ไว้เพื่อนำมาวิเคราะห์เป็นกรอบการสร้างเครื่องมือวิจัย
๓. ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย
๔. นำเสนอร่างเครื่องมือวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขประกอบด้วย

๑) พระมหาอินทร์วงศ์ อิศรภานี, ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โผน นามณี อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

๓) ดร.ภารดี พูลประภา เอี่ยมเจริญ อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๕. ปรับแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง

๖. จัดทำแบบสัมภาษณ์ แล้วนำไปใช้เป็นคำสัมภาษณ์ เพื่อใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย

ข. ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบเอกสาร แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

๑. เอกสาร: ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

๒. แบบสัมภาษณ์: ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งจะใช้กับทุกคนในกลุ่มเป้าหมาย เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง จำนวน ๑๐ รูป/คน โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นเอง

๓. แบบสนทนากลุ่มย่อย: ใช้การกำหนดหัวข้อการสนทนา ซึ่งวางกรอบไว้กว้างๆ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยบรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๘ รูป/คน

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในช่วงเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๑ – ธันวาคม ๒๕๖๑ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ข้อมูลเอกสาร รวบรวมคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา จากคัมภีร์พระพุทธศาสนา อันได้แก่พระไตรปิฎก และปกรณ์พิเศษต่างๆ

๒. ข้อมูลการให้สัมภาษณ์ ได้นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีจากกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว จำนวน ๑๐รูป/คน ด้วยวิธีเจาะจงและดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๓. ข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ อันประกอบด้วยบรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้มีคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๘ รูป/คน มาประชุมเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง ตามหัวข้อที่กำหนดไว้แบบกว้างๆ

๔. เก็บรวบรวมข้อมูลจนครบจำนวนที่กำหนดไว้ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลจากเอกสาร การให้สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อนำมาวิเคราะห์บทบาทของบุตรธิดาที่ดีต่อไป

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

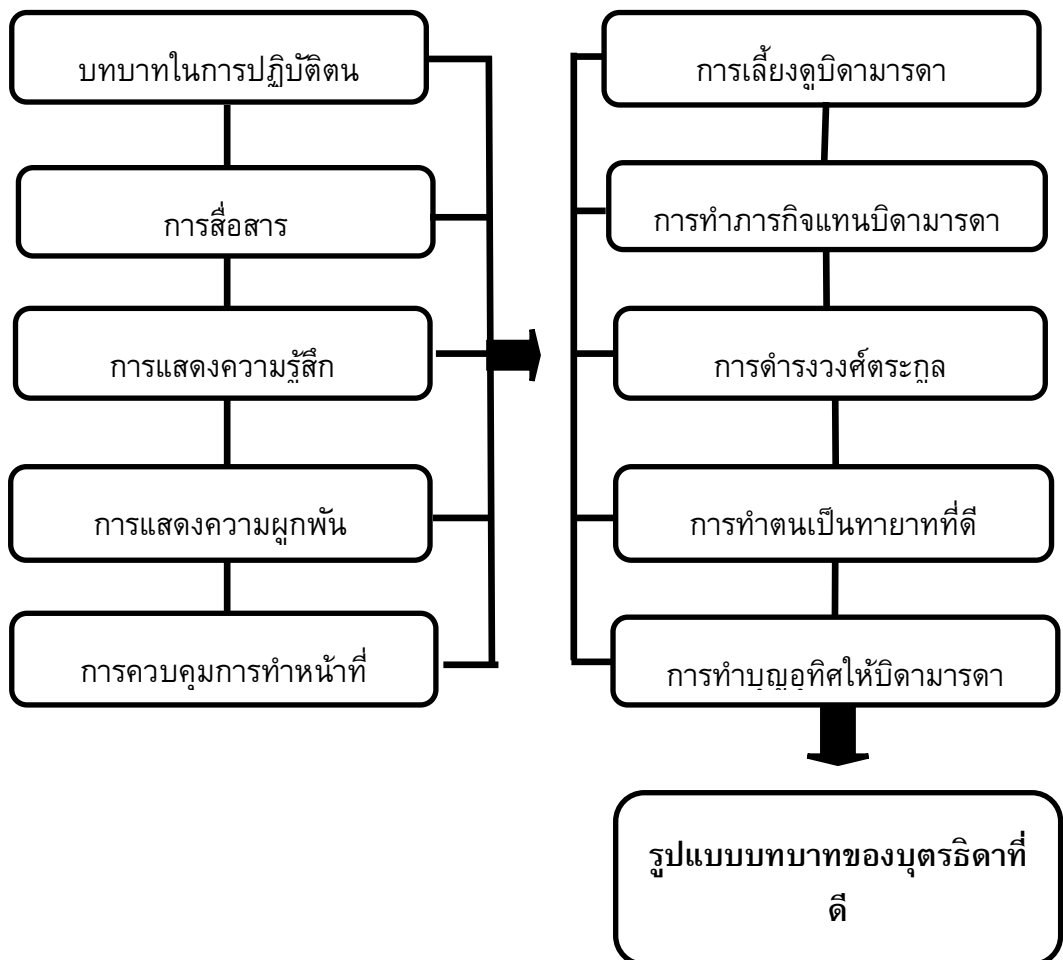
๑. ข้อมูลทางเอกสาร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา ในลักษณะของการตีความ แล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

๒. ข้อมูลการให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่มีเนื้อหาเหมือนกันหรือเป็นไปในแนวเดียวกันไปจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน เรียบเรียงตามลำดับความสำคัญมากไปหาน้อย แล้ววิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา ในลักษณะของการตีความแล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

๓. ข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เป็นมติของที่ประชุมมาวิเคราะห์เนื้อหาตามแนวปรัชญา ในลักษณะของการตีความ แล้วเรียบเรียงตามลำดับความสำคัญ และนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการศึกษาเอกสารตำรา พระไตรปิฎก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๙.๑ ได้ทราบคุณสมบัติของบุตรีธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

๑.๙.๒ ได้ทราบคุณลักษณะของบุตรีธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

๑.๙.๓ ได้ทราบบทบาทของบุตรีธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

๑.๙.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิกครอบครัวที่ได้ศึกษา และปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนต่อไป

บทที่ ๒

คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

สังคมมนุษย์มีคตินิติโลกยอมรับอยู่สองกลุ่ม คือ กลุ่มบุพการีชน และกลุ่มกตัญญูทเวท บุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ ได้สร้างสรรค์ความดีงามและความเจริญผาสุกให้แก่โลกด้วยการเกื้อกูลกันตามสถานภาพและบทบาทของตน บุตรธิดาที่ดีก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของความกตัญญูทเวทที่บุคคล ซึ่งในพระพุทธศาสนา ได้มีการกล่าวถึงสถานภาพและการทำหน้าที่ของบุตรธิดาต่อมารดาบิดา ซึ่งผู้วิจัยจึงขอนำมาวิเคราะห์พอให้เห็นเป็นกรณีศึกษา ดังนี้

๒.๑ ความหมายและประเภทของบุตร

๒.๑.๑ ความหมายของบุตร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้จำกัดความของคำว่า “บุตร”^๑ “ลูก” ผู้กำเนิดจากพ่อแม่ หรือโดยปริยายถือว่ามีฐานะเสมือนลูก, คำที่พ่อแม่เรียกลูกของตนโดยตรง หรือเรียกเด็กอื่นผู้เยาว์กว่าผู้พูดหลายปีด้วยความรู้สึกรักเอ็นดู, คำที่ลูกใช้แทนชื่อตนเวลาพูดกับพ่อแม่ด้วยความรักและเคารพ ; เรียกสัตว์ที่ยังไม่โต^๒ บุตร, บุตร, บุตร, บุตร, บุตร, บุตร, บุตรและธิดา son and daughter^๓

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของคำว่า บุตร คือ

- ๑) ผู้ยกพ่อแม่ออกจากขุมนรกชื่อ “บุตร” นรกคือความร้อนใจที่ไม่มีบุตร
- ๒) ผู้ที่สืบทอดสายโลหิตจากพ่อแม่

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒๐.

^๓ ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ), พจนานุกรม มจร-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗๒.

^๔ นาคะประทีป, ปาลี-สยาม อภิธาน, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕๒.

- ๓) ผู้รับมรดกจากพ่อแม่
- ๔) ผู้ที่ปิดตาให้พ่อแม่เวลาตายและทำบุญอุทิศให้
- ๕) ผู้เป็นที่พึ่งพาของพ่อแม่
- ๖) ผู้เป็นลูกหนี้ของพ่อแม่ที่จะต้องใช้นี้ให้คุ้มค่างัน
- ๗) ผู้นำพ่อแม่ให้ถึงนิพพาน

บุตรที่ดี คือ ผู้ที่สามารถทำให้พ่อแม่ได้รับความอึ้งใจ ชื่นใจ สบายใจตลอดกาล **บุตร** กับ **ลูก**

บุตร จะใช้สำหรับ มนุษย์ เท่านั้นลูก สวมมากจะให้สำหรับลูกคน, ลูกสัตว์เดรัจฉาน, ลูกผลไม้ เช่น ลูกคน ลูกแมว, ลูกวัว, ลูกหมา, ลูกมะพร้าว ฯลฯ ถ้าลูกคนเป็น ลูกที่ดีของพ่อแม่เราก็เรียกเขาว่า “บุตร”^๕

๒.๑.๒ ประเภทของบุตร

ในพระคาถาทอนหนึ่งมีความว่า “บัณฑิตทั้งหลาย ยอมปรารถนาอภิชาตบุตร อนุชาตบุตร ไม่ปรารถนาอวชาตบุตรผู้ตัดสกุล บุตรเหล่านี้แล มีพร้อมอยู่ในโลก บุตรเหล่าใดเป็นอุบาสก มีศรัทธาถึงพร้อมด้วยศีล รุกข์อัยคำ ปราศจากความตระหนี่ บุตรเหล่านั้น ยอมไฟโรจน์ในบริษัททั้งหลาย เหมือนดังพระจันทร์พ้นจากก้อนเมฆ ไฟโรจน์อยู่”^๖

พระพุทธศาสนาเถรวาทให้ทัศนะคำว่า “บุตร” นั้นจึงมีอยู่ ๓ ประเภท ดังนี้

๑) อภิชาตบุตร ไตแก บุตรที่ยิ่งกว่ามารดาบิดา คือ เหนือกว่ามารดาบิดา ไตแกบุตรที่มีความดี มีความรู้ ความสามารถ มีปัญญาเฉลียวฉลาดเฉียบแหลมและมีศีลธรรมคุณธรรมสูงกว่ามารดาบิดาตน บุตรที่ดีมีคุณธรรมอันประเสริฐนั้น เรียกว่าบุตรชั้นสูง สร้างความเจริญไฟบุลย์แกวงศ์ตระกูล

๒) อนุชาตบุตร ไตแก บุตรที่ปฏิบัติตามมารดาบิดา คือ บุตรที่มีความดี ความรู้ ความสามารถ สติปัญญาและคุณธรรมเสมอกับมารดาบิดาตนนั้น เรียกว่าบุตรชั้นกลางพอรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลไว้ได้

^๕ พุทธทาสภิกขุ, **เตือนใจวัยรุ่น**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๒๘.

^๖ ชู.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๕๒/๒๑๕-๒๑๖.

๓) อวชาตบุตร ไตแก บุตรที่ต่ำกว่ามารดาบิดา คือ บุตรที่เลวทรามไตแก บุตรที่มีความประพฤติ ความรู้ ความสามารถ สติปัญญาและคุณธรรมต่ำกว่ามารดาบิดาตนนั้น เรียกว่าบุตรชั้นต่ำนำความเดือดร้อนเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูล^๗

บุตรธิดาที่ดีได้นั้น จึงต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่พึงของมารดา บิดา โดยทำตนเป็นคนดี มีวิชาความรู้ มีความประพฤติดี จึงได้ชื่อว่าเป็น “อภิชาตบุตร” คือ บุตรที่ดีกว่ามารดาบิดาสามารถกระทำการช่วยเหลือมารดาบิดาได้ทุก ๆ ด้านจึงชื่อว่าเป็น “อนุชาตบุตร” คือ บุตรที่ดีเสมอต่อมารดาบิดาสามารถกระทำการช่วยเหลือบิดามารดาได้และไม่เพียงทำตนเป็นคนที่ดีเรียกว่า “อวชาตบุตร” คือ บุตรที่ต่ำช้าเป็นคนไม่ดี เลวทราม มารดาบิดาทุกคนมีความหวังอยู่ที่ลูก ดังคำสุภาษิตได้กล่าวไว้ว่า “มีลูกไวพิงพา มีศาสนาไวพิงใจ อย่าอ้อมเพียงท้อ แต่พรองทางใจ”

มารดาบิดาทุกคนจะมีความสุขกายสบายใจก็ต่อเมื่อลูกๆ เป็นคนดี มีฐานะ การงานมั่นคง มีครอบครัวสมบูรณ์แต่มารดาบิดาจะเข้าใจเมื่อลูกเป็นคนเลว ประพฤติตนไปในทางเสื่อมเสีย ในมงคลสูตรข้อ ๑๑ คือ มาตาปตฺตูปฺภูจฺจํ^๘ คือ การบำรุงมารดาบิดา^๙ นั้น เป็นมงคลอันประเสริฐของผู้เป็นบุตรควรดูแลอุปถัมภ์ เป็นมงคลที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้แก่กุลบุตรกุลธิดานำไปปฏิบัติต่อมารดาบิดาอันเป็นบุคคลที่เคารพบูชาสูงสุด

๒.๒ คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดี

๒.๒.๑ คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดี

บุตรธิดาแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลทั้ง ๒ สถานะ คือสถานะของการเป็นบิดามารดา และสถานะของบุตรธิดา ซึ่งบุตรธิดามีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อบิดามารดาตามหลักจริยธรรม หากบุตรธิดาใดได้ปฏิบัติตนดังกล่าวนั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นสัตบุรุษ โดยคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดี ได้แก่ ความถึงพร้อมด้วยความดีงามของบุคคลผู้เป็นบุตรธิดา หรือ คุณสมบัติที่ดีของบุตรธิดาที่ดี ในพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดี ตามความคาดหวังของมารดาบิดาไว้^{๑๐} ดังนี้

๑. ไม่ทำความชั่วทั้งปวงด้วยสอนให้บุตรธิดาเว้นจากความชั่ว
๒. ทำแต่ความดีด้วยสอนให้บุตรธิดาทำแต่ความดี
๓. ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาด้วยการให้บุตรธิดาศึกษาศิลปวิทยา

^๗ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๗๔/๔๓๑-๔๓๓.

^๘ ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๕-๖/๔.

^๙ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕-๖/๕-๖.

^{๑๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๖๗/๒๑๒.

๔. มีครอบครัวที่มั่นคงด้วยการเสาะหาคู่ครองที่สมควรให้แก่บุตรธิดา

๕. ทำตนให้เป็นทายาทที่ดีด้วยการฝึกฝนให้บุตรธิดามีความพร้อมที่จะเป็นผู้รับมรดกจากความคาดหวังของมารดาบิดาที่มีต่อบุตรดังกล่าว อธิบายได้ว่า

๑. ไม่ทำความชั่วทั้งปวง บุตรธิดาที่ดี จะต้องไม่ทำความชั่ว คือ เว้นเหตุแห่งความเสื่อม ๖ ประการ คือ

๑.๑ เว้นจากการหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโศกะทั้งหลาย

๑.๒ เว้นจากการหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งโศกะทั้งหลาย

๑.๓ เว้นจากการเที่ยวดูมหรสพ เป็นอบายมุขแห่งโศกะทั้งหลาย

๑.๔ เว้นจากการหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโศกะทั้งหลาย

๑.๕ เว้นจากการหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุขแห่งโศกะทั้งหลาย

๑.๖ เว้นจากการหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโศกะทั้งหลาย^{๑๑}

มารดาบิดาย่อมคาดหวังให้บุตรธิดาของตน ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทั้ง ๖ ประการดังกล่าว เพราะอบายมุขเหล่านี้ เป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมทั้งทางเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตตกอยู่ในอันตราย ทำให้ครอบครัวแตกแยกได้ง่าย สังคมรังเกียจ และทำให้สภาพจิตเป็นทุกข์ หากบุตรธิดาเชื่อฟังคำสอนของมารดาบิดา ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ท่านทั้งสองย่อมมีความสุขสบายใจ คลายกังวล

เพื่อให้เห็นโทษของอบายมุขแต่ละประเภท ผู้วิจัยขอนำมากล่าวไว้โดยสังเขป ดังนี้

โทษแห่งสุราเมรัย ๖ ประการ

ในสังคาลกสูตร พระพุทธเจ้าตรัสแก่สังคาลกมาณพว่า

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้^{๑๒}คือ

๑. เสียทรัพย์สินทันตาเห็น

๒. ก่อการทะเลาะวิวาท

๓. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๗/๒๐๒.

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๑๓.

๔. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง
๕. เป็นเหตุให้ไม่รู้จักร่างกาย
๖. เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้แล

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกชอกชอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ ประการนี้^{๑๓} คือ

๑. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาตน
๒. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาบุตรภรรยา
๓. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
๔. เป็นที่สงสัยของคนอื่นด้วยเหตุต่างๆ
๕. มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่องไม่เป็นจริง
๖. ทำให้เกิดความลำบากมากหลายอย่าง

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกชอกชอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ ประการนี้แล

คหบดีบุตร การเที่ยวดูมหรสพมีโทษ ๖ ประการนี้^{๑๔} คือ

๑. มีการรำที่ไหน (ไปที่นั่น)
๒. มีการขับร้องที่ไหน (ไปที่นั่น)
๓. มีการประโคมที่ไหน (ไปที่นั่น)
๔. มีเสภาที่ไหน (ไปที่นั่น)
๕. มีการบรรเลงที่ไหน (ไปที่นั่น)
๖. มีเถิดเทิงที่ไหน (ไปที่นั่น)

คหบดีบุตร การเที่ยวดูมหรสพมีโทษ ๖ ประการนี้แล

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้^{๑๕} คือ

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๐๓.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๐/๒๐๓-๒๐๔.

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๑/๒๐๔.

๑. ผู้ชนะย่อมก่อเวร
๒. ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ที่เสียไป
๓. เสียทรัพย์ทันตาเห็น
๔. ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาล ก็เชื่อถือไม่ได้
๕. ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่น
๖. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาทมีโทษ ๖ ประการนี้แล

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตรมีโทษ ๖ ประการนี้^{๑๖}คือ

๑. เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย
๒. เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย
๓. เขามีนักเลงเหล้าเป็นมิตรสหาย
๔. เขามีคนหลอกหลวงเป็นมิตรสหาย
๕. เขามีคนโกงเป็นมิตรสหาย
๖. เขามีโจรเป็นมิตรสหาย

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตรมีโทษ ๖ ประการนี้แล

คหบดีบุตร การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้^{๑๗}คือ

๑. มักอ้างว่า ‘หนาวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๒. มักอ้างว่า ‘ร้อนเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๓. มักอ้างว่า ‘เวลาเย็นเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๔. มักอ้างว่า ‘เวลายังเช้าเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๕. มักอ้างว่า ‘หิวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
๖. มักอ้างว่า ‘กระหายเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างฤกษ์ ผัดเพี้ยนการงานอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป

^{๑๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๒/๒๐๔.

^{๑๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๕.

คบดีบุตร การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้แล

อบายมุขทั้ง ๖ ประการดังกล่าวนี้ เมื่อพิจารณาโทษของการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับมัน เห็นชัดว่าจะทำให้เสียทรัพย์ในเรื่องที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เสียสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ และปัญญาอ่อนเสื่อมโทรม เสียความดี เป็นที่รังเกียจของกัลยาณชนทั้งหลาย เพราะไม่ไว้วางใจ ครอบครวัเดือดร้อนอาจถึงขั้นแตกแยก และได้ก่อเวรภัยให้แก่บุคคลอื่นๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องขอคบหา ดังนั้น บุตรธิดาคงใดเข้าใจความห่วงใยของมารดาบิดา ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกัอบายมุขเหล่านี้ ย่อมได้ชื่อว่าได้เลี้ยงใจมารดาบิดา ทำให้ท่านทั้งสองมีความสุขใจ ซึ่งเป็นความปรารถนาสูงสุดของบิดามารดา

๒. ทำแต่ความดีบุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตนให้เป็นคนดี ตามแนวทางแห่งสุจริต ๓ ประการ^{๑๘} คือ

๒.๑ กายสุจริต คือ ประพฤติดีทางกาย

๒.๒ วาจาสุจริต คือ ประพฤติดีทางวาจา

๒.๓ มโนสุจริต คือ ประพฤติดีทางใจ

อธิบายได้ว่า ประพฤติดีทางกาย หมายถึง การกระทำการใดๆ ที่ไม่มีโทษคือ ไม่ผิดธรรมเนียม ไม่ผิดจารีต และไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ดำรงตนตามบรรทัดฐานของสังคม ประพฤติดีทางวาจา หมายถึง พูดในเรื่องที่สร้างสรรค์ประโยชน์ เป็นจริง เหมาะสมกับสถานการณ์ สถานที่ เวลา และบุคคล รู้ว่าเรื่องใด เมื่อพูดแล้ว จะเป็นโทษแก่ตนหรือผู้อื่น และไม่ก่อให้เกิดความสงบ ก็จะไม่พูด

ส่วนประพฤดีดีทางใจ หมายถึง คิดในเรื่องที่สร้างสรรค์ชีวิตและการงานให้ดีขึ้น โดยปราศจากการเพ่งโทษผู้อื่น มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ดังนั้น บุตรธิดาผู้ประพฤติตนให้สุจริตทั้งทางกาย วาจา และใจ ตามแนวดังกล่าว ย่อมทำให้มารดาบิดาภาคภูมิใจว่า “ตนมีลูกดี” และทำให้ท่านทั้งสองกล้าแสดงออก แสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ ร่วมกับชุมชน

๓. ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยา บุตรธิดาที่ดี จะต้องมุ่งมั่นในการศึกษา แสวงหาความรู้ทั้งวิชาชีพที่จะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต วิชาการ ที่เป็นเครื่องพัฒนาสติปัญญาให้คิดทันโลก ทันเหตุการณ์ โดยใช้กระบวนการแห่งอิทธิบาท ๔ เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการศึกษาศิลปวิทยา อันประกอบด้วย^{๑๙}

๓.๑ ฉันทะคือ มีความสนใจที่จะศึกษาเล่าเรียนในวิชาที่เลือกสรรดีแล้ว

^{๑๘} ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๖๕/๔๒๑.

^{๑๙} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

๓.๒ วิริยะ คือ มีความเพียรพยายามศึกษาเล่าเรียนในวิชาที่เลือกสรรดีแล้วอย่างต่อเนื่องตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๓.๓ จิตตะคือ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคใดๆ เล่าเรียนไปจนถึงเป้าหมาย

๓.๔ วิมังสา คือ หมั่นพิจารณา ทบทวนผลของการศึกษาเล่าเรียน เพื่อประเมินตนเองว่าส่วนใดควรปรับปรุง และประเด็นใดควรพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

อิทธิบาท ๔ ประการนี้ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ทั้งการงาน และการศึกษา เป็นต้น ดังนั้น บุตรธิดา เมื่อมารดาบิดา ส่งให้ศึกษาเล่าเรียน ก็ควรใช้หลักอิทธิบาท ๔ นี้ เป็นฐานขับเคลื่อนการศึกษาเล่าเรียนให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ เพื่อความเจริญมั่นคงของชีวิต และเป็น การเติมเต็มความสุขของมารดาบิดาที่เห็นความสำเร็จของบุตรธิดา

๔. มีครอบครัวที่มั่นคง บุตรธิดาที่ดี ควรเชื่อฟังมารดาบิดาในการเลือกคู่ครอง เพราะท่าน ทั้งสองมีความปรารถนาดี และมีประสบการณ์ในการสร้างครอบครัวมายาวนาน ย่อมเห็นจุดเด่น และ จุดด้อยของหญิงหรือชาย ที่จะมาเป็นคู่ครองของบุตรธิดาของตน โดยคุณธรรมพื้นฐานแล้ว คู่ครอง ของบุตรธิดา ที่มารดาบิดาต้องการได้แก่ หญิงหรือชาย ที่ประพฤติตนอยู่ในเบญจธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐาน แห่งความเป็นภักษณชน คือ คนดี อันประกอบด้วย^{๒๐}

๔.๑ เมตตา กรุณา

๔.๒ สัมมาอาชีวะ

๔.๓ กามสังวร

๔.๔ ความมีสัตย์

๔.๕ ความมีสติปัญญา

อธิบายได้ว่า เมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อกัน ส่วนกรุณา คือ การช่วยเหลือสงเคราะห์ กัน เมตตาและกรุณานี้ เป็นหลักการสำคัญ ที่จะทำให้ชีวิตสมรสดำเนินไปอย่างราบรื่น หากคู่ครอง ของบุตรธิดามีเมตตาและกรุณา ย่อมเชื่อว่า เป็นคนใจงามตามที่มารดาบิดาคาดหวังไว้

สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพโดยชอบ กล่าวคือ ถูกต้องตามหลักจารีตศีลธรรม และกฎหมายบ้านเมือง และเป็นอาชีพที่ไม่ไปตัดรอนผลประโยชน์ของผู้อื่นโดยมิชอบ ผู้ที่จะมาเป็น

---

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

คู่ครองของบุตรธิดา หากประกอบอาชีพโดยชอบ ย่อมไม่มีผลกระทบในทางเสียหายแก่บุตรธิดา เมื่อมารดาบิดาจัดงานสมรสให้

กามสังวร คือ การสำรวมในกาม ไม่มักมากในกาม กล่าวคือ ยินดีอยู่กับคู่ครองของตนเท่านั้น กามสังวรนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะป้องกันความแตกร้างขึ้นในชีวิตสมรส ดังนั้น บิดามารดาทั้งหลายมักจะตัดสินใจเลือกคนที่ไม่เที่ยวเตร่เสเพลในกามคุณมาเป็นคู่ครองของบุตรธิดา

ความมีสัตย์ คือ คนที่พูดจริง ทำจริง ไม่มีมารยา และมีความจริงใจต่อญาติสนิทมิตรสหาย ความมีสัตย์นี้ เป็นหัวใจสำคัญของการใช้ชีวิตคู่ เช่น ก่อนแต่งงานให้ความสัตย์ต่อกันว่า “จะรักเดียวใจเดียวต่อกัน” เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นชีวิตคู่ ก็ได้ปฏิบัติตนตามที่ให้ความสัตย์ต่อกัน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้การอยู่ร่วมกันในการครองเรือนเป็นไปด้วยความอบอุ่นรักใคร่สามัคคีกัน มารดาบิดาทั้งหลายต้องการให้บุตรธิดาของตนได้พบคู่ครองเช่นนี้

ความมีสติปัญญา คือ ความระลึกว่าสิ่งใดเป็นคุณ สิ่งใดเป็นโทษ แล้วสามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษ และกระทำแต่สิ่งที่เป็นคุณได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน สติปัญญา เป็นเครื่องกำหนดทิศทางชีวิตให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง รู้จักสภาพแวดล้อม รู้จักวางแผนอนาคต รู้จักฝึกฝนตนเองในสิ่งที่ควรจะทำ และรู้จักการแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ ดังนั้น คนที่มีสติปัญญา จึงเป็นบุคคลที่มารดาบิดาต้องการให้มาเป็นคู่ครองของบุตรธิดา

ดังนั้น บุตรธิดาที่ดี ควรเชื่อฟังมารดาบิดาในการเลือกคู่ครอง โดยการเลือกคู่ครองที่มีความเมตตากรุณา ประกอบอาชีพโดยชอบ ไม่มักมากในกามคุณ มีความจริงใจ และมีสติปัญญาเช่นนี้ จะทำให้มารดาบิดาสบายใจ คลายความห่วงใยในตัวบุตรธิดา

๕. ทำตนให้เป็นทายาทที่ดี ที่มารดาบิดาคาดหวัง ก็คือ บุตรธิดามีความสามารถทำงานบริหารทรัพย์สินมรดกให้มีจำนวนเพิ่มพูนขึ้น ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งหลักการสำคัญของการทำงานให้มีทรัพย์สินเพิ่มพูน ควรต้องปฏิบัติตามหลักสันโดษ ๓ ประการ อันประกอบด้วย^{๒๑}

๕.๑ ยถาลาภสันโดษ คือ ยินดีตามที่ได้ ได้แก่ ตนได้สิ่งใดมา หรือเพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหน ก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่ติดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ตนไม่พึงได้ หรือเกินกว่าที่ตนพึงได้ โดยถูกต้องชอบธรรม ไม่เพ่งเล็งปรารถนาของที่คนอื่นได้ ไม่ริษยาเขา

๕.๒ ยถาลสสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง ได้แก่ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลัง ตนมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลัง

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

ร่างกาย หรือสุขภาพ เช่น เมื่อได้อาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตน หรือเกินกำลังบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวงแหนเสียดาย ไม่เก็บไว้ให้เสียเปล่า ไม่ฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน ยอมสละให้แก่คนอื่นที่จะใช้ได้ และรับหรือแลกเอาสิ่งที่ถูกกับตนแต่เพียงพอแก่กำลังการบริโภคใช้สอยของตน

๕.๓ สารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควร ได้แก่ ยินดีตามความเหมาะสมกับฐานะของตน เช่น สวมใส่เสื้อผ้าหรือเครื่องนุ่งห่มตามฐานะ ใช้จ่ายเงินตามฐานะ และซื้อหาเครื่องบริโภคตามฐานะ ไม่แข่งขันความร่ำรวยกับใครๆ

ความสันโดษทั้ง ๓ ประการนี้ จะทำให้คนรู้จักกิน รู้จักใช้จ่าย รู้จักเก็บออม และรู้จักการลงทุนที่ไม่เกินฐานะการเงินและความสามารถของตน ดังนั้น ความเป็นทายาทที่ดี จะต้องใช้ชีวิตที่ไม่ฟุ่มเฟือยเกินฐานะของตน เพื่อให้มารดาบิดาสบายใจว่า ทรัพย์สมบัติที่มอบให้บุตรธิดาจะพอกพูนเพิ่มขึ้นในอนาคต

เมื่อบุตรธิดาประพฤติตนด้วยการเว้นอบายมุข อันเป็นเหตุแห่งความเสื่อมทั้ง ๖ ประการนี้แล้ว ปฏิบัติตนตามแนวทางของสุจริต ๓ ประการ ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยา โดยอาศัยกระบวนการอิทธิบาท ๔ ประการ เชื้อฟังมารดาบิดาในการเลือกคู่ครองที่มีพื้นฐานแห่งเบญจธรรม และมีความสามารถทำงานบริหารทรัพย์สินมรดกให้มีจำนวนเพิ่มพูนขึ้น ครอบครัวมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยปฏิบัติการตามแนวสันโดษ ๓ ประการ ดังอธิบายมาแล้วนี้ ย่อมทำให้มารดาบิดาสมหวังที่ตั้งใจให้บุตรธิดาเป็นคนดีมีคุณภาพ และบุตรธิดานั้นย่อมได้รับการยอมรับว่า เป็นผู้มีความประพฤติของบุตรธิดาที่ดี ตามความรู้สึกของมารดาบิดา และตามความคิดเห็นของบุคคลทั่วไปที่ได้ประจักษ์ในพฤติกรรมดังกล่าว

นอกจากนี้ ยังมีวิธีพิจารณาคุณสมบัติของบุตรธิดาว่าดีหรือไม่ดี ด้วยการพิจารณาประเภทและลักษณะของบุตรธิดา ดังนี้

๑. อภิวาตบุตร ได้แก่ บุตรที่เกิดมาดีกว่ามารดาบิดา เกิดมาเชิดชูวงศ์สกุล เกิดมาอุดหนุนค้ำจุนมารดาบิดา เป็นบุตรที่ประเสริฐ ทำให้มารดาบิดาได้รับความสุขใจยิ่งนัก

๒. อนุชาตบุตร ได้แก่ บุตรที่เกิดมาเสมอตัว คือ ไม่ดี ไม่เลวกว่ามารดาบิดา และไม่แย่งไปกว่าวงศ์สกุล มีกันอย่างไรก็อยู่กันอย่างนั้น ดำรงวงศ์สกุลไว้ ไม่ให้เสื่อมโทรม และไม่สามารถจะให้ดีขึ้นไปกว่าเดิม

๓. อวชาตบุตร ได้แก่ บุตรที่เกิดมาแล้ว ต่ำกว่ามารดาบิดา จุดดิ่งเอามารดาบิดาตกต่ำไปด้วย เช่นมารดาบิดาเป็นคนดีมีศีลธรรม แต่บุตรกลับเป็นคนไม่ดี ทำตัวเป็นปัญหาของครอบครัวและ

สังคม ทำให้มารดาบิดาเดือดร้อนทุกข์ใจอยู่ร่ำไป บุตรประเภทนี้ใครๆ ไม่ปรารถนา ไม่อยากได้ ไม่อยากมี^{๒๒}

ดังนั้น บุตรธิดาที่ดี ไม่ควรทำตนให้ด้อยกว่ามารดาบิดา ทั้งทางด้านการศึกษา และการทำงาน รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมต่างๆ

๒.๓ องค์ประกอบของคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดี

บุตรธิดา นับเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกครอบครัว หากเป็นฆราวาส พระพุทธศาสนาได้กำหนดองค์ประกอบของการเป็นฆราวาสที่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว เรียกว่า ฆราวาสธรรมมี ๔ ประการ^{๒๓} คือ ๑) สัจจะ ความจริงใจ ๒) ทมะ ความอดกลั้น ๓) ขันติ ความอดทน และ ๔) จาคะ ความเสียสละ

ดังนั้น องค์ประกอบของคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีควรประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ

- ๑) สัจจะ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ต่อมารดาบิดา
- ๒) ทมะ ความอดกลั้น การควบคุมอารมณ์ น้อมรับคำสั่งสอนของมารดาบิดา
- ๓) ขันติ ความอดทน บากบั่น พยายาม ในการทำการงานแทนมารดาบิดา เมื่อท่านร้องขอ หรือเห็นว่า มีความจำเป็นต้องไปช่วยเหลือท่าน
- ๔) จาคะ ความเสียสละส่วนตัว ความสุขส่วนตัว หรือประโยชน์ส่วนตัว ไปดูแลมารดาบิดาทั้งในด้านปัจจัยบริโภคน และสภาพจิตใจ โดยทำให้ท่านมีความสุขทั้งร่างกาย และจิตใจ

สัจจะ สำหรับบุตรธิดาที่ดีแล้ว คือ การยอมรับว่าบุคคลที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูตนเองมานั้น คือ มารดาบิดาของตน แล้วแสดงความกตัญญู รัฐบาลคุณท่านทั้งสอง แม้ปัจจุบัน ผู้เป็นบุตรธิดาจะมีฐานะร่ำรวย มีชื่อเสียงในสังคม ก็ยังแสดงถึงความกตัญญูต่อมารดาบิดา แม้ที่เป็นชาวบ้านนอกเช่น ให้การต้อนรับมารดาบิดา เมื่อท่านมาเยี่ยม โดยไม่อายใคร และถึงเทศกาลวันสำคัญๆ ก็ไปเยี่ยมท่าน โดยไม่แสดงอาการเอือมระอา หรือหงุดหงิด แต่ภูมิใจที่ตนได้เกิดเป็นบุตรของท่านทั้งสอง สัจจะ ของบุตรธิดาที่ดีนั้น เป็นความกตัญญูเสมอต้นเสมอปลายต่อมารดาบิดา ไม่มีสิ่งใดๆ สามารถลบล้างความกตัญญูนี้ได้

^{๒๒} สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ลูก ๓ ประเภท, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.onab.go, [๒๔ ส.ค. ๒๕๖๑].

^{๒๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

หมะ เหมาะสำหรับบุตรีธิดาที่ดีแล้ว คือการควบคุมอารมณ์ กล่าวคือ การไม่แสดงอาการ หงุดหงิดรำคาญ เมื่อได้ยินได้ฟังมารดาบิดาอบรมสั่งสอน แม้บางครั้งมารดาบิดาจะดุบ้าง ก็ไม่แสดงอาการโกรธ แต่มีความเห็นว่า คำสั่งสอนของมารดาบิดานั้น เปรียบเหมือนการช้ขุมทรัพย์อันประเสริฐ

เพราะท่านทั้งสอง หวังให้บุตรีธิดาประพฤติตนในทางที่ถูกที่ควร ดังนั้น บางครั้ง จึงมีการ ว่ากล่าวตักเตือนบุตรีธิดา เพื่อไม่หลงเดินทางผิด

ขันติ สำหรับบุตรีธิดาที่ดีแล้ว คือการเลี้ยงดูมารดาบิดาทั้งเรื่องอาหารการบริโภค ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน และการคอยให้กำลังใจท่านด้วยความอดทนต่อความเหนื่อยห้ำ เช่น บุตรีธิดาที่มีมารดาบิดาแก่ชรามากแล้ว จำต้องคอยดูแลเรื่องการรับประทานอาหาร การอาบน้ำ และการพักผ่อนของมารดาบิดา ตลอดทั้งต้องรับทำภารกิจต่างๆ ที่ท่านทั้งสองมอบหมาย เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้ไม่มีเวลาเป็นของตนเองมากนัก แต่เมื่อนึกถึงการเลี้ยงดูที่ท่านทั้งสองกระทำต่อตน ก็ทำให้เต็มใจ ทดแทนพระคุณท่านด้วยความอดทน

จาคะ สำหรับบุตรีธิดาที่ดีแล้วคือ การพักผ่อนที่ตนกำลังทำ ไปทำงานในภารกิจของมารดาบิดาแทน เมื่อท่านของความช่วยเหลือ แม้บางครั้ง ตนเองจะเสียรายได้ หรือเสียประโยชน์ในเพราะ การต้องมารับใช้มารดาบิดา ก็ยินดีเต็มใจทำงานแทนท่านทั้งสอง

องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการ คือ สัจจะ หมะ ขันติ และจาคะ เหล่านี้ หากบุคคลใดนำไป เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อมารดาบิดาของตน บุคคลนั้น สังคมควรยกย่องว่า เป็นผู้มีความสมบัติของ บุตรีธิดาที่ดีที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติ

๒.๔ แนวปฏิบัติของบุตรีธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงแนวปฏิบัติของบุตรีธิดาในการบำรุงมารดาบิดาไว้ ด้วยฐานะ ๕ อย่างกล่าวคือ ด้วยสามารถการเลี้ยง การช่วยทำกิจ ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติสมควรซึ่งความเป็น ผู้รับทรัพย์มรดกและตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค เมื่อจะทรงแสดงธรรมแก่ คฤหบดีบุตรชื่อ สีกาลกะ จึงตรัสว่า “คฤหบดีบุตร ทิศเบื้องหน้าคือมารดาบิดา อันบุตรพึงบำรุงด้วย ฐานะ ๕ คือ เราอันท่านเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงท่าน ๑ จักทำกิจของท่าน ๑ จักดำรงวงศ์สกุล ๑ จักปฏิบัติ ซึ่งความเป็นผู้รับทรัพย์มรดก ๑ เมื่อท่านถึงแก่กรรมลวงลับไปแล้ว จักตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา ๑ คฤหบดีบุตร ทิศเบื้องหน้าคือมารดาบิดา อันบุตรพึงบำรุงด้วยฐานะ ๕ เหล่านี้แล”^{๒๔}

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

แนวปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดี

การบำรุงมารดาบิดาถือเป็นหน้าที่ของบุตรธิดาต้องกระทำในปัจจุบันขณะที่ท่านยังมีชีวิต โดยไม่ต้องรอให้ท่านจากโลกนี้ไปแล้วจึงคิดถึงอุบายคุณอยากตอบแทน เมื่อมีโอกาส บุตรธิดาไม่เลี้ยงดูบิดามารดาอย่าอ้อมเสียดใจ ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่าไม่สามารถพอที่จะเลี้ยงบิดามารดาผู้แก่ชราได้ มิได้เลี้ยงดูท่าน ตรงข้ามกับกุลบุตรผู้บำรุงมารดาบิดาโดยสม่ำเสมอ เขาย่อมมีความเจริญทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า สมดังพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในสพพรมกสูตร และโสณนันทชาดกความว่า

เพราะการปรนนิบัติในมารดาบิดานั้นแล บัณฑิตทั้งหลาย ย่อม
สรรเสริญเขาในโลกนี้เอง เขาละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใน
สวรรค์^{๒๕}

หน้าที่ของบุตรธิดาตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงวิธีที่บุตรจะบำรุงมารดาบิดาไว้ในสังคาลกสูตรว่า “คหบดีบุตรบุตรีพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า โดยหน้าที่ ๕ ประการ

- ๑) ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ
- ๒) จักทำกิจของท่าน
- ๓) จักดำรงวงศ์ตระกูล
- ๔) จักประพติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท
- ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้”^{๒๖}

จากหน้าที่ทั้ง ๕ ประเด็นดังกล่าว อาจวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ บุตรมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเลี้ยงดูมารดาบิดาเพราะท่านทั้งสองได้ทำนุบำรุงบุตรตั้งแต่เมื่อเริ่มรู้ว่าตั้งครรภ์และเมื่อคลอดออกมาท่านทนุถนอมกลม่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูด้วยเลือดในอกข้าวปลาและอาหารเป็นต้นจนเติบโตใหญ่มารดาบิดาต้องตรากตรำทำงานหนักเพื่ออนาคตของบุตรเมื่อถึงเวลาอันสมควรบุตรควรต้องมีหน้าที่ดูแลเอาใจใส่ท่านเป็นอย่างดีสมควรปฏิบัติต่อท่านทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาดังต่อไปนี้

๑) การเลี้ยงดูทางร่างกายการบำรุงมารดาบิดาท่านด้วยปัจจัย ๔ เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อร่างกายอันได้แก่

^{๒๕} มงคลตถ. (ไทย) ๒/ ๒๑๖.

^{๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

(๑) อาหารควรจัดหาอาหารที่เหมาะสมกับวัยและมีประโยชน์ต่อร่างกายและรสชาติที่ท่านชอบรับประทานเมื่อนำอาหารไปให้ท่านควรอยู่ดูแลปรนนิบัติให้ท่านรับประทานและ ชวนท่านพูดคุยให้เห็นว่าบุตรมีความเอาใจใส่ด้วยอย่านำไปวางเฉยๆ บุตรควรรับประทานอาหารกับท่านด้วย

(๒) เครื่องนุ่งห่มจัดหาให้ในโอกาสต่างๆ และหาเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพของอากาศและซักทำความสะอาดเพื่อร่างกายท่านจะได้สบาย

(๓) บ้านหรือที่อยู่อาศัยควรจัดหาที่อยู่อาศัยให้ท่านบริเวณที่นึ่งที่นอนให้มีอากาศถ่ายเทได้สะดวกสะอาดอย่าให้ท่านต้องนอนอยู่ใกล้เสียงดังๆ

(๔) ยารักษาโรคดูแลสุขภาพท่านพาไปตรวจสุขภาพเมื่อท่านเจ็บป่วยพาท่านไปพบแพทย์เพื่อทำการรักษาเอาใจใส่ดูแลป้อนข้าวป้อนน้ำที่หลับนอนซักผ้าที่เปราะอะเลอะเทอะและอาบน้ำให้ไม่ควรทอดทิ้งท่านระหว่างเจ็บป่วยเพราะจะทำให้มารดาบิตารู้สึกว่าเหวุดูแลท่านเหมือนเมื่อครั้งที่ท่านดูแลบุตรเมื่อยังเล็ก

การเลี้ยงดูมารดาบิตาด้วยปัจจัย๔เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งแม้บุตรที่อยู่ในฐานะเป็นภิกษุก็ต้องเลี้ยงดูมารดาบิตาดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

ภิกษุแม้ทำเภสัชแก่มารดาบิตาเหล่านั้นก็ไม่เป็นเวชกรรมแม้ในการให้อนามัญฐบิณฑบาตเป็นต้นก็ยังไม่เป็นการยังศรัทธาไทยให้ตกไป อนนามัญฐบิณฑบาตภิกษุควรให้แก่มารดาบิตาแม้หากจะมีราคากหาบณะก็ไม่เป็นการทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๒๗}

^{๒๗} มงคลตถ. (ไทย) ๒/๓๐๓/๒๑๐-๒๑๑.

การเลี้ยงดูทางร่างกายหมายถึงการเลี้ยงดูด้วยปัจจัย ๔ และปรนนิบัติรับใช้เอาใจใส่ท่าน ซึ่งบุตรแต่ละคนควรทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ตามศักยภาพและความสามารถด้วยมารดาบิดาจัดเป็นพรหม เป็นครูคนแรกและเป็นอาหุเนยยะท่านเป็นเนื่อนาบุญของลูกจึงสมควรที่จะได้รับการบำรุงจากบุตร ด้วยอามิสบูชาคือการบูชาด้วยดอกไม้ของหอมอาหารและวัตถุอื่นๆ ที่บุตรนำมาบูชาด้วยกิริยาที่นอบ น้อม

๒) การเลี้ยงดูทางใจการบำรุงเลี้ยงดูทางใจเป็นการประคับประคองใจให้มารดาบิดามี จิตใจที่เข้มแข็งมีความสุขความภาคภูมิใจในบุตรและการที่บุตรไม่ทำให้ท่านทุกข์ใจกังวลใจหรือนำ ความเดือดเนื้อร้อนใจมาให้จะทำให้ท่านอายุยืน

ในขัตติยสูตรพระพุทธเจ้าตรัสถึงสิ่งประเสริฐไว้ว่า “บรรดาบุตรบุตรที่เชื่อฟังประเสริฐ สุด”^{๒๘} ดังนั้นบุตรธิดาควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดาบิดา เช่น เมื่อท่านสอนให้เว้นจากความชั่ว บุตร ธิดาก็ไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับบอบายมุขทุกประเภท ท่านสอนให้ทำแต่ความดี บุตรธิดาก็ควรดำรงตนอยู่ใน ศีลธรรม มีการรักษาศีล ๕ เป็นต้น

การที่บุตรปฏิบัติบูชาต่อมารดาบิดาด้วยดีเช่นมีการแสดงความเคารพเชื่อฟังดำรงตนอยู่ใน โฉวาทนับเป็นการพัฒนาคุณธรรมของบุตร และเป็นการยกย่องฐานะของมารดาบิดาดังปรากฏในสพรหมกสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลายบุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตนสกุลนั้นชื่อว่าพรหมบุตร

ของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตนสกุลนั้นชื่อว่ามีบูรพาจารย์บุตรของสกุลใดบูชา มารดาบิดาภายในเรือนตนสกุลนั้นชื่อว่ามีบูรพเทพบุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตนสกุล นั้นชื่อว่ามีอาหุเนยบุคคล”^{๒๙}

ลักษณะของการปฏิบัติบูชามีอยู่ ๔ ประการคือ

๑) สักการะเคารพสักการะนี้ในความหมายของกิริยาคือการทำให้การแสดงกิริยาสุภาพ เช่นไม่แสดงอาการเดินกระเทาะเท้าใส่กล่าววาจาสุภาพไพเราะนุ่มนวลแฝงด้วยความเคารพและใจ สุภาพคือไม่แสดงอาการปับปึงใส่หรืออารมณ์ไม่ดีกับท่านมีความรู้สึกที่ติงามเคารพมารดาบิดา

๒) ครุการะหมายถึงความรักความห่วงใยบุตรที่มีความรักความห่วงใยในมารดาบิดา พยายามรักษาน้ำใจกระทำตนให้เป็นที่เบาใจของมารดาบิดาประพฤติให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่ายอยู่ใน โฉวาทของมารดาบิดา

^{๒๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔/๑๔.

^{๒๙} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๑๘๓.

๓) มานนาแปลว่าความนับถือยกย่องเชิดชูมีกิริยาวาจาที่ดั่งามประพฤติตนยกย่องเชิดชูรักใคร่ยำเกรงมารดาบิดาไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามไม่นินทาไม่ทะเลาะโต้เถียงมารดาบิดาหรือต้องกล้าที่จะบอกกับบุคคลอื่นว่าบุคคลนี้เป็นมารดาบิดาของตน

๔) วันทนาการเคารพกราบไหว้และชมเชยคุณความดีของมารดาบิดาคือกล้าที่จะกล่าวหรือพรรณนาคุณงามความดีของมารดาบิดา^{๓๐}

ในอังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาติ มีพระพุทธพจน์บทหนึ่งว่า
 กุลบุตรในโลกนี้สักการะเคารพนับถือบูชามารดาบิดาด้วย
 โภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรเก็บรวบรวมด้วย
 น้ำพักน้ำแรงอาบเหงื่อต่างน้ำประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม
 มารดาบิดาผู้ได้รับการสักการะเคารพนับถือบูชาแล้วย่อม
 อนุเคราะห์กุลบุตรนั้นด้วยน้ำใจอันงามว่าขอเจ้าจงมีชีวิตยืนนานมี
 อายุยืนนานกุลบุตรผู้อันบิดามารดาอนุเคราะห์แล้วพึงหวังได้รับ
 ความเจริญอย่างเดียวไม่มีความเสื่อม^{๓๑}

ในมังคลัตถที่ปนี พระสิริมังคลาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า

นรชนใดเลี้ยงดูมารดาหรือบิดาโดยธรรมแม่เทพยดา
 ทั้งหลายก็ย่อมช่วยแก้ไขนรชนผู้เลี้ยงมารดาบิดานั้น นรชนใดเลี้ยง
 มารดาหรือบิดาโดยธรรมนักราชัญทั้งหลายย่อมสรรเสริญนรชน
 นั้นทั้งในโลกนี้เองเขาละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์^{๓๒}

๒. จักทำกิจของท่าน กิจของท่านหมายถึงกิจการต่างๆ ทั้งภายในบ้านและภายนอกบ้าน
 ที่บุตรธิดาสามารถช่วยเหลือได้ เป็นต้นว่า

๑) งานภายในบ้าน บุตรธิดาควรช่วยเก็บกวาดถูบ้านซักผ้าล้างจานชามล้างจานชามและ
 ทำกับข้าวเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระให้มารดาบิดาที่ต้องประกอบอาชีพเลี้ยงดูบุตรธิดา

๒) งานนอกบ้าน บุตรธิดาควรช่วยเหลือการงานด้านการประกอบอาชีพของท่านเช่น
 การค้าขายการกสิกรรมหรือหัตถกรรมหรือเป็นหูเป็นตาแทนท่านเพื่อช่วยดูแลทรัพย์สินไว้ไม่ให้
 เสียหายช่วยเหลือมารดาบิดาทำการงานต่างๆ ควรทำด้วยความเต็มใจมีกิริยาที่อ่อนน้อมทั้งนี้

^{๓๐} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร:
 ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๖๕.

^{๓๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๘/๑๐๕-๑๐๖.

^{๓๒} มงคลตถ. (ไทย) ๒/๒๒๔.

นอกจากจะเป็นการแบ่งเบาภาระจากมารดาบิดาแล้วยังเป็นการฝึกฝนอาชีพไปในตัวและเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้มารดาบิดาอีกด้วย

บุตรสุดลูกแล้วเฝ้าว่า “...เพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษผู้สงบเป็นกตัญญูทเวทที่

บุคคลเมื่อระลึกถึงคุณท่านที่ทำได้ต่อเราก่อนจึงเลี้ยงมารดาบิดาช่วยทำกิจของท่านเชื่อฟังโอวาทตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธาสมบูรณ์ด้วยศีลย่อมเป็นที่สรรเสริญ...”^{๓๓}

๓. จักดำรงวงศ์ตระกูล การที่หญิงชายแต่งงานและเริ่มต้นมีชีวิตครอบครัวเพื่อหวังมีบุตรไว้สืบสกุลบุตรจึงมีหน้าที่ที่จะรักษาทรัพย์สมบัติและชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลสืบต่อจากมารดาบิดาด้วยความมุ่งมั่นมานะขยันขันแข็งที่จะประกอบอาชีพสุจริตปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสาเหตุที่ทำให้ตระกูลต่างๆ มั่นคงไว้ในกถาสุตระว่า

ภิกษุทั้งหลายตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโคตรทรัพย์แล้วย่อมดำรงอยู่ได้นานเพราะเหตุ ๔ ประการหรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ ๔ ประการนั้นเหตุ ๔ ประการอะไรบ้างคือ ๑) แสวงหาพัสดุที่หายไป ๒) ซ่อมแซมพัสดุที่เก่าคร่ำคร่า ๓) รู้จักประมาณในการบริโภคน้ำและ ๔) ตั้งสตรีหรือบุรุษผู้มีศีลให้เป็นใหญ่ในเรือน

ภิกษุทั้งหลายตระกูลใดตระกูลหนึ่งถึงความเป็นใหญ่ในโคตรทรัพย์แล้วย่อมดำรงอยู่ได้นานเพราะเหตุ ๔ ประการนั้นหรือเหตุใดเหตุหนึ่งบรรดาเหตุ ๔ ประการนั้น^{๓๔}

บุตรธิดา เมื่อทรัพย์สินหายรู้จักหา ได้มารู้จักใช้ รู้ประมาณในการบริโภคปัจจัย และรู้จักสรรหาบุคคลผู้เป็นกัลยาณมิตร มีศีล มาเป็นพ่อบ้านหรือแม่เรือน ย่อมทำให้สถานภาพของวงศ์ตระกูลที่บุตรธิดาสืบทอดมานั้นมีความมั่นคงยั่งยืนนาน

๔. จักประพฤติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท บุตรจักต้องมีความประพฤติปฏิบัติเป็นคนดีมีศีลธรรมมีความรู้ความสามารถและเหมาะสมที่จะดูแลทรัพย์ที่มารดาบิดามอบให้บุตรที่มีความประพฤติที่เหมาะสมยอมทำให้มารดาบิดามีความสุขใจว่าการที่ท่านมอบทรัพย์ไว้ให้บุตรเพื่อเป็นทุนในการดำรงชีวิตนั้นยอมไม่ถึงเหตุแห่งความเสื่อมดังพุทธพจน์ที่ว่า

สัตบุรุษผู้มีปัญญาอยู่ครองเรือนเป็นผู้ไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนและกลางวันยอมเกิดเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มากเมื่อระลึกถึงอุปการคุณที่มารดาบิดาทำไว้ก่อนยอมบูชามารดาบิดาโดยชอบ

^{๓๓} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๓๙/๖๑.

^{๓๔} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๗๕-๓๗๖.

ธรรม^{๓๔} การประพุดิตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาทที่จะทำให้มารดาบิดาเบาใจ คลายกังวลในตัว บุตรธิดา ก็คือ บุตรธิดาควรปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑) อุภูฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น กล่าวคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการ เรียนรู้ศิลปะและวิทยาการต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ และมีความอุตสาหะในการ ประกอบอาชีพจนบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย

๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา กล่าวคือ รู้จักหมั่นออมทรัพย์สินที่หามาได้ ด้วยอาชีพการงานที่ทำ

๓) กัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนดี กล่าวคือ รู้จักคบเพื่อนที่ขยันทำงาน มีความปรารถนาดี และไม่ยุ่งเกี่ยวกับบอขายมุกทุกประเภท

๔) สมชีวิตา ความเป็นผู้มีความเป็นอยู่ที่เหมาะสม กล่าวคือ รู้จักบริโภคปัจจัย ทั้งหลายที่สมควร คือสอดคล้องกับฐานะและรายได้ของตน

อธิบายได้ว่า อุภูฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น สำหรับบุตรธิดาที่ดีแล้ว จะต้องมีความหมั่นในการศึกษาเล่าเรียน ทั้งศิลปะวิชาการ และศิลปะวิชาชีพ ที่จะสามารถนำมาใช้ ประโยชน์ในชีวิตได้ โดยฝึกฝนในการเรียนรู้ วิเคราะห์ และทดลองฝึกปฏิบัติ จนได้ผลตามที่ตน คาดหวัง และสามารถนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในการประกอบอาชีพการงานได้ ข้อนี้ นับเป็นทุน ประเดิมที่จะทำให้บุตรธิดาใช้เป็นเครื่องมือสร้างอาชีพเลี้ยงดูมารดาบิดา ตนเอง และครอบครัวต่อไป ในอนาคต

อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาสำหรับบุตรธิดาที่ดีแล้ว การรู้วิธีรักษาทรัพย์ หรือ รู้จักการออมทรัพย์ให้ปลอดภัย นับเป็นบรรทัดฐาน หรือเครื่องวัดการมีฐานะทางการเงินของบุตรธิดา ว่า จะสามารถมีฐานะการเงินอยู่ในระดับใด ดีขึ้น หรือแย่ลง หากบุตรธิดารู้จักการจัดสรรปันส่วนเงิน เช่น จัดสรรเงินออกเป็น ๔ ส่วน ให้มารดาบิดา ๑ ส่วน ใช้จ่ายในครอบครัว ๒ ส่วน นำมาลงทุน ประกอบอาชีพเพิ่ม ๑ ส่วน และฝากธนาคารไว้ ๑ ส่วน เช่นนี้ จะทำให้มีเงินออมเป็นประจำทุกครั้งที่ มีรายรับเข้ามา ทำให้ทรัพย์สินที่มารดาบิดามอบให้ได้ขยายเพิ่มพูนมากขึ้น

กัลยาณมิตตตา ความเป็นผู้มีเพื่อนดี สำหรับบุตรธิดาที่ดีแล้ว การมีเพื่อนที่เป็นคนดี ไม่ยุ่ง เกี่ยวกับบอขายมุกทุกประเภท นับเป็นเรื่องที่ประเสริฐยิ่ง เพื่อนที่ดีนับเป็นบัณฑิต เพราะฉลาดใน วิธีการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิตเจริญขึ้น ส่วนเพื่อนไม่ดี นับเป็นคนพาล เพราะงูเขลาหลงเดินทางเข้าสู่ ความหายนะ การได้คบเพื่อนที่ดีจะทำให้ตนได้รับประโยชน์จากความดีของเพื่อน เช่น ช่วยแนะนำใน

^{๓๔} อัง.อุภูฐาน. (ไทย) ๒๓/๓๘/๒๕๘.

เรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ผิดศีลธรรม และไม่ผิดกฎหมาย ส่วนการคบกับคนพาล คนพาลมักชักนำเข้าไปหาแหล่งอบายมุข จึงเข้าทำนองที่ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” หรือ “คบคนชั่ว พาดัวให้หมองหม่น คบสาธุชน พาดุนให้พ้นภัย” ดังนั้น การคบเพื่อนที่ดี จะทำให้มีทรัพย์สินเพิ่มทวี หากคบเพื่อนชั่ว จะนำพาทรัพย์สินให้หมดตัว

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ การทำบุญอุทิศให้มารดาบิดานั้น อาจทำได้หลายทาง เป็นต้นว่า

๑) การให้ทาน ได้แก่ การสงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ผู้ที่ควรได้รับทาน เช่น การถวายจตุปัจจัยไทยทานแก่พระสงฆ์ การให้เครื่องบริโภคแก่ผู้ยากไร้ เป็นต้น การให้ทานนี้ ถือเป็น การสร้างบุญกุศลระดับต้น เพราะทำได้ง่าย ทำแล้วก็ผ่านไป

๒) การรักษาศีล ได้แก่ การสมานาศีล ๕ หรือศีลอุโบสถ เพื่อให้ตนเว้นจากความชั่วตามกรอบที่ศีลแต่ละข้อที่สมานานั้น กำหนดไว้ การรักษาศีลนี้ ถือเป็น การสร้างบุญกุศลระดับกลาง เพราะทำได้ยากกว่าการให้ทาน เนื่องจากต้องมีสติสัมปชัญญะ ระลึกและรู้ตัวอยู่เสมอ จึงจะรักษาศีลไว้ได้

๓) การเจริญภาวนา ได้แก่ การฝึกจิตให้เป็นสมาธิ สงบจากนิวรณ์ทั้งหลาย มีจิตใจเบาสบาย แจ่มใส การเจริญภาวนานี้ ถือเป็น การสร้างบุญกุศลระดับสูง ทำได้ยากมาก เพราะจิตต้องต่อสู้กับกิเลสทั้งหลาย มีนิวรณ์ เป็นต้น

บุตรธิดา เมื่อได้ทำบุญกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง ๓ แนวทางดังกล่าวนี้ สามารถตั้งจิตอุทิศให้เป็นบุญกุศลของมารดาบิดาได้ทุกครั้งที่ทำบุญนั้นๆ

บุตรธิดาผู้ปฏิบัติตนต่อมารดาบิดา ตามฐานะ ๕ ประการ ดังวิเคราะห์มานี้ นับได้ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา เพราะได้ยึดแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นสัมมาปฏิบัติ

ในอรรถกถาเสัชชกรณวัตถุ ในตติยปาราชิก^{๓๖} ท่านจึงกล่าวว่ถ้าภิกษุนำมารดาไปยังวิหาร ประณิบัติอยู่ใสร้อย่างถูกต้อง พึ่งทำบริกรรมทุกอย่างพึงให้ของเคี้ยวของบริโภคด้วยมือตนเองสรวนบิดา ภิกษุพึงทำกิจทั้งหลายมีการให้อาบน้ำและการนวดเป็นต้นบำรุงด้วยมือของตน เหมือนอย่างบำรุงสามเณรณะนั้น

^{๓๖} สมันต. (ไทย) ๑/๕๖๒.

ในอรรถกถาภายสังสัคคสิกขาบท^{๓๗}ท่านจึงกล่าวว่า ถ้าภิกษุเห็นมารดาถูกกระแสน้ำพัดไป ไม่ควรถูกต้องด้วยมือที่เดียวพึงส่งเรือแผ่นกระดาน ท่อนกล้วยหรือท่อนไม้ไปข้างหนา, เมื่อเรือเป็นต้น นั้นไม่มีแม่ผ้ากาสาจะก็ควรวางไว้แต่ไม่ควรพูดว่า จงจับที่ผ้ากาสาจะนี้เมื่อมารดาจับผ้ากาสาแล้วจึง อดมาด้วยทำในใจว่าเราอดบิณฑบาตมารดาแล้วไซ้ร้ไปข้างหนาๆ ปลอดภัย ถ้ามารดาถูกน้ำพัด ขึ้นคอหรือจับมือภิกษุผู้เป็นบุตรโดยเร็วไซ้ร้ภิกษุไม่ควรสละเสียด้วยกล่าวว่หากไปหญิงแก่ควรช่วยส่ง ให้ถึงบก ถ้ามารดาตกหลม ตกบ่อไซ้ร้ภิกษุพึงโยนเชือกหรือผ้าลงไปในที่นั้น เมื่อมารดาจับเชือกหรือ ผ้าแล้ว พึงสาวขึ้นแต่ไม่ควรถูกต้องเลย

ภิกษุแม่ทำเภสัชแก่มารดาบิดาเหล่านั้น ก็ไม่เป็นเวชกรรมแม่ในเพราะการให้อนามัญฐ บิณฑบาตเป็นต้น ก็ไม่เป็นการยังสัทธาไทยให้ตกไปด้วยเหตุนี้ ในอรรถกถาเภสัชกรรมวัตถุ ท่านจึง กล่าวว่

ถ้ามารดาบิดาเป็นใหญ่ ไม่หวังตอบแทนไม่ทำก็ควร แต่ถ้าท่านทั้งดำรงอยู่แม่ในราชสมบัติ แล้วยังหวังตอบแทนอยู่ไม่ทำตอบแทน ไม่ควร อนามัญฐบิณฑบาตภิกษุก็ควรให้แก่มารดาบิดาแม่หาก จะมีราคาตั้งหาบณะก็ไม่เป็นการทำสัทธาให้ตกไป

บาลีในจิวรชัณธกะ^{๓๘}อธิบายว่ ก็สมัยนั้นแล จิวรเป็นอันมากเกิดขึ้นแกภิกษุรูปหนึ่ง ก็ ภิกษุนั้นใครจะให้จิวรนั้นแก่มารดาบิดาลำดับนั้น ภิกษุนั้น บอกความนั้นแกภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ทั้งหลายทูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแลว ทรงอนุญาตว่ ภิกษุ ทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้สิ่งของๆ ตนแก่ท่านด้วยถึว่มารดาบิดา เราจะพึงว่อะไรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตเพื่อให้สิ่งของๆ ตน แก่มารดาบิดาภิกษุทั้งหลาย แต่ภิกษุไม่พึงทำสัทธาไทยให้ตกไปภิกษุใดขึ้น ทำสัทธาให้ตกไปภิกษุนั้นต้องทุกกฎ

ในอรรถกถา กุลทูลสิกขาบท อธิบายว่ “ก็ภิกษุเมื่อให้ผลไมก็ดี ดอกไมก็ดี อันเป็นของๆ ตนแก่มารดาบิดา นำไปให้เองก็ดี ให้คนอื่นนำไปให้ก็ดี เรียกมาให้เองก็ดี ในคนอื่นเรียกมาให้ก็ดี ยอม ควรเมื่อจะให้แกหมูญาตินอกนั้น ให้คนอื่นเรียกมาให้อย่างเดียว จึงควร บรรดาวัตถุเหล่านั้น เมื่อจะให้ ดอกไม ให้เพื่อบูชาพระรัตนตรัยเท่านั้น จึงควร. แต่ให้แม่แก่ใครๆ เพื่อประโยชน์แก่การประดับ หรือ เพื่อประโยชน์ แก่การบูชาวัตถุมิสิวลิงค์เป็นต้น ไม่ควร”

อนุฎีกาวิมตฺติวินทนีว่ให้สิ่งของแก่มารดาบิดาด้วยคิดว่าท่านทั้ง ๒ จักขายสิ่งของนี้เลี้ยงชีพ ยอมควร แต่ให้สิ่งของแกหมูญาตินอกนั้น ให้เป็นของยืมเท่านั้น จึงควร

^{๓๗} สมันต. (ไทย) ๒/๓๓.

^{๓๘} วิ.มทา. (ไทย) ๕/๒๒๐.

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นจากปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการเป็นบุตรธิดาที่ดี ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสอดคล้องกับคติพระพุทธศาสนา จึงขอนำมากล่าวไว้ โดยสังเขป ดังนี้

สุมาลิน เย็นกลมและคณะ^{๓๔}ให้ความเห็นความว่า พ่อแม่เป็นผู้ให้อภัยแก่ลูกอยู่เสมอ ไม่ผูกโกรธ แม้จะดุด่าว่ากล่าวหรือเขียนตีลูกบ้าง ก็เป็นเพราะความรัก ความห่วงใย ต้องการสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดี ทุกครั้งที่ไม่เรียวกะทบเนื้อลูก เชื่อเถอะว่ามันเหมือนมีมิตรดลบันดาลหัวใจของพ่อแม่ด้วย ในโลกนี้ไม่มีใครที่รักลูกเป็นมิตรแท้ต่อลูกเหมือนพ่อแม่ เพราะท่านคิดแต่จะให้เพียงอย่างเดียว ลูกๆ ไม่ต้องหวาดระแวงเลยว่าพ่อแม่จะทรยศหักหลังเหมือนคนอื่น

พระคุณของพ่อแม่มีมากมายเกินกว่าจะตอบแทนได้หมด ลูกที่ดีต้องสำนึกในพระคุณของพ่อแม่ให้เปี่ยมล้นในใจอยู่เสมอ ปฏิบัติต่อท่านให้ดีที่สุด ให้สมกับที่ท่านเป็นพระในบ้าน หน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อพ่อแม่ กล่าวโดยย่อ คือ

- ๑) คอยดูแลท่านให้ดี ตั้งแต่เรื่องอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยามเจ็บป่วย ก็ช่วยพยาบาลรักษาให้ดีที่สุด ทำให้สม่าเสมอตราบนานวันระสุดท้ายของท่าน
- ๒) ประพฤติตนเป็นคนดี สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล ให้พ่อแม่ภาคภูมิใจ
- ๓) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับการที่จะเป็นผู้รับมรดก
- ๔) ทำกิจการงานแทนท่านไม่ให้บกพร่อง
- ๕) ชักชวนหรืออำนวยความสะดวก สนับสนุนให้ท่านได้มีโอกาสทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา จะได้เป็นบุญติดตัวท่านไปในภพเบื้องหน้า เป็นการถากถางหนทางไปสู่พระนิพพานของท่านเอง หน้าที่นี้เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดที่ลูกทุกคนต้องปฏิบัติต่อพ่อแม่แม่ที่สุดเมื่อท่านละโลกไปแล้วก็ต้องทำบุญ กรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลให้ท่านอย่างสม่าเสมอ อีกประการหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ มีภารกิจอีก ๓ อย่าง ที่บุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อมารดาบิดา คือ

๑. ให้ความเข้าใจ พ่อแม่ยามท่านแก่เฒ่า หลากๆ สิ่งหลายๆ อย่างอาจไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป อะไรที่เคยทำได้แม่น ก็กลับลืมนั่งง่ายๆ อะไรที่เคยทำได้ ก็กลับยากยิ่งยวด อะไรที่เคยคิดว่าเป็นเรื่องเล็ก ก็เป็นเรื่องใหญ่ จากที่เคยทำเองได้ ก็ต้องร้องขอ

เพราะสังขารคนเรานั้นเสื่อมไปตามวัยสุดท้ายร่างกายก็จะหมดความแข็งแรง กลับไปสู่จุดที่เราเริ่มต้นชีวิตอีกครั้ง หลายคนอาจจะเบื่อกับที่ต้องดูแลพ่อแม่ ไม่เข้าใจในบางเรื่องที่ท่านทำไม่ได้ทั้งๆ ที่ง่ายเหลือเกินอยากให้เราทุกคนเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้พ่อแม่ทำให้เรามาก่อนทั้งสิ้น เมื่อยามที่เราจับช้อน

---

^{๓๔} นางสาวสุมาลิน เย็นกลมและคณะ, การเป็นลูกที่ดีของพ่อและแม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.eeepppppppopoooooo.blogspot.com>, [๒๔ ส.ค. ๒๕๖๑].

ทานอาหารไม่ได้ ลองนึกถึงยามที่เราหัดจับช้อนครั้งแรก มันหนัก มันยากเย็นแค่ไหน ตอนนั้นความรู้สึกพวกท่านก็ไม่ต่างกัน ยามที่ต้องอาบน้ำท่าน ให้นึกถึงยามที่เราถูกอาบน้ำ ต่างกันที่เราอาจสนุก แต่ท่านนั้นทุกข์อยู่ในใจ

๒. ให้ความเวลา งานอาจยุ่งเหลือหลาย แต่ยังไงมันก็ต้องมีเวลาว่างบ้าง อะไรบ้าง ลองเจียดตารางชีวิตที่แสนจะยุ่งเหยิงให้พ่อแม่สักนิด จริงๆ แล้ว แค่เพียงทานข้าวร่วมกันสักมื้อ ไม่จำเป็นต้องไปทานข้าวนอกบ้านตามร้านหรูๆ ก็ได้ เพียงแค่นี้ก็ได้กินอะไรที่พิเศษหน่อย พร้อมหน้าพร้อมตากันบ้าง เชื่อแน่ว่าต้องเห็นรอยยิ้มบนหน้าพวกท่านแน่ๆ ถ้ามีโอกาสลองพาท่านไปเที่ยวบ้าง ไปเช้า-เย็นกลับ ในสถานที่ที่เที่ยวที่ไม่ไกลนัก คงทำให้ท่านได้กระชุ่มกระชวยขึ้นอีกเยอะ คนแก่แล้ว ถ้ายังอยู่หนึ่งจะยิ่งซึมเศร้า พาท่านไปเปิดหูเปิดตาสักนิด พาไปเที่ยวตลาดน้ำ หรือพาไปไหว้พระตามวัดต่างๆ ก็เป็นไอเดียน่าสนใจ ไม่เลว แถมทำให้เราได้ชำระล้างจิตใจไปด้วย หรือจะพาพวกท่านไปเลี้ยงอาหารเด็กกำพร้า บริจาคสิ่งของให้บ้านพักคนชรา ก็เป็นความคิดที่ดีเวลาทานข้าวกับพ่อแม่หรือทำกิจกรรมใดๆ ร่วมกันหลายคนอาจตีความว่าเป็นเรื่องน่าเบื่อ เราไม่อยากให้คุณคิดแบบนั้น คิดเสียว่า การที่ได้อยู่กับพ่อแม่ ได้ตอบแทนท่านบ้างยามที่ท่านยังมีลมหายใจนั้น น่าจะเป็นความโชคดีอันสูงสุดแล้ว เมื่อคิดได้อย่างนี้แล้ว ก็จงเจียดเวลาให้ท่านบ้าง

๓. ให้ความรัก กอดท่านบ้าง พลังแห่งการกอดนั้นมีจริง ในทางการแพทย์พบว่าการกอดนั้น นอกจากจะช่วยในเรื่องของการส่งผ่านความรักความห่วงใยแล้วผู้เชี่ยวชาญในสาขาการบำบัดด้วยการสัมผัสแห่ง New York University กล่าวว่า บุคคลที่ได้รับการกอด หรือกอดผู้อื่น จะทำให้เกิดการกระตุ้นการทำงานของฮีโมโกลบิน ทำให้การลำเลียงของออกซิเจนไปเลี้ยงเนื้อเยื่อส่วนต่างๆ ให้ทำงานได้อย่างทั่วถึงทำให้สดชื่น และมีชีวิตชีวาขึ้นอีกด้วยในตอนเด็กๆ ที่พ่อแม่กอดเรา เรา รู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย มีความสุข นานวันเข้าความรู้สึกนั้นเริ่มจางหาย เพราะหลายคนเมื่อโตขึ้น ก็กอดพ่อแม่น้อยลง ไม่ว่าจะเพราะว่าโตแล้ว อาย หรือจะไม่ใช้วัฒนธรรมของเราก็ดำเนินตามแต่ไม่มีใครเถียงได้ หรือว่าการได้กอดใครสักคนนั้น มันให้ความรู้สึกที่จริงๆ และพ่อแม่ท่านก็จะได้รับรู้ถึงความรู้สึกนั้น เมื่อเรากอดท่านจริงอยู่บางครั้งความรักนั้นก็ไม่ต้องแสดงออก แต่กับพ่อแม่ที่เคยกอดเรามาตั้งแต่เด็ก คุณลองกอดท่านดูสักครั้ง ความรู้สึกสมัยเด็กๆ จะกลับคืนมาแล้วคุณจะรู้ว่าพลังแห่งการกอดนั้นมีอยู่จริง

เยาวลักษณ์ วงศ์วรรณกิจ^{๔๐} ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบุตรที่ดีควรปฏิบัติดังนี้ ความว่า

๑) ให้ความเคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนอบรมด้วยความเต็มใจ ไม่ได้เถียงหรือหลบเลี่ยงเกียจงอนให้ผู้อื่นทำ

๒) เมื่ออยู่ในวัยเรียนก็หมั่นหาความรู้และศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ เพื่อจะได้มีความรู้และวิชาชีพสำหรับเลี้ยงตัวเองได้

๓) ช่วยเหลือบิดา มารดาทำงานที่พอจะช่วยให้ เช่น การช่วยงานบ้าน งานครัว การทำความสะอาด ช่วยเก็บของ เลี้ยงสัตว์ ตักน้ำ ตักแต่งบ้าน ฯลฯ และช่วยเหลือผู้ปกครองในสถานอาชีพ เช่น ปลูกผักสวนครัว ให้อาหารสัตว์ ทำของขาย ช่วยขายของ เป็นต้น

๔) รู้จักเลือกซื้อสิ่งของต่างๆ รู้จักทำและเก็บรักษาของกินของใช้ เป็นต้น

๕) รู้จักประหยัดและออมทรัพย์ รู้จักประหยัดโดยการเลือกซื้อของต่างๆ ที่จำเป็นและเหมาะสม รู้จักใช้เสื้อผ้า ของเล่น ของใช้ให้คุ้มค่างบเงินที่จ่ายไป

๖) ปฏิบัติตนเป็นคนดีมีระเบียบวินัย มีกิริยามารยาทงดงาม ซึ่งจะช่วยรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูล

๗) ดูแลบิดามารดาและผู้มีพระคุณ

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ^{๔๑} ได้ให้ความเห็นกตเวทีความว่า การทดแทนพระคุณพ่อแม่มีงานที่ต้องทำ ๒ ประการ คือ ๑) ประกาศคุณท่าน ๒) ทดแทนคุณท่าน

การประกาศคุณท่าน หมายถึง การทำให้ผู้อื่นรู้ว่าพ่อแม่มีคุณแก่เราอย่างไรบ้าง มากน้อยเพียงใด เรื่องนี้มีคนคิดทำอยู่มากเหมือนกัน แต่ส่วนมาก ไปทำตอนงานศพ คือเขียนประวัติสรรเสริญคุณพ่อแม่ในหนังสือแจก การกระทำเช่นนี้ก็ถูก แต่ถูกเพียงเปลือกนอกผิวเผินนัก ถ้าเป็นการกินผลไม้แค่เคี้ยวเปลือกเท่านั้น ยังมีทำเลที่จะประกาศคุณพ่อแม่ที่สำคัญกว่านี้ คือที่ตัวเราเอง

คนเราทุกคนคือตัวแทนของพ่อแม่ตนทั้งนั้น เลือดก็แบ่งมาจากท่าน เนื้อก็แบ่งมาจากท่าน ตลอดจนนิสัยใจคอก็ได้รับการอบรมถ่ายทอดมาจากท่าน ความประพฤติของตัวเราแต่ละจะเป็นเครื่องประกาศคุณของพ่อแม่อย่างชัดแจ้งที่สุด ไม่ใช่อยู่ที่หนังสือแจก ไม่ใช่อยู่ที่หีบศพบนเชิงตะกอน แต่อยู่ที่ตัวเราเอง หากพิมพ์ข้อความไว้ในหนังสือแจกว่า พ่อแม่เป็นคนตั้งอยู่ในศีลในธรรม แต่ตัวเราเองประพฤติสำมะเลเทเมา คอร์รัปชั่นทุกครั้งที่มีโอกาส ศีลข้อเดียวก็ไม่สนใจรักษา สดุดีคุณพ่อแม่ว่า

^{๔๐} เยาวลักษณ์ วงศ์วรรณกิจ, **หน้าที่ของบุตร**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.nectec.or.th/schoolnet>, [๒๔ ส.ค. ๒๕๖๑].

^{๔๑} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, **มงคลชีวิต ๓๘ ประการฉบับทางก้าวหน้า**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/mngkhlchiwit38_detail.php?page=100, [๒๔ ส.ค. ๒๕๖๑].

เป็นคนดี สุภาพเรียบร้อย แต่ตัวเราผู้เป็นลูกกลับประพฤติตัวเป็นนักเลงอันธพาล อย่างนี้คุณค่าของการสรรเสริญพ่อแม่ก็ลดน้ำหนักลง กลายเป็นว่ามอบหน้าที่ในการกตเวทีประกาศคุณพ่อแม่ให้หนังสือทำแทน ให้กระดาษ ให้เครื่องพิมพ์ ให้ช่างเรียงพิมพ์แสดงกตเวทีแทน แล้วตัวเรากลับประจานพ่อแม่ของตัวเอง อย่างน้อยที่สุดก็ประจานแก่ชาวบ้านว่าพ่อแม่ของเราเลี้ยงลูกไม่เป็นประสา

การตอบแทนคุณท่านแบ่งเป็น ๒ ช่วง คือ

๑) เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน เลี้ยงดูท่านตอบเมื่อยามท่านชรา ดูแลปรนนิบัติการกินอยู่ของท่านให้สะดวกสบายและเอาใจใส่ช่วยเหลือเมื่อท่านเจ็บป่วย

๒) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็จัดพิธีศพให้ท่าน และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านอย่างสม่ำเสมอแม้ว่าเราจะตอบแทนพระคุณท่านถึงเพียงนี้แล้ว ยังนับว่าเล็กน้อยมาก เมื่อเทียบกับพระคุณอันยิ่งใหญ่ที่ท่านมีต่อเรา ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีต้องการจะสนองพระคุณท่านให้ได้ทั้งหมด พึงกระทำดังนี้

๑) ถ้าท่านไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก็พยายามชักนำให้ท่านตั้งอยู่ในศรัทธาให้ได้

๒) ถ้าท่านยังไม่ถึงพร้อมด้วยการให้ทาน ก็พยายามชักนำให้ท่านยินดีในการบริจาคทานให้ได้

๓) ถ้าท่านยังไม่มีศีล ก็พยายามชักนำให้ท่านรักษาศีลให้ได้

๔) ถ้าท่านยังไม่ทำสมาธิภาวนา ก็พยายามชักนำให้ท่านทำสมาธิภาวนาให้ได้

เพราะว่าการตั้งอยู่ในศรัทธา การให้ทาน การรักษาศีล การทำสมาธิภาวนาเป็นประโยชน์โดยตรงและเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ตัวบิดามารดาผู้ปฏิบัติเองทั้งในภพนี้ภพหน้าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งคือเป็นหนทางไปสู่นิพพาน

๒.๕ ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรคสังคาลกสูตรความว่าทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ในโลกนี้ และสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลกเหมือนลีมสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปได้ฉะนั้น ถ้าไม่มีสังคหธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดาก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายสังคหวัตถุ ๔ ไว้ ความว่า เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนและประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกันประกอบด้วย^{๔๒}

๑) ทาน ให้ปัน คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

๒) ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สนิทสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓) อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนชวายเป็นกิจกรต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

๔) สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไข้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

ดังนั้น จึงพิจารณาเห็นว่า การที่บุคคลต่างๆ จะนึกถึงความดีหรือเห็นบุญคุณของผู้ใด ผู้ นั้นจะต้องเคยกระทำประโยชน์เกื้อกูลแก่เขา เป็นต้นว่า แบ่งปันอาหารและปัจจัยเครื่องใช้สอยในยามที่เขาตกต่ำหรือไม่สามารถช่วยตัวเองได้ การช่วยเหลือเช่นนี้ จะทำให้ผู้รับความช่วยเหลือซึ่งน้ำใจต่อผู้แบ่งปัน

บุคคลที่พูดจาดี สุภาพ พูดให้เกียรติผู้ฟัง โดยไม่คำนึงว่า ผู้ฟังจะมีฐานะอะไร เช่นนี้ จะทำให้ผู้ฟังรู้สึก ว่า ตนมีเกียรติ และผู้พูดนั้นให้เกียรติตน จะทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีต่อกัน

บุคคลที่ทำประโยชน์ด้วยการช่วยเหลือกันทั้งแรงกายและคำแนะนำที่ดี หรือชวนชวายเป็นกิจกรต่างๆ แก่ผู้อื่น ย่อมทำให้ผู้อื่นนั้น มองเห็นคุณค่าในตัวของผู้ทำประโยชน์นั้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสำนึกในบุญคุณของผู้ทำประโยชน์นั้น

บุคคลที่วางตนให้เหมาะสมกับสถานภาพของตน ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน ไม่ก้าวก่ายหรือไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น ย่อมได้รับความนับถือจากบุคคลอื่นๆ ที่ได้ปฏิสัมพันธ์กัน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สังคหวัตถุ ๔ ย่อมอำนวยประโยชน์หลายประการ คือ

- ๑) ช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ได้ในสังคมด้วยความสุข
- ๒) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ สนิทไมตรีระหว่างกัน

---

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวัยจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

๓) เป็นเครื่องส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ให้มีความเคารพนับถือกันตามสมควรแก่ฐานะ

๔) เป็นเครื่องประสานองค์ประกอบต่างๆ ของสังคมให้คงรูปอยู่และดำเนินไปได้ด้วยดี

๕) ช่วยส่งเสริมศีลธรรมและป้องกันความประพฤติที่เสื่อมเสียในสังคม

ด้วยข้อความที่กล่าวมานี้ จึงสรุปได้ว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ก็คือ คุณสมบัติของมารดาบิดาที่ตั้งอยู่ในสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) ทาน ได้แก่ การแบ่งปันเลี้ยงบุตรธิดาตั้งแต่เล็กจนโตใหญ่ ๒) ปิยวาจา ได้แก่ พูดด้วยถ้อยคำสุภาพ บุตรธิดาฟังแล้วมีความสุขสบายใจ ๓) อตถจริยา ได้แก่ การทำประโยชน์ให้แก่บุตรธิดา ทั้งทางด้านการเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น และ ๔) สมานัตตตา ได้แก่ การวางตนเหมาะสมสถานภาพของความเป็นมารดาบิดา เป็นต้นแบบที่ดี ความประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมเป็นปัจจัยกระตุ้นจิตสำนึกของบุตรธิดา ให้เห็นคุณค่าความดีของมารดาบิดาที่มีต่อตน แล้วปฏิบัติตอบแทนด้วยการเลี้ยงดูมารดาบิดา เป็นต้น

๒.๖ อานิสงส์ของการปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

๒.๖.๑ อานิสงส์แก่บุตรธิดา

ในปุตตสูตรมีพระพุทธพจน์บทหนึ่ง ความว่า “...เพราะฉะนั้นบุตรผู้เป็นสัตบุรุษผู้สงบเป็นกตัญญูทเวทีบุคคลเมื่อระลึกถึงคุณท่านที่ทำได้ต่อเราก่อนจึงเลี้ยงมารดาบิดาช่วยทำกิจของท่านเชื่อฟังโอวาทตอบสนองพระคุณท่านดำรงวงศ์ตระกูลสมกับที่ท่านเป็นบุพการีบุตรผู้มีศรัทธาสมบุญด้วยศีลย่อมเป็นที่สรรเสริญ...”^{๔๓}

ในมาตุโปสกสูตรมีพระพุทธพจน์บทหนึ่ง ความว่า “...ผู้ใดแสวงหาภิกษาโดยธรรมได้มาแล้วก็เลี้ยงมารดาและบิดาผู้นั้นย่อมประสบบุญเป็นอันมาก...”^{๔๔}

ในสพรหมกสูตรและโสณนันทชาดก ความว่ามีพระพุทธพจน์บทหนึ่งว่า “...เพราะการบำรุงมารดาและบิดาทั้ง๒นั้นบัณฑิตทั้งหลายจึงสรรเสริญเขาในโลกนี้ที่เดียวเขาตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์...”^{๔๕}

^{๔๓} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๙/๖๑.

^{๔๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๐๕/ ๒๙๗.

^{๔๕} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๖/๔๘๖.

สุชีรา บริสุทธิ์^{๔๖} ได้อธิบายการปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดี ความเป็นบุตรธิดาย่อมได้รับ
อานิสงส์ดังนี้

- ๑) ได้รับค้ำยกย่องสรรเสริญจากคนทุกชนชั้น
- ๒) มีความเจริญก้าวหน้า
- ๓) มีเทวดาช่วยปกป้องรักษา
- ๔) ทำให้พ้นทุกข์พ้นภัย
- ๕) ทำให้ได้ลาภโดยง่าย
- ๖) ทำให้แคล้วคลาดภัยในยามคับขัน
- ๗) เป็นตัวอย่างที่ดีแก่คนรุ่นหลัง
- ๘) เป็นผู้ที่มีสติรอบคอบ
- ๙) เป็นผู้ที่มีความอดทน

จึงอาจกล่าวได้ว่า บุตรธิดา เมื่อปฏิบัติดีต่อมารดาบิดา จนทำให้ท่านทั้งสองมีความสุขกาย
สบายใจ ย่อมได้รับอานิสงส์หลายประการ ที่สำคัญ คือ ย่อมเป็นที่สรรเสริญประสพบุญเป็นอันมาก
ย่อมแคล้วคลาดปลอดภัย และเมื่อตายไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์

---

^{๔๖} สุชีรา บริสุทธิ์, มงคลชีวิต ๓๘ ฉบับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรภาพพัฒนาจำกัด,
๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

บทที่ ๓

คุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การศึกษาวิจัยในบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่ประชาชนในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ให้ความเคารพนับถือ ประกอบด้วย พระภิกษุ ข้าราชการ และผู้สูงอายุ ท่านเหล่านี้เป็นบุคคลตัวอย่างที่ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นบิดามารดาและเป็นบุตรธิดาที่ดีที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้าน ซึ่งได้ทำหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรธิดาได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ตั้งมั่นในศีลธรรม อบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนให้ได้รับการศึกษา มีงานทำมั่นคง มีครอบครัวที่สมบูรณ์ ไม่สร้างความเสื่อมเสียให้แก่วงศ์ตระกูล โดยเฉพาะพระภิกษุเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่พึงของชาวบ้าน และเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชนบ้านดงไชย มีดังต่อไปนี้

ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	ตำแหน่ง/อาชีพ
๑. พระครูปิยะวันมงคล	๗๒	น.ธ.เอก, ป.๗	เจ้าอาวาส
๒. พระครูพิบูลสมณธรรม	๖๕	น.ธ.เอก, ป.ตรี	เจ้าอาวาส
๓. พระครูโสภณพิพัฒน์นาร	๕๙	น.ธ.เอก, ป.ตรี	เจ้าอาวาส
๔. พระครูไกรสรวิลาส	๒๕	น.ธ.เอก, ป.ตรี	เจ้าอาวาส
๕. พระอธิการไกรทอง กิตติสาร	๓๒	น.ธ.เอก, ป.ตรี	เจ้าอาวาส
๖. ร.อ.ธนาเศรษฐ์ บุญยวิศิษฐ์	๕๗	ม.ศ.๓	รับราชการ
๗. นายสมบัติ โสภณคณาสาร	๕๔	ป.ตรี	รับราชการ
๘. นายกิตติชัย เตียวศิริกำจร	๕๕	ปวช.	ธุรกิจส่วนตัว
๙. นายบุญรัตน์ ชัยชมภู	๘๔	ม.๖	ข้าราชการบำนาญ
๑๐. นางพิมพ์า เมฆนคร	๖๕	ป.ตรี	ข้าราชการบำนาญ

๓.๑ คุณลักษณะของบุตรีชาติดีของชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

จากการสัมภาษณ์พระภิกษุ ข้าราชการ และผู้สูงอายุ ผู้เป็นบุคคลตัวอย่างที่ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรีชาติดี ของบุคคลในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีผลการสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑.๑ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรีชาติดี ด้านความซื่อสัตย์ กตัญญู กตเวทีต่อบิดามารดา

การดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้ง อาทิเช่น ดูแลร่างกาย หาข้าวปลาอาหาร ของใช้ เงินทองให้ท่านมีความสุขสบาย ดูแลทางใจ เช่นไม่สร้างความเดือดร้อน พาท่านไปเที่ยวพักผ่อน และไม่ทำให้ท่านเสียใจบุตรีชาติดีจะต้องมีความซื่อสัตย์กตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา เพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้เราอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี และมีความภาคภูมิใจต่อตัวเราและบิดามารดา^๑ ควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่านความซื่อสัตย์กตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายแสดงถึงบุคคลที่เป็นคนดีเป็นคุณธรรมที่บุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา การกระทำเช่นนี้ ย่อมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต^๒

การตอบแทนท่านด้วยการดูแลเอาใจใส่เหมือนตอนที่ท่านดูแลเรามาผู้เป็นบุตรีชาติควรประพฤติปฏิบัติเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดามารดา เช่นการดูแลท่าน โดยการดูแลร่างกาย อาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและการรักษาพยาบาล การดูแลทางใจ เช่นทำให้ท่านมีความสุข สนุกสนานผ่อนคลาย^๓ ความซื่อสัตย์และความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี เป็นคุณสมบัติสำคัญที่บุตรีชาติจะต้องมีและปฏิบัติต่อบิดามารดาหรือต่อบุพการี/ผู้อุปการคุณเป็นคุณสมบัติของคนดี^๔ ดูแลบิดามารดา (สูงอายุ) ในการใช้ชีวิตประจำวันทุกอย่าง หุงอาหารพาไปหาหมอตามนัด พาไปผ่อนคลายนอกบ้าน ทำบุญ และพาท่านไปทานข้าวนอกบ้านในโอกาสต่างๆ^๕ ช่วยดูแลบิดามารดาโดยการหาเงินรับจ้างเพื่อเอามาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน พาไปหาหมอตามนัด พาไปเข้าวัดทำบุญ พาไปเที่ยวพักผ่อน

^๑ สัมภาษณ์ พระครูพิบูลสมณธรรม, เจ้าอาวาสวัดสิงห์ชัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูไกรสรวิลาส, เจ้าอาวาสวัดดำรงธรรม, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ ร.อ.ธนาเศรษฐ์ บุญยวิศิษฐ์, รับราชการ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ นายสมบัติ โสภณคณาสาร, รับราชการ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ นายกิตติชัย เตียวศิริกำจร, ธุรกิจส่วนตัว, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ตามสถานที่ต่างๆ^๖ บุตรธิดาพึงปฏิบัติต่อบิดามารดา ดังนี้ ๑) ความซื่อสัตย์ต้องกระทำทั้งกาย ทำดี พุทธิ คิตติ ๒) กตัญญูทเวที ระลึกถึงคุณบิดามารดาผู้ให้กำเนิดเลี้ยงดูและตอบแทนบุญคุณท่าน^๗

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี ด้านความซื่อสัตย์กตัญญูทเวทีต่อบิดามารดา

สรุปความได้ว่า บุตรธิดาควรประพฤติปฏิบัติเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดามารดา โดยการดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งท่าน เช่นการดูแลทางกาย ด้วยอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย พาไปหาหมอตามนัด และการรักษาพยาบาล และการดูแลทางใจ เช่น ทำให้ท่านมีความสุข สนุกสนาน ผ่อนคลาย โดยพาไปผ่อนคลายนอกบ้าน เข้าวัดทำบุญ และรับประทานอาหารนอกบ้านในโอกาสต่างๆ และควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำความซื่อสัตย์นี้ ต้องกระทำทั้งกาย วาจา ใจ คือ ทำดี พุทธิ คิตติ ส่วนความกตัญญูทเวทีนั้น ต้องระลึกถึงคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด แล้วเลี้ยงดูตอบแทนคุณท่านตามฐานะขอแต่ละคนที่จะพึงกระทำ

๓.๑.๒ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี ด้านความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิดามารดา

รู้จักวางอุเบกขาวางเฉยอดทนต่อคำดูต่ำของท่าน และเราไม่ตอบโต้หรือทำร้ายร่างกายท่าน ทุกการกระทำต้องมีสติอยู่เสมอ^๘ถึงแม้บิดามารดาจะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีเช่นท่านได้ดูต่ำสั่งสอนเราๆ ควรเงียบ ฟังท่านอย่างสงบไม่ควรโต้เถียงท่านยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน และไม่ควรตอบโต้ต่อการกระทำของท่านบิดามารดานั้นเป็นมนุษย์และมนุษย์ทุกผู้ย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัว ในฐานะบุตรนั้นไม่ว่าบิดามารดาจะกระทำหรือแสดงพฤติกรรมเช่นไร บุตรไม่มีสิทธิ์โกรธหรือวิพากษ์วิจารณ์^๙เอาใจใส่ดูแลท่าน แม้บางครั้งอาจกระทบกระทั่งกันบ้าง บุตรก็ควรกล่าวคำขอโทษ และหันมาคุยกันด้วยดีเป็นสิ่งที่บุตรธิดาเคยพบเจอ การกระทำย่อมมีสาเหตุและผลของมัน ผู้เป็นบุตรธิดาต้องใจเย็นและเข้าใจพฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่น การหว่านมากเกินไป การพูดซ้ำๆ ซากๆ ทุกสิ่งล้วนประกอบด้วยความรักจากท่านบิดามารดาเป็นพ่อ แม่พระแม่พระที่อยู่ในฐานะเคารพบูชาสูงสุด แม้บางครั้งพฤติกรรมของบิดามารดาอาจไม่เหมาะสมอยู่บ้าง ความอดทนอดกลั้นและการปฏิบัติตัวจะต้องอยู่ในกรอบของคำว่า**เป็นบุตรธิดา**^{๑๐}บิดาที่สูงอายุ

^๖ สัมภาษณ์ นายบุญรัตน์ ชัยชมภู, ข้าราชการบำนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ นางพิมพ์ เมฆนคร, ข้าราชการบำนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูปิยะวันมงคล, เจ้าอาวาสวัดบ้านดงไชย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ พระครูไกรสรวิลาส, เจ้าอาวาสวัดดำรงธรรม, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ ร.อ.ธนาเศรษฐ์ บุญยวิศิษฐ์, รับราชการ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

มักจะมีความคิดอะไรแปลกๆเสมอ อะไรที่ท่านทำไม่ถูกต้อง เราต้องคอยอธิบายให้ท่านเข้าใจบิดามารดาเป็นผู้สูงอายุ จะขี้บ่นพูดมากอารมณ์แปรปรวนง่าย เราก็ต้องอดทนฟัง และอธิบายให้ท่านเข้าใจอย่างมีเหตุผลหากตนเองเกิดความไม่พอใจจะไม่ปล่อยความรู้สึก อารมณ์ไปตามเหตุการณ์จะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม มีสติในการควบคุมอารมณ์อยู่เสมอ^{๑๑}

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี ด้านความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิดามารดา

สรุปความได้ว่า บุตรธิดาควรรู้จักวางอุเบกขาวางเฉยอดทนต่อคำดูตำหนิของท่าน ควรเงียบฟังท่านอย่างสงบไม่ควรโต้เถียงท่านยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน ต้องใจเย็นและเข้าใจพฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่นการหว่านมากเกินไป การพูดซ้ำๆซากๆ ทุกสิ่งล้วนประกอบด้วยความรักจากท่าน อะไรที่ท่านทำไม่ถูกต้อง เราต้องคอยอธิบายให้ท่านเข้าใจอย่างมีเหตุผล และมีสติในการควบคุมอารมณ์ตนเองอยู่เสมอ ด้วยการสำนึกเสมอว่า บิดามารดาอยู่ในฐานะที่บุตรธิดาต้องเคารพบูชาสูงสุด

๓.๑.๓ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีด้านความอดทนในการดูแลบิดามารดา

ไม่รู้สึกว่าท่านเป็นภาระของเรา ไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดเราๆ ควรต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ให้ท่านได้สบายไม่ต้องลำบาก^{๑๒}

คิดว่าท่านเป็นผู้ให้กำเนิดเราตั้งแต่เล็กจนโตมา ความอดทนเรานั้นกลับกลายหันมาย้อนหลังตอนที่ท่านเลี้ยงเรามาตั้งแต่เล็กและควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่านการดูแลเอาใจใส่บิดามารดาถือเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูทวดเวที โดยทั่วไปแล้วการดูแลบิดามารดานั้นเป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำ ไม่ว่าจะการนั้นจะเหนื่อยเพียงใด บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิดามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน^{๑๓}

ดูแลท่านยามเมื่อท่านป่วย พาไปรักษาพยาบาล ไม่บ่นหรือพูดให้ท่านได้ยินหากเรารักท่านมากพอ สิ่งเล็กน้อยๆ ก็มีความหมาย เพราะทุกการกระทำทุกความห่วงใยจากเรา ล้วนมาจาก

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายบุญรัตน์ ชัยชมภู, ข้าราชการบำนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูปิยวันมงคล, เจ้าอาวาสวัดบ้านดงไชย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลสมณธรรม, เจ้าอาวาสวัดสิงห์ชัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ความรักที่ต้องการดูแลท่านในยามที่มีโอกาสและเป็นการตอบแทนความรักความห่วงใยที่ท่านมีให้เราเสมอมา^{๑๔} ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการที่จะดูแลบิดามารดา เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณผู้ให้กำเนิด ควรยินดีที่ได้ทำหน้าที่และจงทำหน้าที่ให้ดีที่สุดไม่พูดให้ท่านเกิดความน้อยใจหรือเสียใจ เพราะท่านอาจจะเก็บไปคิด เราต้องคิดก่อนพูดทุกครั้ง^{๑๕} ไม่แสดงกิริยาหรือพูดจาไม่ดีคำไม่สุภาพออกมา จะทำให้ท่านคิดมากไม่สบายใจน้อยใจ หาสื่อต่างๆ มาให้อ่านหรือฟัง ทำให้ท่านไม่เครียด สนุกสนานอยู่ตลอดยึดคติในใจว่า ท่านเลี้ยงเรามาเลี้ยงท่านตอบ เมื่อท่านชราลงหรือร่างกายไม่แข็งแรง เราในฐานะบุตรควรสร้างพลังบวก สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ท่านสุขใจเพื่อที่ท่านจะได้มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ ได้^{๑๖}

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี ด้านความอดทนในการดูแลบิดามารดา

สรุปความได้ว่า บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ให้ท่านได้สบายไม่ต้องลำบาก ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่าน โดยทั่วไปแล้วการดูแลบิดามารดานั้นเป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำ ไม่ว่าจะการนั้นจะเหนื่อยเพียงใด บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิดามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน ควรยินดีที่ได้ทำหน้าที่และจงทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ควรสร้างพลังบวก สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ท่านสุขใจเพื่อที่ท่านจะได้มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ ได้

๓.๑.๔ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีด้านการสื่อสารกับบิดามารดา

ใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดส่อเสียดเสียงดังหรือหยาบคายการพูดกับบิดามารดาอย่างสุภาพไม่ว่าก้าวร้าว ไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีต่อท่านฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และติดตามการสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร และใช้คำพูดอย่างชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ท่านเข้าใจง่ายขึ้นบิดามารดาเปรียบเสมือน “พระในบ้าน” บุตรควรให้ความเคารพและกราบไหว้ วาจาที่ใช้สื่อสารควรมีความนอบน้อมและแสดงออกถึงความเคารพที่มีต่อท่าน^{๑๗} ใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยนพูดดี ทำดีกับท่านเป็นสิ่งที่ต้องใจเย็นทั้งการรับและการสื่อสาร เพราะในบางครั้งเราก็ทำสิ่งไม่ถูกต้องไม่สมควร ในการสื่อสารที่ผิดๆ อาจเป็นเพราะด้วยวัยในบางครั้งก็สื่อสารไม่ตรงกัน เราต่างพูดและ

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูไกรสรวิลาส, เจ้าอาวาสวัดดำรงธรรม, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ ร.อ.ธนาเศรษฐ์ บุญยวิศิษฐ์, รับราชการ , ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายกิตติชัย เตียวศิริกำจร, ธุรกิจส่วนตัว, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลสมณธรรม, เจ้าอาวาสวัดสิงห์ชัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ปรารถนาดีต่อกันด้วยวาจาไพเราะ มีความเคารพอ่อนน้อมอ่อนโยนทั้งวาจา กาย ใจ^{๑๘} ใช้คำพูดที่ท่านฟังดูแล้ว รู้สึกว่าท่านมีคุณค่าเป็นที่ฟังของลูกหลาน ไม่ได้อยู่ไปวันๆ โดยไม่มีคุณค่าพูดจาให้ไพเราะน่าฟังน่าเชื่อถือ พูดกับบิดามารดาเหมือนกับว่าฟังแล้วมีเหตุผลการสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าทางกายหรือทางวาจา ควรตระหนักไตร่ตรองก่อนที่จะสื่อสารออกไปเพื่อไม่ให้กระทบต่อความรู้สึกของผู้รับสาร ดังนั้นควรพูดจาอย่างมีมารยาทให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของท่าน เพื่อที่จะได้พิจารณาไตร่ตรองหาแนวทางร่วมกัน^{๑๙}

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี ด้านการสื่อสารกับบิดามารดา

สรุปความได้ว่า บุตรธิดาควรใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดส่อเสียดเสียงดังหรือหยาบคายไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีต่อท่านฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และคิดตามการสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร และใช้คำพูดอย่างชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ท่านเข้าใจง่ายขึ้นวาจาที่ใช้สื่อสารควรมีความนอบน้อมและแสดงออกถึงความเคารพที่มีต่อท่าน ใช้คำพูดที่ท่านฟังดูแล้ว รู้สึกว่าท่านมีคุณค่าเป็นที่ฟังของลูกหลานไม่ได้อยู่ไปวันๆ โดยไม่มีคุณค่า และควรพูดจาอย่างมีมารยาทให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของท่าน เพื่อที่จะได้พิจารณาไตร่ตรองหาแนวทางร่วมกัน

๓.๑.๕ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา

สานต่องานของท่านด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุดถ้าได้รับมอบหมายให้ไปทำภารกิจแทนบิดามารดาควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วสานต่องานของท่านเข้ามา ช่วยเหลือในภารกิจนั้นให้ดีที่สุด^{๒๐} ในยามแก่ชราแรงและกำลังของท่านย่อมลดน้อยถอยลง บุตรจึงมีหน้าที่กระทำการใดๆ ก็ตามที่ช่วยแบ่งเบาภาระงานของท่านและกระทำการนั้นด้วยความเต็มใจเมื่อบิดามารดามอบหมายงานให้ทำ ก็ทำจนสุดความสามารถหากเป็นสิ่งที่เราทำได้ เมื่อท่านไว้วางใจให้เราทำหน้าที่แทน ก็ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน^{๒๑}ด้วยความเต็มใจ (ภารกิจที่ไม่ผิดศีลธรรม) และตั้งใจอย่างดีที่สุดให้บรรลุผลสำเร็จตามที่บิดามารดาปรารถนาเป็นตัวแทนของท่านไปงานต่างๆ หรืองานที่ท่านมอบหมายให้เราไปแทน โดยไม่ปฏิเสธเป็นตัวแทนไปร่วมงานต่างๆ

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระอธิการไกรทอง กิตติสาโร, เจ้าอาวาสวัดทรายใต้, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายกิตติชัย เตียวศิริกำจร, ธุรกิจส่วนตัว, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลสมณธรรม, เจ้าอาวาสวัดสิงห์ชัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระอธิการไกรทอง กิตติสาโร, เจ้าอาวาสวัดทรายใต้, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ของชุมชน เช่นงานบวช งานแต่ง งานบุญ งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น^{๒๒}ทำภารกิจแทนบิดามารดาไม่ว่าอายุเท่าไร เพศไหน ก็สามารถแบ่งเบาภาระท่านได้ เช่น การช่วยยกของหรือเตรียมอาหาร ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หรือช่วยกิจการงานที่บ้านตามที่ถนัด^{๒๓}

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา

สรุปความได้ว่า การทำภารกิจแทนบิดามารดา หากเป็นสิ่งที่เราทำได้ เมื่อท่านไว้วางใจให้เราทำหน้าที่แทน ก็ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน และควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุดตามที่บิดามารดาปรารถนา เช่น การช่วยยกของ เตรียมอาหาร ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หรือช่วยกิจการงานที่บ้านตามที่ถนัด เป็นต้น

๓.๑.๖ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีด้านการแสดงมารยาทต่อบิดามารดา

มีสัมภาษณ์ว่า สิ่งไหนควรหรือไม่ควรทำการแสดงมารยาทควรแสดงสิ่งดี ๆ ต่อท่านเคารพนับถือนอบน้อมต่อท่านมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่ก้าวร้าว เสียงดัง ดุด่าหรือใช้ภาษาไม่สุภาพ^{๒๔}มารยาทเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่ทุกคนพึงมี และสิ่งสำคัญที่สุดคือการแสดงกิริยามารยาทต่อบิดามารดาบุตรควรให้ความเคารพและปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพบิดามารดาเป็นผู้ให้ชีวิตแก่เรา ไม่ว่าท่านจะเป็นอย่างไร เราก็ต้องแสดงความเคารพนับถือท่านการเคารพให้เกียรติท่าน การพูดไพเราะน่าฟังด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน เช่น ขอบคุณหรือกล่าวคำขอโทษ เป็นสิ่งที่บุตรธิดาทุกคนควรกระทำเพื่อแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ในโอวาทของบิดามารดา^{๒๕}อ่อนน้อมสุภาพ วาจาไพเราะ ไม่ก้าวร้าว หากขัดแย้งในเรื่องใด ต้องใช้เหตุผลและผลแสดงชี้แจงซึ่งกันและกันให้ความเคารพนับถือท่านไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางกายวาจาและใจ^{๒๖}แสดงกิริยามารยาทต่อบิดามารดาด้วยความนอบน้อมไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลังด้วยความเคารพการพูดจาสุภาพอ่อนโยนไม่ขึ้นเสียงหรือตะคอกใส่ มีสัมภาษณ์ว่า ให้ความเคารพยกย่องให้เกียรติท่านในฐานะผู้ให้กำเนิด^{๒๗}

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายกิตติชัย เตียวศิริกำจร, ธุรกิจส่วนตัว, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายบุญรัตน์ ชัยชมภู, ข้าราชการบ้านนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูพิบูลสมณธรรม, เจ้าอาวาสวัดสิงห์ชัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระอธิการไกรทอง กิตติสาร, เจ้าอาวาสวัดทรายใต้, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสมบัติ โสภณคณาสาร, รัฐบาล, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายบุญรัตน์ ชัยชมภู, ข้าราชการบ้านนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีด้านการแสดงมารยาทต่อบิดามารดา

สรุปความได้ว่า บุตรีดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่ก้าวร้าว เสียงดัง ดุด่า หรือใช้ภาษาไม่สุภาพปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพให้เกียรติท่าน พูดไพเราะน่าฟังด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน เช่น ขอบุญ หรือกล่าวคำขอโทษเพื่อแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ในโอวาทของบิดามารดาหากขัดแย้งในเรื่องใด ต้องใช้เหตุผลและผลแสดงชี้แจงซึ่งกันและกัน

๓.๑.๗ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีด้านการปฏิบัติต่อบิดามารดา โดยภาพรวม

ควรดูแลเอาใจใส่ท่านไม่ว่าท่านจะอยู่กับเราหรือไม่ก็ตาม หมั่นไปเยี่ยมเยียนท่านบ่อยๆ อย่าปล่อยให้ท่านอ้างว้าง ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่การแสดงความรักต่อบิดามารดา เช่น การกอด หอมแก้ม การกราบเท้าควรแสดงออกในวันที่มีโอกาสมิใช่รอคอยที่แสดงออก ดูแลท่านให้ดี ไม่ทำให้ท่านเสียใจ ไม่ทอดทิ้งท่านให้อยู่โดยลำพัง^{๒๘} สังคมปัจจุบันเป็นสิ่งคมเปิดมากขึ้น แต่คุณค่าทางศีลธรรมเริ่มปิดแคบ พฤติกรรมของบุตรีดาที่ปฏิบัติต่อบุพการีตามครรลองที่ควรจะเป็นตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาเริ่มลดลง (เสื่อม) ควรจะมีการอบรมสั่งสอนหลักแห่งคุณธรรม/ศีลธรรมแก่เยาวชนให้มากขึ้นโดยเริ่มจากภายในครอบครัว โรงเรียนและสาธารณชนบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้เลี้ยง บุตรีดามา ฉะนั้นท่านจึงเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในชีวิตของเราบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด จึงต้องเคารพกตัญญู และต้องดูแลท่านไปตลอดชีวิต^{๒๙}

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดี ด้านการปฏิบัติต่อบิดามารดาโดยภาพรวม

สรุปความได้ว่า ควรดูแลเอาใจใส่ท่านไม่ว่าท่านจะอยู่กับเราหรือไม่ก็ตาม หมั่นไปเยี่ยมเยียนท่านบ่อยๆ อย่าปล่อยให้ท่านอ้างว้างในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ดูแลท่านให้ดี ไม่ทำให้ท่านเสียใจ ไม่ทอดทิ้งท่านให้อยู่โดยลำพังและต้องเคารพกตัญญู และต้องดูแลท่านไปตลอดชีวิต

๓.๒ แนวทางและคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีตามหลักพุทธธรรม

ประเด็นที่ ๑ บุตรีดาควรประพฤติปฏิบัติเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดามารดา โดยการดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งท่าน เช่น การดูแลทางกาย ด้วยอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย พาไปหา

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูปิยนมมงคล, เจ้าอาวาสวัดบ้านดงไชย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพิพัฒน์นาร, เจ้าอาวาสวัดท่าคราวัน้อย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

หมอมตามันต์ และการรักษาพยาบาล และการดูแลทางใจ เช่น ทำให้ท่านมีความสุข สนุกสนาน ผ่อนคลาย โดยพาไปผ่อนคลายนอกบ้าน เข้าวัดทำบุญ และรับประทานอาหารนอกบ้านในโอกาสต่างๆ และควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำความซื่อสัตย์นี้ ต้องกระทำทั้งกาย วาจา ใจ คือ ทำดี พูดดี คิดดี ส่วนความกตัญญูกตเวทินั้น ต้องระลึกถึงคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด แล้วเลี้ยงดูตอบแทนคุณท่านตามฐานะขอแต่ละคนที่จะพึงกระทำ

จากประเด็นที่ ๑ ข้อความว่า การดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งท่าน เช่น การดูแลทางกาย ด้วยอาหาร เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เป็นต้น เป็นคุณลักษณะของ “สัจจะ”^{๓๐} ความซื่อสัตย์ ส่วนข้อความว่า ควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ เป็นคุณลักษณะของ “กตเวที”^{๓๑} การตอบแทนคุณ” ทั้งสัจจะ และกตเวทินี้ เป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลใด เมื่อนำหลักสัจจะ และกตเวทินี้ไปปฏิบัติต่อบิดามารดาของตน บุคคลนั้นย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มามีคุณลักษณะของบุตรหรือธิดาที่ดี

ประเด็นที่ ๒ บุตรธิดาควรรู้จักอุเบกขา วางเฉย อดทนต่อคำดุด่าของท่าน ควรเงียบ พึ่งท่านอย่างสงบ ไม่ควรโต้เถียงท่านยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน ต้องใจเย็นและเข้าใจพฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่นการหว่านมากเกินไป การพูดซ้ำๆซากๆ ทุกสิ่งล้วนประกอบด้วยความรักจากท่าน อะไรที่ท่านทำไม่ถูกต้อง เราต้องคอยอธิบายให้ท่านเข้าใจอย่างมีเหตุผล และมีสติในการควบคุมอารมณ์ตนเองอยู่เสมอ ด้วยการสำนึกเสมอว่า บิดามารดาอยู่ในฐานะที่บุตรธิดาต้องเคารพบูชาสูงสุด

จากประเด็นที่ ๒ ข้อความว่าบุตรธิดาควรรู้จักอุเบกขาวางเฉย อดทนต่อคำดุด่าของท่าน เป็นคุณลักษณะของ “อุเบกขา”^{๓๒} ความวางเฉย และ ขันติ ความอดทน” และข้อความว่าต้องใจเย็นและเข้าใจพฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผลเป็นคุณลักษณะของ “โยนิโสมนสิการ”^{๓๓} ส่วนข้อความว่ามีสติในการควบคุมอารมณ์ตนเองอยู่เสมอเป็นคุณลักษณะของ “สติ หรือสติมา การมีสติระลึกรู้” ทั้งอุเบกขา ขันติ โยนิโสมนสิการ และ สติ เป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลใด เมื่อนำหลักคุณธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อบิดามารดาของตน บุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มามีคุณลักษณะของบุตรหรือธิดาที่ดี

^{๓๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

^{๓๑} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๓/๗๗.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๔.

^{๓๓} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗-๓๖๘.

ประเด็นที่ ๓ บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ให้ท่านได้สบายไม่ต้องลำบาก ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่าน โดยทั่วไปแล้วการดูแลบิดามารดานั้นเป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำ ไม่ว่าจะการนั้นจะเหนื่อยเพียงใด บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิดามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน ควรยินดีที่ได้ทำหน้าที่และจงทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ควรสร้างพลังบวก สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ท่านสุขใจเพื่อที่ท่านจะได้มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ ได้

จากประเด็นที่ ๓ ข้อความว่า บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน เป็นคุณลักษณะของ “สัมมาวาจา”^{๓๔} เจรจาชอบ ส่วนข้อความว่า บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิดามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน คุณลักษณะของ “กตัญญูตา”^{๓๕} ความเป็นผู้รู้คุณที่ผู้อื่นกระทำแก่ตน” ทั้งสัมมาวาจา และ กตัญญูตานี้ เป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลใด เมื่อนำหลักคุณธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อบิดามารดาของตน บุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มีคุณลักษณะของบุตรหรือธิดาที่ดี

ประเด็นที่ ๔ บุตรธิดาใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดส่อเสียดเสียงดังหรือหยาบคายไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีต่อท่านฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และคิดตามการสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร และใช้คำพูดอย่างชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ท่านเข้าใจง่ายขึ้นวาจาที่ใช้สื่อสารควรมีความอบอุ่นและแสดงออกถึงความเคารพที่มีต่อท่าน ใช้คำพูดที่ท่านฟังดูแล้ว รู้สึกว่าท่านมีคุณค่าเป็นที่พึ่งของลูกหลาน ไม่ได้อยู่ไปวันๆ โดยไม่มีคุณค่า และควรพูดจาอย่างมีมารยาทให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของท่าน เพื่อที่จะได้พิจารณาไตร่ตรองหาแนวทางร่วมกัน

จากประเด็นที่ ๔ ข้อความว่าบุตรธิดาใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยนเป็นคุณลักษณะของ “ปิยวาจา”^{๓๖} ถ้อยคำอันเป็นที่รัก ส่วนข้อความว่า ฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และคิดตามการสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร เป็นคุณลักษณะของ “ปรโตโฆสะ-โยนิโสมนสิการ”^{๓๗} การฟังเสียงจากผู้อื่น แล้วพิจารณาโดยแยบคายคุณลักษณะของปิยวาจา และปรโตโฆสะ-โยนิโสมนสิการเป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลใด เมื่อนำหลักคุณธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อบิดามารดาของตน บุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มีคุณลักษณะของบุตรหรือธิดาที่ดี

^{๓๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๑-๓๒.

^{๓๕} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๓/๗๗.

^{๓๖} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๓๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๔๘/๓๖๗-๓๖๘.

ประเด็นที่ ๕ การทำภารกิจแทนบิดามารดา หากเป็นสิ่งที่เราทำได้ เมื่อท่านไว้วางใจให้เราทำหน้าที่แทน ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน และควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุดตามที่บิดามารดาปรารถนา เช่น การช่วยยกของ เตรียมอาหาร ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หรือช่วยกิจการงานที่บ้านตามที่ถนัด เป็นต้น

จากประเด็นที่ ๕ ข้อความว่าควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน เป็นคุณลักษณะของ “เวทย์วิจิตร บัญชีสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่น” ส่วนข้อความว่าควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วด้วยความเต็มใจและทำให้ดีที่สุดเป็นคุณลักษณะของ “วิริยะ ความเพียรพยายาม, จิตตะ ความมุ่งมั่นให้สำเร็จ, ฉันทะ ความเต็มใจ, และวิมังสา การสำรวจไตร่ตรองงานที่ทำ”^{๓๘}คุณลักษณะเหล่านี้เป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลใดเมื่อนำหลักคุณธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อบิดามารดาของตน บุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความดีของบุตรหรือธิดาที่ดี

ประเด็นที่ ๖ บุตรธิดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่ก้าวร้าว เสียงดังดุร้าย หรือใช้ภาษาไม่สุภาพปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพให้เกียรติท่าน พุดไพเราะน่าฟังด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน เช่น ขอบคุณ หรือกล่าวคำขอโทษเพื่อแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ในโอวาทของบิดามารดาหากขัดแย้งในเรื่องใด ต้องใช้เหตุและผลแสดงชี้แจงซึ่งกันและกัน

จากประเด็นที่ ๖ ข้อความว่าบุตรธิดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคุณลักษณะของ “โสรัจจะ”^{๓๙}“ความสงบเสถียร” ส่วนข้อความว่า ปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพ เป็นคุณลักษณะของ “อัปมาทการวตา”^{๔๐}“ความเคารพหรือตระหนักในความไม่ประมาท” เพราะเหตุว่า ผู้ที่ปฏิบัติดีต่อบิดามารดาของตน จะได้ชื่อว่า เป็นคนดี สังคมชื่นชม ส่วนคนที่ปฏิบัติไม่ดีต่อบิดามารดาของตนจะได้ชื่อว่า เป็นคนเลว สังคมเหยียดหยาม คุณลักษณะทั้งสอง คือ โสรัจจะ และ อัปมาทการวตาเป็นคุณธรรมในพระพุทธศาสนา บุคคลใด เมื่อนำหลักคุณธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติต่อบิดามารดาของตน บุคคลนั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความดีของบุตรหรือธิดาที่ดี

๓.๓ สรุปท้ายบท

แนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนาของบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง สรุปได้ดังนี้

^{๓๘} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๕๕.

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๑๙.

ด้านความซื่อสัตย์ กตัญญูทเวที่ต่อบิตามารดา: บุตรธิดาควรประพฤติปฏิบัติเพื่อตอบแทนบุญคุณบิตามารดา โดยการดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งท่าน เช่น การดูแลทางกาย ด้วยอาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย พาไปหาหมอตามนัด และการรักษาพยาบาล และการดูแลทางใจ เช่น ทำให้ท่านมีความสุข สนุกสนาน ผ่อนคลาย โดยพาไปผ่อนคลายนอกบ้าน เข้าวัดทำบุญ และรับประทานอาหารนอกบ้านในโอกาสต่างๆ และควรช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัว ไม่ให้ทางบิตามารดา ผิดหวังในสิ่งที่เราทำความซื่อสัตย์นี้ ต้องกระทำทั้งกาย วาจา ใจ คือ ทำดี พูดดี คิดดีส่วนความกตัญญูทเวที่นั้น ต้องระลึกถึงคุณของบิตามารดาผู้ให้กำเนิด แล้วเลี้ยงดูตอบแทนคุณท่านตามฐานะของแต่ละคนที่จะพึงกระทำหลักธรรมที่บุตรธิดาควรนำมาเป็นฐานการปฏิบัติ ก็คือ สัจจะ ความซื่อสัตย์และกตเวทีก การตอบแทนคุณ

ด้านความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิตามารดา: บุตรธิดาควรรู้จักวางอุเบกขาวางเฉย อดทนต่อคำพูดของท่าน ควรเจียม พึ่งท่านอย่างสงบไม่ควรโต้เถียงท่านยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน ต้องใจเย็นและเข้าใจพฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่นการท้วงมากเกินไป การพูดซ้ำๆ ซากๆ ทุกสิ่งล้วนประกอบด้วยความรักจากท่าน อะไรที่ท่านทำไม่ถูกต้อง เราต้องคอยอธิบายให้ท่านเข้าใจอย่างมีเหตุผล และมีสติในการควบคุมอารมณ์ตนเองอยู่เสมอ ด้วยการสำนึกเสมอว่า บิตามารดาอยู่ในฐานะที่บุตรธิดาต้องเคารพบูชาสูงสุดหลักธรรมที่บุตรธิดาควรนำมาเป็นฐานการปฏิบัติ ก็คืออุเบกขา ความวางเฉย ชันติ ความอดทนและสติมากามีสติระลึกรู้

ด้านความอดทนในการดูแลบิตามารดา: บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระแทกกระทั้นจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ให้ท่านได้สบายไม่ต้องลำบาก ไม่ให้ทางบิตามารดา ผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่าน โดยทั่วไปแล้วการดูแลบิตามารดา นั้นเป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำ ไม่ว่าจะการนั้นจะเหนื่อยเพียงใด บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิตามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน ควรยินดีที่ได้ทำหน้าที่และจงทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ควรสร้างพลังบวก สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ท่านสุขใจเพื่อที่ท่านจะได้มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ ได้หลักธรรมที่บุตรธิดาควรนำมาเป็นฐานการปฏิบัติ ก็คือสัมมาวาจา เจรจาชอบ กตัญญูตา ความเป็นผู้รู้คุณที่ผู้อื่นกระทำแก่ตน

ด้านการสื่อสารกับบิตามารดา: บุตรใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดส่อเสียด เสียงดังหรือหยาบคายไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีต่อท่านฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และคิดตาม การสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร และใช้คำพูดอย่างชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ท่านเข้าใจง่ายขึ้น วาจาที่ใช้สื่อสารควรมีความอบอุ่นและแสดงออกถึงความเคารพที่มีต่อท่าน ใช้คำพูดที่ท่านฟังดูแล้ว รู้สึกว่าท่านมีคุณค่าเป็นที่พึงของลูกหลาน ไม่ได้อยู่ไปวันๆ โดยไม่มีคุณค่า และควรพูดจาอย่างมีมารยาทให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของท่าน เพื่อที่จะได้พิจารณาไตร่ตรองหาแนวทาง

ร่วมกันหลักธรรมที่บุตรธิดาควรนำมาเป็นฐานการปฏิบัติ ก็คือปิยวาจา ถ้อยคำอันเป็นที่รัก และปร โทโมหะ-โยนิโสมนสิการ การฟังเสียงจากผู้อื่น แล้วพิจารณาโดยแยกกาย

ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา: การทำภารกิจแทนบิดามารดา หากเป็นสิ่งที่เราทำได้ เมื่อท่านไว้วางใจให้เราทำหน้าที่แทน ก็ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน และควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุดตามที่บิดามารดาปรารถนา เช่น การช่วยยกของ เตรียมอาหาร ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หรือช่วยกิจการงานที่บ้านตามที่ถนัด เป็นต้นหลักธรรมที่บุตรธิดาควรนำมาเป็นฐานการปฏิบัติ ก็คือเวรยาวิจจมัย บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่น และวิริยะ ความเพียรพยายาม, จิตตะ ความมุ่งมั่นให้สำเร็จ, ฉันทะ ความเต็มใจ

ด้านการแสดงมารยาทต่อบิดามารดา: บุตรธิดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่ก้าวร้าว เสียงดัง ดุด่า หรือใช้ภาษาไม่สุภาพปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพให้เกียรติท่าน พูดไพเราะน่าฟังด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน เช่น ขอบคุณ หรือกล่าวคำขอโทษเพื่อแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ในโอวาทของบิดามารดาหากขัดแย้งในเรื่องใด ต้องใช้เหตุและผลแสดงชี้แจงซึ่งกันและกันหลักธรรมที่บุตรธิดาควรนำมาเป็นฐานการปฏิบัติ ก็คือโสรัจจะความสงบเสงี่ยม และอัปมาทการรวตา ความเคารพในความไม่ประมาท

ดังนั้น บุตรธิดาที่ดี ควรต้องดูแลเอาใจใส่ท่านไม่ว่าท่านจะอยู่กับเราหรือไม่ก็ตาม หมั่นไปเยี่ยมเยียนท่านบ่อยๆ อย่าปล่อยให้ท่านอ้างว้างในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ดูแลท่านให้ดี ไม่ทำให้ท่านเสียใจ ไม่ทอดทิ้งท่านให้อยู่โดยลำพังต้องเคารพกตัญญู และต้องดูแลท่านไปตลอดชีวิต

บทที่ ๔

บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ของชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนาในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยการสัมภาษณ์บุคคลผู้ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นบุตรีดาที่ดีทำหน้าที่ของบุตรีดาได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ตั้งมั่นในศีลธรรม มีงานทำมั่นคง มีครอบครัวที่สมบูรณ์ ไม่สร้างความเสื่อมเสียให้แก่วงศ์ตระกูล สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชนบ้านดงไชยได้ โดยการประชุมกลุ่มย่อย ด้วยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อหามติร่วมกัน ซึ่งผลการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย มีดังต่อไปนี้

๔.๑ ความเห็นและบทบาทของบุตรีดาที่ดีของชุมชน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลผู้ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นบุตรีดาที่ดีได้รับรางวัลลูกกตัญญู ลูกดีเด่น เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและสังคมจำนวน ๑๐ ราย ดังนี้

รายนาม	วุฒิการศึกษา	อาชีพ
๑. นายแพทย์สหธรรม สมิทรปัญญา	ปริญญาโท	รับราชการ
๒. นายกิตติพล ศรีธำมรงค์	ม.๓	พนักงานของรัฐ
๓. นางสาวจิรัชญา สุวรรณสุข	ปริญญาตรี	พนักงานจ้างของรัฐ
๔. นางสาวรัชนิกร บุญยวิศิษฐ์	ม.๖	นิสิตนักศึกษา
๕. ร้อยโทวรยุทธ จันทร์ตาพันธ์	ปริญญาตรี	รับราชการ
๖. นางสาวอณัฐิรา อิศระกุล	ปริญญาตรี	พนักงานเอกชน
๗. นางยุพาภรณ์ แก้วจิตคงทอง	ปริญญาโท	รับราชการ
๘. นายจิรายุทธ รอดผล	ปริญญาตรี	พนักงานรัฐวิสาหกิจ
๙. นายอดิศักดิ์ พรหมชัย	ม.๓	พนักงานจ้างของรัฐ
๑๐. นางจุรี สหายสิริกุล	ปวส.	พนักงานเอกชน

จากการสัมภาษณ์บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง พบว่า

บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา: พบว่าด้านการเลี้ยงดูบิดามารดา บุตรธิดาต้องช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน พาไปพบแพทย์ตามนัดทุกครั้ง ดูแลค่าใช้จ่ายในบ้านทั้งหมดรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ให้ท่านได้รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะปลอดภัยไม่มีสารพิษ มอบปัจจัยเงินทองให้ท่านไว้ใช้จ่าย หมั่นดูแลเอาใจใส่ท่านด้วยความระมัดระวังอันตราย อยู่ใกล้ชิดท่านให้มากๆ เมื่อมีเวลารว่าง ท่านขออะไรก็จัดหาให้ติดต่อกันเสมอ คอยดูแลท่านให้ดี ตั้งแต่เรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรคให้เงินใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในชีวิตทำบุญตามศรัทธาพาท่านทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา^๑ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดาเมื่อท่านมีชีวิตอยู่ก็ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน คอยสอดส่องดูแลทำงานบ้านแทนบิดามารดา และช่วยทำงานแทนท่านด้วยความตั้งใจ

จริงใจในการทำภาระหน้าที่แทนท่านให้ดีที่สุด ดูแลกิจการต่างๆ แทนท่านเหมือนท่านทำเอง และทำทุกอย่างให้ท่านทั้งสองสบายใจ คอยรับใช้บิดามารดาอยู่เสมอ ทำด้วยความเต็มใจ ให้มีประสิทธิภาพไม่ให้เกิดความเสียหายอันวญความสะดวกให้ท่านตลอดเวลา ทำงานแทนท่านเมื่อมีโอกาสมานใด ที่พ่อแม่ทำอยู่นั้น ตัวเราเองต้องให้พ่อแม่ทำงานเบาลง เพราะเป็นปัจฉิมวัยแล้ว ลูกต้องรับภาระแทนท่าน^๒ด้านการดำรงวงศ์ตระกูลปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี ไม่นำความเสื่อมเสียมาให้ตระกูล และรักษาศีลอยู่เป็นนิจให้บุตรธิดาเรียนสูงๆ เพื่อที่จะได้มีหน้าที่ที่ดีในสังคมและเชิดชูวงศ์ตระกูลต่อไปรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลให้ดี ด้วยการทำความดีละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้เบิกบาน ไม่ทำให้วงศ์ตระกูลเสียชื่อเสียงประพติตนเป็นคนดี สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูลธำรงไว้ซึ่งคุณงามความดีของวงศ์ตระกูลจะปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี^๓

ด้านการทำตนเป็นทายาทที่ดียึดมั่นและรักษาศีลให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจาและใจ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทายาทที่ดีด้วยการประพติตนดี เป็นบุตรธิดาที่ดี สร้างฐานะให้มั่นคง และสร้างความไว้วางใจต่อวงศ์ตระกูลท่าแต่ความดีมานะอดุสาหะ เป็นบุตรธิดาที่ดีของบิดามารดา ไม่แก่งแย่งกับใคร อยู่ด้วยคุณธรรม ไม่ลำเอียงทำให้ทุกคนสบายใจช้ชวหรืออันวญความสะดวกสนับสนุนให้ท่านได้มีโอกาสทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาประพติตนเป็นบุตรที่ดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติทำตนเป็นลูกที่ดีมีชื่อเสียงสืบตระกูลให้สูงขึ้น มีฐานะมั่นคงสมบูรณ์อยู่ตลอด^๔

^๑ สัมภาษณ์ นายกิตติพล ศรีธิน้ำไทรง, พนักงานของรัฐ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ พรหมชัย, พนักงานจ้างของรัฐ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ นายจิรายุทธ รอดผล, พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ นางสาวอนุศิรา อิสสระกุล, พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ด้านการทำบุญอุทิศให้บิดามารดาท่านเป็นพระอรหันต์องค์แรกของเราเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว มัน
ทำบุญอุทิศให้ท่านอยู่เสมอ ทุกโอกาสที่มีอยู่ตลอดปี อย่างสม่ำเสมอ เช่น วันพระหรือวันสำคัญ
ทางพระพุทธศาสนา ได้ทำบุญใส่บาตรด้วยความเต็มใจ ส่งเสริมให้ท่านรับบุญอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการ
แสดงความกตัญญูกตเวทิตา^๕

การสื่อสารกับบิดามารดา: พบว่าด้านการเลี้ยงดูบิดามารดา บุตรธิดาต้องพูดคุยทำความเข้าใจ
เข้าใจ และถามไถ่เป็นประจำ ไม่ให้ท่านรู้สึกเหงา ให้กำลังใจกับท่าน แม้อยามทุกข์ เจ็บไข้ได้ป่วยพูดจา
ไพเราะกับท่านทั้งสอง ในฐานะบุตรไม่ควรดูดำทำร้ายให้ท่านเสียใจหรือเจ็บช้ำน้ำใจการปฏิบัติตัวต่อ
พ่อแม่ ต้องมีกิริยาเรียบร้อยพูดจาอ่อนหวาน เพราะพ่อแม่มักจะมีอารมณ์อ่อนไหวต่อลูก เมื่อท่าน
โกรธหรือโมโห ลูกต้องพยายามลดอารมณ์นั้นของท่านเสมอ^๖ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดาคอย
ช่วยเหลือในกิจการงานของท่าน ไม่บ่นหรือปฏิเสธเมื่อท่านร้องขอพูดในทางที่ดี ช่วยเจรจาธุรกิจหรือ
ธุระของท่านหากมีปัญหาก็ควรหันหน้ามาคุยกันโดยไม่ใช้อารมณ์เหนือเหตุผล แต่ควรพูดคุยปรับความ
เข้าใจต่อกัน^๗

ด้านการดำรงวงศ์ตระกูลทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดสุดสมกับการเป็นบุตรธิดาของท่านสร้าง
ชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูลด้วยการทำความดีละเว้นความชั่วทั้งกายและใจไม่ทำให้ครอบครัวเสีย
ชื่อเสียงส่งเสริมให้บุตรธิดาเรียนสูงๆ มีงานทำที่มั่นคงปรึกษากับบิดามารดาด้วยดีอย่างมีเหตุผล^๘
ด้านการทำตนเป็นทายาทที่ดีวางตัว แสดงกิริยามารยาทที่ดีต่อผู้อื่น เพื่อให้เขารู้ว่าเราได้อบรมสั่งสอน
มาดีไม่นำเอาเรื่องภายในครอบครัวไปคุยข้างนอกปกป้องชื่อเสียงวงศ์ตระกูลชื่อเสียงบิดามารดาน้อม
นำเอาธรรมะมาปรับใช้ในชีวิตรประจำวันอยู่ด้วยความไม่ประมาท รักษาชื่อเสียงศักดิ์ศรีของตระกูล
ไม่ให้เสื่อมเสีย โดยไม่เป็นคนเสเพล ไม่เป็นนักเลง ไม่เที่ยวกลางคืน ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร^๙ด้านการ
ทำบุญอุทิศให้บิดามารดาอธิฐานจิตบอกท่านขณะที่เราทำบุญให้ พาบิดาหรือมารดาไปทำบุญหรือ
สนับสนุนเรื่องการทำบุญทำทานเมื่อท่านล่วงลับไป จะหมั่นทำบุญอุทิศให้ท่านอยู่เสมอ^{๑๐}

การแสดงความรู้สึกต่อบิดามารดา: พบว่าด้านการเลี้ยงดูบิดามารดา บุตรธิดาควรแสดง
ความรู้สึกผ่านทางกาย วาจาใจ ให้ท่านรู้ว่าเรารักความห่วงใยท่านเสมออ้อมให้ท่าน เพื่อให้ท่านสบาย

^๕ สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชญา สุวรรณสุข, พนักงานจ้างของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ นายแพทย์สทธรรม สมินทรปัญญา, ราชาราชการ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ นางสาวรัชนิกร บุญยวิศิษฐ์, นิสิตนักศึกษา, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ นางจรรย์ สายสิริกุล, พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ นางสาวรัชนิกร บุญยวิศิษฐ์, นิสิตนักศึกษา, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางสาวอนุศิรา อิศระกุล, พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

ใจบอกรักท่านเอาใจใส่ท่าน สอบถามความเป็นอยู่เรื่องอาหาร สุขภาพไม่กระทำสิ่งใดๆ ที่เป็นบาปกับ บิดามารดา^{๑๑}ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดาช่วยเหลือกิจการงานของท่านด้วยความวิริยะ อุตสาหะด้วยความตั้งใจไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคพุดจาสนทนากับท่านในทางที่ดีเมื่อท่านมอบภารกิจให้ จงพยายามรักษาให้ดี เมื่อมันเสื่อมสภาพต้องบำรุงรักษาให้ดีอยู่เสมอ^{๑๒}ด้านการดำรงวงศ์ตระกูลตั้งมั่น อยู่บนพื้นฐานแห่งความดี รักษาศีล ไม่นำความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูลประพฤติปฏิบัติตัวดีให้บิดา มารดาได้ภูมิใจในตัวเรา^{๑๓}ด้านการทำตนเป็นทายาทที่ดีที่มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนพาท่านไป ทำบุญ รักษาศีล ฟังธรรม ประพฤติตนควรแก่การรับมรดก ไม่ทำตัวเหลวไหลเที่ยวเตร่ไปวันๆ คิดแต่ ทางดีและช่วยเหลือคนอื่นบ้าง ไม่ตระหนี่เกินไป^{๑๔}ด้านการทำบุญอุทิศให้บิดามารดาทำบุญอุทิศให้ ท่านอยู่เสมอ รำลึกถึงคุณงามความดีของอยู่เสมอ และนำคำสั่งสอนของท่านมาประพฤติปฏิบัติ ต่อไป^{๑๕}

การแสดงความผูกพันกับบิดามารดา: พบว่าด้านการเลี้ยงดูบิดามารดาบุตรธิดาควรดูแล เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งให้อยู่โดยลำพังพาไปเที่ยวบ้าง ทำบุญบ้างในโอกาสสำคัญๆ ไปเยี่ยมเยียนท่าน เมื่อ มีโอกาส ติดต่อพูดคุยกับท่านเพื่อไม่ให้ท่านเหงา พาไปทานข้าว พาไปเที่ยวหรือผ่อนคลายเป็นต้น^{๑๖}ด้านการ ทำภารกิจแทนบิดามารดาไม่ทอดทิ้งภารกิจที่ทำไว้ สานต่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทำโดยไม่หวัง ผลตอบแทนตั้งใจทำให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี^{๑๗}ด้านการดำรงวงศ์ตระกูลการรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลนั้น คือการไม่ทำชั่วทำแต่ความดีรักษาเกียรติของวงศ์ตระกูลหมั่นไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องทางบิดาและ มารดา ไถ่ถามสารทุกข์สุขดิบนัดรวมญาติพี่น้องพบปะสังสรรค์ในโอกาสสำคัญๆ สร้างไมตรีจิตที่ดีต่อกันพาบิดามารดาไปทำบุญ การรวมญาตินัดพบปะสังสรรค์ในเทศกาลต่างๆ^{๑๘}ด้านการทำตนเป็น ทายาทที่ดีใส่ใจความรู้สึกของท่านทั้งสอง ทำให้ท่านไว้วางใจเราประพฤติกรรมเป็นคนดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติเป็นแบบอย่างที่ดีให้บิดามารดาได้ภูมิใจการไปมาหาสู่กับเครือญาติอยู่

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชญา สุวรรณสุข, พนักงานจ้างของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายแพทย์สหธรรม สมินทรปัญญา, รับราชการ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายจิรายุทธ รอดผล, พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายกิตติพล ศรีธิน้ำโพ้ง, พนักงานของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวอนุศิรา อิศระกุล, พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางจุรีย์ สายสิริกุล, พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายจิรายุทธ รอดผล, พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ ร้อยโทวรายุทธ จันทร์ตาพันธ์, รับราชการ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สม่าเสมอ ปฏิบัติตนรักษาเกียรติวงศ์ตระกูล^{๑๙}ด้านการทำบุญอุทิศให้บิดามารดาเข้าวัดปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระแผ่ส่วนกุศลให้ท่านได้หลุดพ้นจากปวงกรรม^{๒๐}

การควบคุมการทำหน้าที่ต่อบิดามารดา พบว่าด้านการเลี้ยงดูบิดามารดา บุตรธิดาต้อง ใส่ใจดูแลเรื่องอาหารการกิน ดูแลสุขภาพเรื่องยา การเดินทางไปหาหมอยกจัดหาเสื้อผ้าของใช้ส่วนตัวให้ ท่านใช้รักษาทรัพย์ของบิดามารดา ไม่ให้สูญหายหรือหมดไป เอาใจใส่ดูแลในทุกๆ ด้านด้วยความเต็มใจ^{๒๑}ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดาสานต่อกิจการงานของท่านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่ตามที่ท่านมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีโดยไม่หวังผลตอบแทน^{๒๒}ด้านการดำรงวงศ์ ตระกูลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ให้อภัยกันส่งเสริมให้บุตรธิดาได้เรียนสูงๆ ประพฤติปฏิบัติดีเพื่อรักษา ชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเมื่อท่านมอบภารกิจให้ต้องรักษาให้ดีอย่าให้เสียหาย^{๒๓}ด้านการทำตนเป็นทายาทที่ดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย และนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวทำให้บิดามารดาไว้วางใจเราในทุกๆ เรื่องปฏิบัติดีต่อท่านทั้งสองเสมอต้นเสมอปลายเป็นที่ไว้วางใจแก่บิดามารดา ให้ท่านสบายใจ รักษาชื่อเสียงไม่ให้เสีย^{๒๔}ด้านการทำบุญอุทิศให้บิดามารดานำคำสอนของบิดามารดามาประพฤติ ปฏิบัติเพื่อให้ท่านหมดห่วงและไปสู่สัมปรายภพที่ดีต่อไป และทำบุญอุทิศให้ท่านหลังจากท่าน เสียชีวิต^{๒๕}

๔.๒ แนวทางการเป็นบทบาทของบุตรธิดาที่ดีของชุมชน

ผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๘ ราย เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ใน ชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง มีรายนาม ดังนี้

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางยุพาภรณ์ แก้วจิตคงทอง, รับราชการ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางจุรี สยศิริกุล, พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายจิรายุทธ รอดผล, พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายกิตพล ศรีธิน้ำโห่ง, พนักงานของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางยุพาภรณ์ แก้วจิตคงทอง, รับราชการ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายแพทย์สธรรม สมินทรปัญญา, รับราชการ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชญา สุวรรณสุข, พนักงานจ้างของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

รายนาม	วุฒิการศึกษา	ตำแหน่งการงาน
๑. พระครูปิยวันมงคล	น.ธ.เอก, ป.๗	เจ้าอาวาส
๒. พระครูพิบูลสมณธรรม	น.ธ.เอก, ป.ตรี	เจ้าอาวาส
๓. พระมหาชัยวัฒน์ ญาณ	น.ธ.เอก,ป.ธ.๗, ป.ตรี	ครูพระปริยัติธรรม
๔. นายองอาจ แก้วสกุล	น.ธ.เอก, ป.ตรี	มัคทายก
๕. นายสมบูรณ์ สุภาสอน	น.ธ.เอก, ป.๖	มัคทายก
๖. สิบบอนภัสร์ ปัญญาธิ	น.ธ.เอก, ป.ตรี	รับราชการ
๗. นางยุพิน เรืองอินทร์	ธศ.โท, ป.ตรี	พนักงานเอกชน
๘. นางสาวปรีศนีย์ ทาคำ	ธศ.โท, ป.ตรี	รับราชการ

จากการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการประชุม ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกัน และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ท่านเป็นผู้ผ่านพ้นชีวิตจากวันเด็กสู่วัยผู้ใหญ่มาก่อนเรา เป็นผู้ผ่านประสบการณ์อันยาวนานมาก่อน รู้ดีว่าอะไรดีอะไรชั่วสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ บุตรธิดาที่ดีจึงควรเคารพบิดามารดาและเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านด้วยความเคารพ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของบุตรธิดา และเพื่อความสบายใจของพ่อแม่ที่เห็นลูกเป็นคนดี และถือเป็นการตอบแทนบุญคุณของท่านที่เลี้ยงเรามาจนเติบโตใหญ่ ด้วยการทำให้ท่านมีความสุขใจ

๒. รับผิดชอบทำงานที่พ่อแม่มอบหมายด้วยความเต็มใจ บุตรธิดาควรช่วยเหลือบิดามารดาทำงานที่พ่อแม่จะช่วยได้ เป็นต้นว่า การช่วยงานบ้าน เช่น งานครัว การทำความสะอาด ช่วยเก็บของ เลี้ยงสัตว์ ตักน้ำ ตักแต่งบ้าน และงานอาชีพ เช่น ปลูกผักสวนครัว ให้อาหารสัตว์ ทำของขาย ช่วยขายของ เป็นต้น การรับผิดชอบทำงานที่พ่อแม่มอบหมายด้วยความเต็มใจ จะส่งเสริมบุตรธิดาให้เป็นคนดี รู้คุณค่าของงาน เป็นคนอดทน ขยัน มีความเพียร รู้จักวิธีการทำงาน และมีความรับผิดชอบในการทำงาน

๓. ช่วยเหลือบิดามารดาทุกโอกาสที่ทำได้ แม้ท่านจะไม่ได้ขอความช่วยเหลือ เพื่อให้ท่านได้เหนื่อยน้อยลง การใดที่ส่งผลดีต่อท่าน แม้ไม่ใช่หน้าที่ของบุตรธิดาโดยตรง หากเห็นว่าทำแล้วเป็นผลดีและสามารถช่วยเหลือได้ ก็ควรจะทำทันทีโดยไม่ต้องรอให้ท่านสั่ง เพราะบางครั้ง ท่านอาจไม่มีเวลา หรือมีการกิจอื่น ๆ ที่สำคัญต้องทำ บิดามารดาเลี้ยงบุตรธิดามาด้วยความเหนื่อยยาก ดังนั้นบุตรธิดาที่ดี เมื่อเติบโตใหญ่ก็สมควรจะช่วยเหลือบิดามารดา เท่ากับเป็นการแบ่งเบาภาระของท่าน

๔. ประหยัด ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ในขณะที่บุตรธิดายังเป็นเด็ก ยังหาเงินมาใช้เองไม่ได้ ภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตกเป็นภาระของบิดามารดา บุตรธิดาที่ดีจะต้องช่วยบิดามารดาประหยัด

ค่าใช้จ่ายทุกวิถีทาง ไม่ควรซื้อของเล่นของใช้ที่ไม่จำเป็นและเกินฐานะของตนเอง เช่น โทรศัพท์มือถือ บิดามารดาบางท่านจะซื้อให้บุตรธิดาไว้ใช้ จุดประสงค์เพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกันในกรณีจำเป็น เช่น มีกิจธุระกลับบ้านผิดเวลา โดยไม่ได้บอกบิดามารดาไว้ก่อนก็สามารถติดต่อถึงกันได้ บิดามารดาจะได้ไม่เป็นห่วง และรู้ความเป็นไปของลูก จึงควรใช้ในสิ่งที่จำเป็น ไม่ควรใช้พร่ำเพรื่อ เช่น ใช้โทรคุยกับเพื่อน หรือบางคนให้เพื่อนยืมใช้ เป็นสาเหตุให้เสียค่าโทรศัพท์มาก

๕. ไม่ก่อเรื่อง หรือทะเลาะวิวาทให้เป็นที่ยุ่งยากแก่บิดามารดา บุตรธิดาที่ดี ต้องไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ๆ เพราะอาจก่อเวรภัยให้กับตนเอง และสร้างความไม่สบายใจให้แก่บิดามารดา บางครั้งบุตรธิดาไปก่อเรื่องทะเลาะวิวาทนอกบ้าน บิดามารดาจะต้องไปติดต่อเรื่องที่บุตรธิดาไปก่อเหตุ อาจจะต้องเสียเงินเพื่อชดใช้ค่าเสียหาย

๖. รักใคร่ปรองดองในหมู่พี่น้อง บุตรธิดาควรมีความรักใคร่ สามัคคีกัน ไม่ก่อเรื่องทะเลาะวิวาทกัน บิดามารดาทุกคนจะมีความสบายใจ เมื่อเห็นความรักใคร่สามัคคีกันในหมู่พี่น้อง หมดความกังวลและความทุกข์ใจ มีกำลังใจในการทำมาหากิน เพื่อหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายภายในบ้าน และความรักใคร่ สามัคคีกันระหว่างพี่น้อง เท่ากับเป็นการกระทำที่ตอบแทนความรัก ความห่วงใยของพ่อแม่ที่มีต่อบุตรธิดาทุกคน

๗. ขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน หน้าที่สำคัญของบุตรธิดาวัยเรียน ก็คือ การศึกษาเล่าเรียนให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง บุตรธิดาเมื่อได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบ ก็จะสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ และจะเป็นสิ่งที่เชิดชูวงศ์ตระกูลทำให้บิดามารดาเกิดความดีใจ ภาคภูมิใจ สมหวังในความตั้งใจที่เลี้ยงบุตรธิดามา ซึ่งการทำให้บิดามารดามีความสุขก็เป็นการตอบแทนบุญคุณที่ดีที่สุด

๘. ประพฤติตนให้สมควรเป็นผู้ดำรงวงศ์สกุล การที่มีวงศ์สกุล ก็เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในวงศ์สกุลนั้นได้ประพฤติปฏิบัติเป็นคนดี เพื่อจะได้ให้วงศ์สกุลมีชื่อเสียง แต่ถ้าผู้อยู่ในสกุลกระทำตนไม่ดี วงศ์สกุลก็เกิดการเสื่อมเสียชื่อเสียง บุตรธิดาที่ดีจะต้องประพฤติตัวดี ไม่ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ไม่ฝืนระเบียบสังคม และไม่ละเมิดศีลธรรมของชุมชน ควรทำตนให้เป็นที่ชื่นชมและไว้วางใจของบิดามารดา ในการที่จะดำรงวงศ์สกุลสืบไป

๙. ซักขวนหรืออำนวยการความสะดวกแก่บิดามารดา บุตรธิดาที่ดี นอกจากเลี้ยงดูบิดามารดาให้มีความสุขกายสบายใจแล้ว ควรซักขวนหรืออำนวยการความสะดวก สนับสนุนให้ท่านได้มีโอกาสทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา จะได้เป็นบุญติดตัวท่านไปในภพเบื้องหน้า เป็นการถากถาง

หนทางไปสู่สัจธรรมของตนเอง หน้าที่นี้เป็นหน้าที่สำคัญที่สุดที่บุตรธิดาทุกคนต้องปฏิบัติ เพราะเป็นการปิดอบายภูมิให้แก่บิดามารดาของตน

๔.๓ บทบาทและหน้าที่ของบุตรธิดาที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา

บุตรธิดามีหน้าที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสม เกื้อกูลแก่บิดามารดา จากการศึกษา บทบาทและหน้าที่ของบุตรธิดาตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถจำแนก ได้ดังนี้

๑. ด้านการเลี้ยงดูบิดามารดา

๑) บุตรธิดาช่วยดูแลในทุกๆ ด้าน พาไปพบแพทย์ทุกครั้งที่มีหมอนัด ดูแลค่าใช้จ่ายในบ้าน ทั้งหมด รักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ให้ท่านได้รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะปลอดภัยไม่มีสารพิษ มอบปัจจัยเงินทองให้ท่านไว้ใช้จ่าย หมั่นดูแลเอาใจใส่ท่านด้วยความระมัดระวังอันตราย อยู่ใกล้ชิดท่านให้มากๆ เมื่อมีเวลาว่าง ท่านชอบอะไร ก็จัดหามาให้ติดต่อกันเสมอ คอยดูแลท่านให้ดี ตั้งแต่เรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรค ให้เงินใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในชีวิต ทำบุญตามศรัทธาพาท่าน ทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา

๒) พุดคุยทำความเข้าใจ และถามไถ่เป็นประจำ ไม่ให้ท่านรู้สึกเหงา ให้กำลังใจกับท่าน แม้ยามทุกข์ เจ็บไข้ได้ป่วย พุดจาไเพราะกับท่านทั้งสอง ไม่ดูคำทำร้ายให้ท่านเสียใจหรือเจ็บช้ำน้ำใจ ปฏิบัติต่อบิดามารดาด้วยกิริยาเรียบร้อย พุดจาอ่อนหวาน เมื่อท่านโกรธหรือโมโห บุตรธิดาพยายามลดอารมณ์นั้นของท่านเสมอ

๓) แสดงความรู้สึกผ่านทางกาย วาจาใจ ให้ท่านรู้ว่าเรารัก และห่วงใยท่านเสมอ ยิ้มให้ท่าน เพื่อให้ท่านสบายใจบอกรักท่าน เอาใจใส่ท่าน สอบถามความเป็นอยู่เรื่องอาหาร สุขภาพไม่ กระทำสิ่งใดๆ ที่เป็นบาปกับบิดามารดา ๔) ดูแลเอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งให้อยู่โดยลำพังพาไปเที่ยวบ้าง ทำบุญบ้างในโอกาสสำคัญๆ ไปเยี่ยมเยียนท่าน เมื่อมีโอกาส ติดต่อกับพุดคุยกับท่าน เพื่อไม่ให้ท่านเหงา พาไปทานข้าว พาไปเที่ยวหรือผ่อนคลาย ๕) ดูแลเรื่องอาหารการกิน ดูแลสุขภาพเรื่องยา การเดินทาง ไปหาหมอจัดหาเสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัวให้ท่านใช้รักษาทรัพย์ของบิดามารดา ไม่ให้สูญหายหรือหมดไป รวมความว่า เอาใจใส่ดูแลในทุกๆ ด้านด้วยความเต็มใจ

๒. ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา

๑) เมื่อท่านมีชีวิตอยู่ก็ช่วยเหลือกิจการงานของท่าน คอยสอดส่องดูแลทำงานบ้านแทน บิดามารดา และช่วยทำงานแทนท่านด้วยความตั้งใจ จริงใจในการทำภาระหน้าที่แทนท่านให้ดีที่สุด ดูแลกิจการต่างๆ แทนท่านเหมือนท่านทำเอง และทำทุกอย่างให้ท่านทั้งสองสบายใจ คอยรับใช้บิดามารดาอยู่สม่ำเสมอ ทำด้วยความเต็มใจ ให้มีประสิทธิภาพ ไม่ให้เกิดความเสียหายอันวายนวาม

สะดวกให้ท่านตลอดเวลา ทำงานแทนท่านเมื่อมีโอกาสงานใดๆ ที่พ่อแม่ทำอยู่นั้น ตัวเราเองต้องให้พ่อแม่ทำงานเบาลง เพราะเป็นปัจฉิมวัยแล้ว ลูกต้องรับภาระแทนท่าน ๒) คอยช่วยเหลือในกิจการงานของท่าน ไม่บ่นหรือปฏิเสธเมื่อท่านร้องขอ พุดในทางที่ดี ช่วยเจรจาธุรกิจหรือธุระของท่านหากมีปัญหาที่หันหน้าคุยกันโดยไม่ใช้อารมณ์เหนื่อเหตุผล แต่พูดคุยปรับความเข้าใจกัน ๓) ช่วยเหลือกิจการงานของท่านด้วยความวิริยะอุตสาหะด้วยความตั้งใจไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคพุดจา สนทนากับท่านในทางที่ดีเมื่อท่านมอบภารกิจให้ ก็พยายามรักษาให้ดี เมื่อมันเสื่อมสภาพก็บำรุงรักษาให้ดีอยู่เสมอ ๔) ไม่ทอดทิ้งภารกิจที่ทำไว้ สานต่อกิจการงานของท่านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ตามที่ท่านมอบหมายให้ภารกิจนั้นๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดีโดยไม่หวังผลตอบแทน

๓. ด้านการดำรงวงศ์ตระกูล

๑) ปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี ไม่นำความเสื่อมเสียมาให้ตระกูล และรักษาศีลอยู่เป็นนิจให้บุตรธิดาเรียนสูงๆ เพื่อที่จะได้มีหน้าที่ที่ดีในสังคมและเชิดชูวงศ์ตระกูลต่อไปรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลให้ดี ด้วยการทำความดีละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้เบิกบาน ไม่ทำให้วงศ์ตระกูลเสียชื่อเสียงประพาดิตนเป็นคนดี สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูลอ้างไว้ซึ่งคุณงามความดีของวงศ์ตระกูล ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ๒) ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานแห่งความดี ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดสมกับเป็นบุตรธิดาของท่านด้วยการทำแต่ความดี ละเว้นความชั่วทั้งกายและใจปรึกษากับบิดามารดาด้วยดีอย่างมีเหตุมีผล ให้บิดามารดาได้ภูมิใจในตัวเรา ๓) หมั่นไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องทางบิดาและมารดา ถิ่นถามสารทุกข์สุขดิบนัดรวมญาติพี่น้องพบปะสังสรรค์ในโอกาสสำคัญๆ สร้างไมตรีจิตที่ดีต่อกันพบบิดามารดาไปทำบุญ

๔. ด้านการทำตนเป็นทายาทที่ดี

๑) ยึดมั่นและรักษาศีลให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจาและใจ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทายาทที่ดีด้วยการประพฤติตนดี เป็นบุตรธิดาที่ดี สร้างฐานะให้มั่นคง และสร้างความไว้นับถือใจต่อวงศ์ตระกูลมีมานะอุตสาหะทำการงาน ไม่แก่งแย่งกับใคร อยู่ด้วยคุณธรรม ไม่ลำเอียง ทำให้ทุกคนสบายใจซึกชวนและอำนวยความสะดวกสนับสนุนให้ท่านได้มีโอกาสทำทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาทำตนให้มีชื่อเสียงสืบตระกูลให้สูงขึ้น มีฐานะมั่นคงสมบูรณ์อยู่ตลอด ๒) วางตัว แสดงกิริยามารยาทที่ดีต่อผู้อื่น เพื่อให้เขาเห็นว่าเราได้รับการอบรมสั่งสอนมาดีไม่นำเอาเรื่องภายในครอบครัวไปคุยข้างนอก ปกป้องชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเชื่อฟังบิดามารดาน้อมนำเอาธรรมะมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่ด้วยความไม่ประมาทไม่เป็นคนเสเพล ไม่เป็นนักเลง ไม่เที่ยวกลางคืน ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร ๓) มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตนพบบิดามารดาไปทำบุญ รักษาศีล ฟังธรรม ประพฤติตนควรแก่การรับมรดก ไม่ทำตัวเหลวไหลเที่ยวเตร่ไปวันๆ คิดแต่ทางดีและช่วยเหลือคนอื่นบ้าง ไม่ตระหนี่เกินไป ๔) ใส่ใจความรู้สึกของบิดามารดา ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย และไม่นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวทำให้บิดา

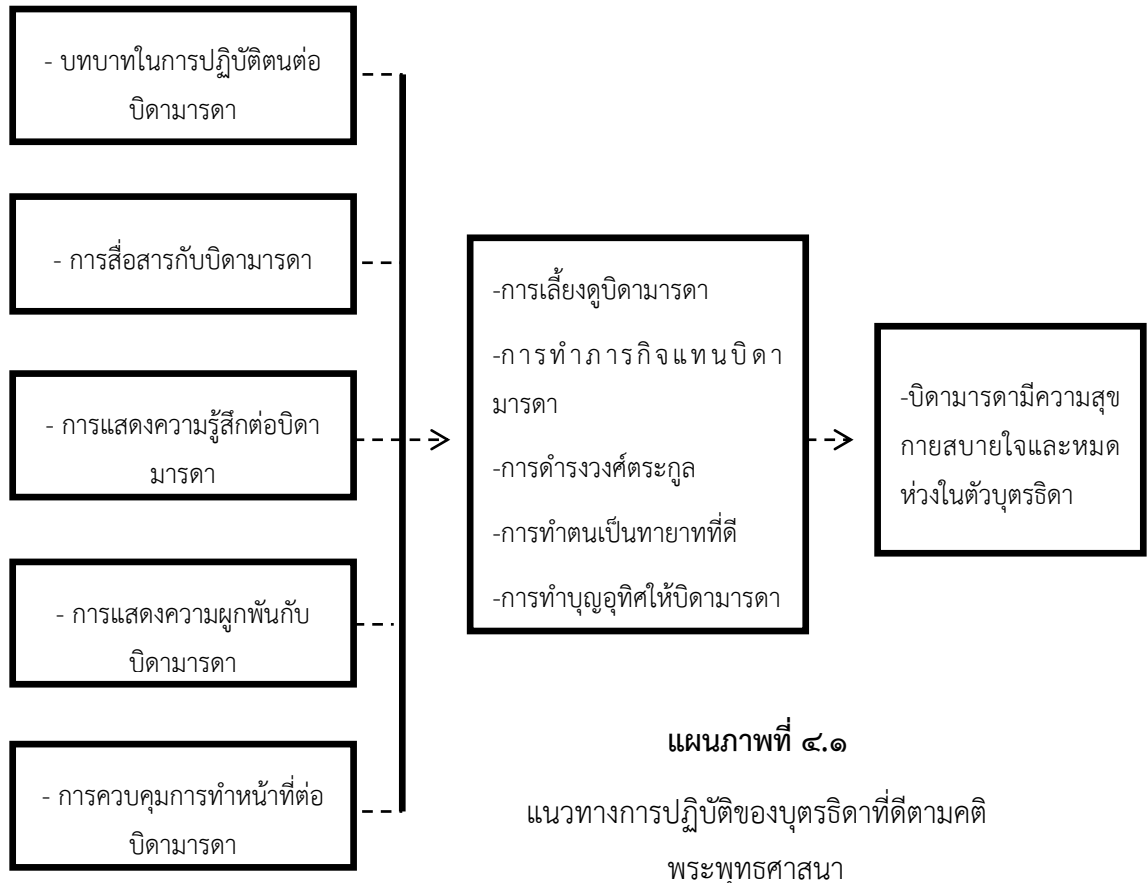
มารดาไว้วางใจเราในทุกๆ เรื่องปฏิบัติดีต่อท่านทั้งสองเสมอต้นเสมอปลายเป็นที่ไว้วางใจแก่บิดามารดา ให้ท่านสบายใจเป็นแบบอย่างที่ดีให้บิดามารดาได้ภูมิใจ

๕. ด้านการทำบุญอุทิศให้บิดามารดา

๑) หมั่นทำบุญอุทิศให้ท่านอยู่เสมอ ทุกโอกาสที่มีอยู่ตลอดปี อย่างสม่ำเสมอ เช่น วันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้ทำบุญใส่บาตรด้วยความตั้งใจ ส่งเสริมให้ท่านรับบุญอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตา ๒) อธิฐานจิตบอกท่านขณะที่เราทำบุญให้ พาบิดาหรือมารดาไปทำบุญหรือสนับสนุนเรื่องการทำบุญทำทานเมื่อท่านล่วงลับไป จะหมั่นทำบุญอุทิศให้ท่านอยู่เสมอ ๓) รำลึกถึงคุณงามความดีของบิดามารดาอยู่เสมอ และนำคำสอนของท่านมาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ท่านหมดห่วง และเข้าวัดปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระแผ่ส่วนกุศลให้ท่าน

๔.๔ แนวทางการปฏิบัติของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา” เพื่อให้เข้าใจแนวทางการปฏิบัติของบุตรที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาและเป็นที่ยอมรับในชุมชน พบจากการศึกษาสามารถสรุปเป็นรูปภาพ ดังนี้

ผลจากการศึกษาบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนานั้น เป็นที่ยอมรับว่าบุตรธิดาที่ดีควรเคารพบิดามารดา เชื่อฟังคำสั่งสอนด้วยความเคารพ ช่วยเหลือกิจการต่างๆ แม้ไม่ใช่หน้าที่ของตน ประหยัดอดออม ไม่ใช่จ่ายเงินทองเกินฐานะ หลีกเว้นจากการทะเลาะวิวาท กระทำตนให้เป็นที่รักและสบายใจแก่บิดามารดา มีความรักใคร่ สามัคคีกัน นอกจากนี้ บุตรธิดาที่ดีจะต้องประพฤติตนไม่ผิดต่อกฎหมาย ไม่ละเมิดฝ่าฝืนระเบียบสังคม วางตนให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดความไว้วางใจแก่บิดามารดา สืบสายสกุลที่ดี ส่งเสริมและสนับสนุนการทำบุญ รักษาศีล เจริญภavana หน้าที่ดังกล่าวจึงเป็นบทบาทและหน้าที่ที่ดีของบุตรธิดา จากการศึกษาพบว่าบทบาทหน้าที่ของบุตรที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนาประกอบด้วย

๑. บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา: บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน ดังนี้

๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการหมั่นดูแลเอาใจใส่ท่านด้วยความระมัดระวังอันตราย อยู่ใกล้ชิดท่านให้มากๆ ช่วยดูแลในทุกๆ ด้านขอบอะไรก็จัดหามาให้ติดต่อกันเสมอ คอยดูแลท่านให้ดี ตั้งแต่เรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ยารักษาโรค ให้เงินใช้จ่ายสิ่งจำเป็นในชีวิต ทำบุญตามศรัทธาที่ท่านทำทาน รักษาศีล และเจริญภavana โดยมีหลักธรรมข้อ “กตัญญูกตเวทิตี” คือ การรำลึกบุญคุณของท่านแล้วทำตอบแทน เป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดามีความสุข

๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการช่วยทำงานแทนท่านด้วยความตั้งใจทำภาระหน้าที่แทนท่านให้ดีที่สุดและทำทุกอย่างให้ท่านทั้งสองสบายใจ โดยมีหลักธรรมข้อ “สัจจะ และ ชันติ” ความซื่อตรง และความอดทนเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดาหมดกังวลในกิจการที่ท่านดูแล

๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี ไม่นำความเสื่อมเสียมาให้ตระกูลสร้างชื่อเสียง และดำรงไว้ซึ่งคุณงามความดีของวงศ์ตระกูล โดยมีหลักธรรมข้อ “ปรโตโฆสะ-โยนิโสมนสิการ” การฟังเสียงจากผู้อื่น แล้วพิจารณาโดยแยบคายเป็นฐานการปฏิบัติ เช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดี เพราะทำให้บิดามารดามั่นใจในการสืบทอดวงศ์ตระกูลของบุตรธิดา

๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการสร้างฐานะให้มั่นคง และสร้างความไว้นื้อเชื่อใจต่อวงศ์ตระกูลทำแต่ความดีมีมีมานะอุตสาหะในการสร้างฐานะ โดยมีหลักธรรมข้อ “ฉันทะ” ความเต็มใจ “วิริยะ” ความเพียรพยายาม “จิตตะ” ความมุ่งมั่นให้สำเร็จ “วิมังสา” การสำรวจไตร่ตรองงานที่ทำเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาหมดความกังวลในบุตรธิดาผู้ที่จะรับช่วงมรดกของตน

๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดาด้วยการส่งเสริมให้ท่านรับบุญอย่างเต็มที่ด้วยความเต็มใจทุกโอกาสที่มีอยู่ตลอดปี โดยมีหลักธรรมข้อ “เวยยาวัจจมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีความสุขในสุคติภูมิ

๒. การสื่อสารกับบิดามารดา: บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน ดังนี้

๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการพูดคุยทำความเข้าใจ และถามไถ่เป็นประจำ ไม่ให้ท่านรู้สึกเหงา ให้กำลังใจกับท่าน แม้อยามทุกข์ เจ็บไข้ได้ป่วย พุดจาไพเราะกับท่านโดยมีหลักธรรมข้อ “สัมมาวาจา” เจริญชอบ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รักเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีความรู้สึกที่ดีในตัวบุตรธิดา

๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการไม่บ่นหรือปฏิเสธเมื่อท่านร้องขอ พุดในทางที่ดี ช่วยเจรจากรุจหรือธุระของท่านหากมีปัญหาที่ควรหันหน้ามาคุยกันโดยไม่ใช้อารมณ์เหนือเหตุผล แต่พูดคุยปรับความเข้าใจต่อกันโดยมีหลักธรรมข้อ “สัมมาวาจา” เจริญชอบ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รักเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาสบายใจ

๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดสมกับเป็นบุตรธิดาของท่านสร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูลด้วยการทำแต่ความดีละเว้นความชั่วทั้งกายและใจ หมั่นปรึกษากิจการกับบิดามารดาด้วยดีอย่างมีเหตุผลโดยมีหลักธรรมข้อ “สติมา” การมีสติระลึกรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาอบอุ่นใจในความเป็นผู้มีหลักการและเหตุผลของบุตรธิดา

๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการไม่นำเอาเรื่องภายในครอบครัวไปคุยข้างนอก ปกป้องชื่อเสียงวงศ์ตระกูลชื่อเสียงบิดามารดาแนะนำน้อมนำเอาธรรมะมาปรับใช้ในชีวิตรโดยมีหลักธรรมข้อ “อัปปมาทการวตา” ความเคารพในความไม่ประมาทเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาคลายความเป็นห่วงในตัวบุตรธิดา

๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการอธิษฐานจิตบอกท่านขณะที่เราทำบุญให้ พาบิดาหรือมารดาไปทำบุญหรือสนับสนุนเรื่องการทำบุญทำทานโดยมีหลักธรรมข้อ “เวยยาวัจจมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีสุขภาพจิตที่ดี

๓. การแสดงความรู้สึกต่อบิดามารดา: บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน ดังนี้

๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการแสดงความรู้สึกผ่านทางกาย วาจาใจ ให้ท่านรู้ว่าเรารัก ความห่วงใยท่านเสมออย่าให้ท่าน เพื่อให้ท่านสบายใจบอกรักท่าน เอาใจใส่ท่าน สอบถามความเป็นอยู่ของท่านไม่กระทำสิ่งใดๆ ที่ไม่ดีต่อท่านโดยมีหลักธรรมข้อ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รัก “ฉันทะ”

ความเต็มใจเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีสุขภาพสบายใจ

๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการช่วยเหลือกิจการงานของท่านด้วยความวิริยะอุตสาหะเมื่อท่านมอบภารกิจให้ ก็พยายามรักษาให้ดีโดยมีหลักธรรมข้อ “วิริยะ” ความเพียรพยายาม “จิตตะ” ความมุ่งมั่นให้สำเร็จเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาเบาใจในงานที่ท่านรับผิดชอบ

๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการประพฤติปฏิบัติตัวดีให้บิดามารดาได้ภูมิใจโดยมีหลักธรรมข้อ “สติมา” การมีสติระลึกรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาปลื้มใจ

๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการประพฤติตนควรแก่การรับมรดก ไม่ทำตัวเหลวไหลเที่ยวเตร่ไปวันๆโดยมีหลักธรรมข้อ “สัจจะ” ความจริงใจต่อความดีเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาหมดความกังวลในตัวบุตรธิดาผู้จะรับมรดก

๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการทำบุญให้ท่านรำลึกถึงคุณงามความดีของท่านอยู่เสมอโดยมีหลักธรรมข้อ “กตัญญูกตเวที” ความเป็นผู้รู้คุณที่ผู้อื่นกระทำแก่ตนแล้วทำตอบแทนเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาเป็นสุขในภพที่ท่านไปอยู่

๔. การแสดงความผูกพันกับบิดามารดา: บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน ดังนี้

๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการดูแลเอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งให้อยู่โดยลำพังพาไปเที่ยวบ้าง ทำบุญบ้างในโอกาสสำคัญๆ ไปเยี่ยมเยียนท่าน เมื่อมีโอกาส ติดต่อพูดคุยกับท่านเพื่อไม่ให้ท่านเหงา โดยมีหลักธรรมข้อ “เวทย์ยาวัจฉมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาเพลิดเพลินใจ

๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการไม่ทอดทิ้งภารกิจที่ท่านทำไว้ สานต่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทำโดยไม่หวังผลตอบแทนโดยมีหลักธรรมข้อ “วิริยะ” ความเพียรพยายาม “จิตตะ” ความมุ่งมั่นให้สำเร็จเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาหมดความลำบากใจ

๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการรักษาเกียรติของวงศ์ตระกูล หมั่นไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องทางบิดาและมารดา ไถ่ถามสารทุกข์สุขดิบนัดรวมญาติพี่น้องพบปะสังสรรค์ในโอกาสสำคัญๆ สร้างไมตรีจิตที่ดีต่อกันโดยมีหลักธรรมข้อ “ปิยวาจา” ถ้อยคำอันเป็นที่รัก “ปรโตโฆสะ-โยนิโสมนสิการ” การฟังเสียงจากผู้อื่น แล้วพิจารณาโดยแยบคายเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาได้รับเกียรติและเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะ

๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีให้บิดามารดาได้ภูมิใจการไปมาหาสู่กับเครือญาติอยู่เสมอโดยมีหลักธรรมข้อ “โสรจจะ” ความสงบเสงี่ยม “เวยยาวัจจมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาอบอุ่นในความสัมพันธ์ที่ดีของเครือญาติ

๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการเข้าวัดปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระแผ่ส่วนกุศลให้ท่านได้หลุดพ้นจากบ่วงกรรมโดยมีหลักธรรมข้อ “เวยยาวัจจมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีวิถีจิตเป็นกุศล

๕. การควบคุมการทำหน้าที่ต่อบิดามารดา:บุตรธิดาที่ดี ควรปฏิบัติตน ดังนี้

๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการดูแลเรื่องอาหารการกิน ดูแลสุขภาพเรื่องยา การเดินทางไปหาแพทย์ จัดหาเสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัวให้ท่านใช้รักษาทรัพย์ของบิดามารดาไม่ให้สูญหายโดยมีหลักธรรมข้อ “เวยยาวัจจมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีสวัสดิภาพที่ดี

๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการสานต่อกิจการงานของท่านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ชื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ตามที่ท่านมอบหมายโดยมีหลักธรรมข้อ “ขันติ” ความอดทน “สติมา” การมีสติระลึกรู้เป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาไม่ต้องทำงานหนักเกินไป

๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ให้อภัยกันส่งเสริมให้บุตรธิดาได้เรียนสูงๆ ประพฤติดี ปฏิบัติดี เพื่อรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลโดยมีหลักธรรมข้อ “อัปมาทคารวตา” ความเคารพในความไม่ประมาทเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาผ่อนคลายความหนักใจที่ลูกหลานรักกัน

๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย และนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวทำให้บิดามารดาไว้วางใจเราในทุกๆ เรื่องโดยมีหลักธรรมข้อ “สติมา” การมีสติระลึกรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาไม่ต้องทุกข์ใจ

๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการนำคำสอนของบิดามารดามาประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ท่านหมดห่วงโดยมีหลักธรรมข้อ “โยนิโสมนสิการ” การพิจารณาโดยแยบคายเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาได้สมหวังในตัวบุตรธิดา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาคุณสมบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดี กรณีศึกษาชุมชนบ้านดงไชย อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ๓) เพื่อสังเคราะห์บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอลำปาง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ระหว่างการวิจัยเอกสาร และการวิจัยข้อมูลการให้สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ คุณสมบัติของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑) ละเว้นจากความชั่วและเหตุแห่งความเสื่อม ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง เป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมทางเศรษฐกิจ เป็นอันตรายต่อชีวิต ๒) ประพฤติปฏิบัติความดี ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักสุจริตทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ บุตรีดาผู้ประพฤตีสุจริตทั้ง ๓ ย่อมเป็นที่ภูมิใจของบิดามารดา ๓) หมั่นศึกษาและแสวงหาความรู้ เพื่อเป็นเครื่องพัฒนาสติปัญญา ๔) ฉันทะ ความสนใจ มีความเพียรพยายามและมีการปฏิบัติบรรลุเป้าหมาย ๕) มีความมั่นคง ดำรงชีพตามหลักศีลธรรมและจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานแห่งความเป็นกัลยาณชนคนดี ๖) ดำรงตนให้เป็นทายาทที่ดี บุตรีดาต้องบริหารทรัพย์สินและครอบครัวให้มั่นคง ดำรงตนตามหลักสันโดษ ๓ ประการ ได้แก่ ยถาลาภสันโดษคือ ยินดีตามที่ได้ ยถาพลสันโดษ คือ ยินดีตามกำลัง และสารูปสันโดษ คือ ยินดีตามสมควรแก่ฐานะแห่งตน

๕.๑.๒ คุณลักษณะของบุตรีดาที่ดีของชุมชนบ้านดงไชย อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๑) ด้านความซื่อสัตย์ กตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา: บุตรีดาควรประพฤติปฏิบัติตนตอบแทนด้วยการดูแลเอาใจใส่ไม่ทอดทิ้ง ประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ระลึกถึงคุณผู้ให้กำเนิด เลี้ยงดูตอบแทนตามฐานะอันสมควร ๒) ด้านความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิดามารดา: บุตรีดาควรรู้จักวางอุเบกขาวางเฉยอดทนต่อคำดุด่าของท่าน ควรเงยบ ฟังท่านอย่างสงบไม่ควรโต้เถียงท่าน ยอมรับในสิ่งที่ท่านเป็น และคิดว่าควรแก้ไขอย่างไรต่อพฤติกรรมของท่าน ต้องใจเย็นและเข้าใจ พฤติกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เช่นการหว่านมากเกินไป การพูดซ้ำๆ ซากๆ ทุกสิ่งล้วนประกอบด้วย

ความรักจากท่าน อะไรที่ท่านทำไม่ถูกต้อง เราต้องคอยอธิบายให้ท่านเข้าใจอย่างมีเหตุผล และมีสติในการควบคุมอารมณ์ตนเองอยู่เสมอ ด้วยการสำนึกเสมอว่า บิดามารดาอยู่ในฐานะที่บุตรธิดาต้องเคารพบูชาสูงสุด *๓) ด้านความอดทนในการดูแลบิดามารดา:* บุตรธิดาไม่บ่นหรือพูดกระทบกระทั่งจิตใจท่าน ทำให้ท่านมีความสุขกายสบายใจต้องดูแลท่านไม่ว่าจะเจ็บป่วยหรือไม่ ให้ท่านได้สบายไม่ต้องลำบาก ไม่ให้ทางบิดามารดาผิดหวังในสิ่งที่เราทำ และทำสิ่งที่ดีเลี้ยงดูท่าน โดยทั่วไปแล้วการดูแลบิดามารดานั้นเป็นหน้าที่ของบุตรพึงกระทำ ไม่ว่าจะการนั้นจะเหนื่อยเพียงใด บุตรต้องมีความอดทนและระลึกเสมอว่าบิดามารดานั้นก็ได้เลี้ยงดูเรามาก่อนเช่นกัน ควรยินดีที่ได้ทำหน้าที่และจงทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ควรสร้างพลังบวก สร้างเสียงหัวเราะ และทำให้ท่านสุขใจเพื่อที่ท่านจะได้มีจิตใจเข้มแข็งและพร้อมจะเผชิญอุปสรรคต่างๆ ได้

๔) ด้านการสื่อสารกับบิดามารดา: บุตรธิดาควรใช้คำพูดด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดสื่อเสียดเสียดหรือหยาบคายไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดีต่อท่านฟังให้เข้าใจในการสื่อสารของท่าน และคิดตามการสื่อสารของท่านควรหรือไม่ควร และใช้คำพูดอย่างชัดเจนในการสื่อสารเพื่อให้ท่านเข้าใจง่ายขึ้นว่าจากที่ใช้สื่อสารควรมีความอ่อนน้อมและแสดงออกถึงความเคารพที่มีต่อท่าน ใช้คำพูดที่ท่านฟังดูแล้ว รู้สึกว่าท่านมีคุณค่าเป็นที่พึงของลูกหลาน ไม่ได้อยู่ไปวันๆ โดยไม่มีคุณค่า และควรพูดจาอย่างมีมารยาทให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของท่าน เพื่อที่จะได้พิจารณาไตร่ตรองหาแนวทางร่วมกัน *๕) ด้านการทำภารกิจแทนบิดามารดา:* การทำภารกิจแทนบิดามารดา หากเป็นสิ่งที่เราทำได้ เมื่อท่านไว้วางใจให้เราทำหน้าที่แทน ก็ควรตอบแทนท่านด้วยการช่วยงานเพื่อแบ่งเบาภาระงานของท่าน และควรรีบไปทำให้ท่านเสร็จสิ้นภารกิจโดยเร็วด้วยความเต็มใจ และทำให้ดีที่สุดตามที่บิดามารดาปรารถนา เช่น การช่วยยกของ เตรียมอาหาร ทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หรือช่วยกิจการงานที่บ้านตามที่ถนัด เป็นต้น *๖) ด้านการแสดงมารยาทต่อบิดามารดา:* บุตรธิดาควรมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ทำในสิ่งที่ควรทำ ไม่ก้าวร้าว เสียงดัง ดุด่า หรือใช้ภาษาไม่สุภาพปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพให้เกียรติท่าน พูดไพเราะน่าฟังด้วยน้ำเสียงอ่อนหวาน เช่น ขอบคุณ หรือกล่าวคำขอโทษเพื่อแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนและอยู่ในโอวาทของบิดามารดาหากขัดแย้งในเรื่องใด ต้องใช้เหตุผลและผลแสดงชี้แจงซึ่งกันและกัน

๕.๑.๓ บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สรุปได้ว่า

๑. บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา: คอยดูแลท่านให้บริบูรณ์ด้วยปัจจัย ๔ แบ่งปันปัจจัยค่าใช้จ่ายและหมั่นพาท่านไปกระทำบุญให้ท่าน รักษาศีลและเจริญภาวนา หมั่นช่วยเหลือกิจการงานบิดามารดาด้วยความตั้งใจ สืบวงศ์ตระกูลด้วยการปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี ไม่ดำรงตนไปสู่ทางที่เสื่อมเสียและเชิดชูวงศ์ตระกูล ด้วยยึดมั่นและรักษาศีลให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจาและ

ใจประพัตติตนดีเป็นบุตรธิดาที่ดี สร้างฐานะให้มั่นคงและความไว้นื้อเชื่อใจมุนานะอุตสาหะ ไม่แก่งแย่งกับใคร ตั้งตนอยู่ด้วยคุณธรรม และประพัตติตนเป็นบุตรที่ดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ นอกจากจะประพัตติปฏิบัติตนครั้งบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ แต่หากท่านจากไปต้องหมั่นกระทำบุญอุทิศให้ท่านอย่างสม่ำเสมอเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทเวทิตา

๒. การสื่อสารกับบิดามารดา: หมั่นพูดคุย ไล่ถามสภาวะความ เพื่อป้องกันมิให้ท่านเกิดความรู้สึกเหงา เป็นกำลังใจทั้งยามทุกข์และสุข พุดจาไพเราะไม่ดุด่าหรือทำให้บิดามารดา รู้สึกเสียใจ และคอยช่วยเหลือในกิจการงานต่างๆ โดยไม่บ่นหรือปฏิเสธ ประพัตติตนเป็นบุตรที่ดี ละเว้นจากความชั่ว ไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่วงศ์ตระกูล ด้วยแสดงกิริยาและวางตนดีต่อบิดามารดาและบุคคลอื่น เชื้อฟังกบิดามารดาและน้อมมาปฏิบัติ ไม่เป็นคนเสเพ ครั้นบิดามารดาล่วงลับหมั่นทำบุญอุทิศให้ท่านอยู่เสมอ

๓. การแสดงความรู้สึกต่อบิดามารดา: แสดงความรักและความห่วงใยบิดามารดา ช่วยเหลือกิจการงานของท่านด้วยความวิริยะอุตสาหะไม่ย่อท้อ ตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานแห่งความดี มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน และหมั่นกระทำบุญอุทิศให้แก่บิดามารดาเมื่อท่านล่วงลับไป

๔. การแสดงความผูกพันกับบิดามารดา: เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งบิดามารดาให้อยู่ลำพังไม่ทอดทิ้งภารกิจที่ทำไว้ สานต่อกิจการงานบิดามารดาให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลใส่ใจความรู้สึกบิดามารดา ประพัตติตนเป็นคนดีของครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

๕. การควบคุมการทำหน้าที่ต่อบิดามารดา: ดูแลอาหารการกิน สุขภาพร่างกาย เอาใจใส่ดูแลด้วยความเต็มใจสานต่อกิจการงานมิให้บกพร่อง เอาใจใส่กันและกัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย และนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวนำคำสอนบิดามารดามาประพัตติปฏิบัติและทำบุญอุทิศให้ท่านหลังจากท่านเสียชีวิต

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นแนวทางของบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑. บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดา: ๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการหมั่นดูแลเอาใจ แสดงความกตัญญูทเวทิตาตอบแทนบุญคุณท่าน ๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยความตั้งใจมี “สัจจะ และ ซันติ” ความซื่อตรงและความอดทน เพื่อมิให้บิดามารดากังวลในกิจการ ๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการปฏิบัติตนตั้งอยู่บนฐานแห่งความดี พิจารณาโดยแยบคายเป็นฐานการปฏิบัติ ๔) ทำ

ตนเป็นทนายทที่ดี สร้างชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูลสอดคล้องกับพระสมชาย พุทฺธสีโล^๑ ว่าด้วยการบำรุงทางกายต่อบิดามารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรตั้งแต่แรกเริ่ม บุตรที่ดีต้องเลี้ยงดูตอบแทน ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับเป็นทนายท (๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา โดยมีหลักกรรมเวยยาวัจจมัย สอดคล้องกับพระครูโฆสิตธรรมากร^๒ ในการศึกษาเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบำรุงบิดามารดาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ” โดยบุตรต้องแสดงความกตัญญูทเวทิตา ทำบุญอุทิศเมื่อบิดามารดาเสียชีวิตไปด้วยการจัดการอุทิศบุญตามคติความเชื่อของท้องถิ่นตนเอง เพราะบุตรที่ดียอมทำให้บิดามารดามีความสุขในสุคติภูมิ

๒. การสื่อสารกับบิดามารดา: ๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการพุดจาไพเราะมี สัมมาวาจา และปิยวาจาทำให้บิดามารดาที่มีความรู้สึกที่ดีในตัวบุตรธิตา ๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการไม่บ่นหรือปฏิเสธ ๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดสมกับเป็นบุตรธิตาของท่าน สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูลมีสติระลึกรู้สิ่งทีควรและไม่ควรกระทำ ๔) ทำตนเป็นทนายทที่ดี ปกป้องชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเชื่อฟังบิดามารดาด้วยอัปมาทคารวตา ความเคารพในความไม่ประมาทเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ยอมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิตาที่ดี ๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดาสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาภูตมิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี)^๓ ด้วยหน้าที่ของบุตรที่อาศัยความเข้าใจบทบาทและการปฏิบัติตนที่สื่อสารจากการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึกและความผูกพันด้วยการใช้หลักเวยยาวัจจมัย บุญทีเกิดจากความสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ยอมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิตาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีความสุขจิตทีดี

๓. การแสดงความรู้สึกต่อบิดามารดา: ๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการแสดงความรัก ความห่วงใย เอาใจใส่ท่าน ใช้ปิยวาจาอันเป็นถ้อยคำอันเป็นที่รัก ประกอบด้วยฉันทะความเต็มใจ ๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการช่วยเหลือกิจการงานบิดามารดาด้วยวิริยะความเพียรพยายาม และจิตตะความมุ่งมั่นให้สำเร็จ ๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการประพฤติปฏิบัติตัวดีให้บิดามารดาได้ภูมิใจ มี

^๑ พระสมชาย พุทฺธสีโล (บัวลา), “ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาทีปรากฏในมงคลสูตร”, *วิทยานินพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๔-๙๖.

^๒ พระครูโฆสิตธรรมากร (อภิชาโต), “ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบำรุงบิดามารดาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ”, *วิทยานินพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๗-๘๘.

^๓ พระมหาภูตมิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี), *เรารักแม่*, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

สติระลึกรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติ ๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดี ประกอบด้วยสัจจะ ความจริงใจคลายความกังวลแก่บิดามารดา ๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการทำบุญให้ท่านรำลึกถึงคุณงามความความดีด้วยความกตัญญูทวาทะที่ รู้คุณและกระทำตนตอบแทนคุณบิดามารดา

๔. การแสดงความผูกพันกับบิดามารดา: ๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการดูแลเอาใจใส่ช่วยเหลือในกิจการงานท่าน ๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการไม่ทอดทิ้งภารกิจและสานต่อให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ประกอบด้วยวิริยะความเพียรพยายาม และจิตตะ ความมุ่งมั่นให้สำเร็จ ๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการรักษาเกียรติของวงศ์ตระกูล ให้หลักปียวาจาถ้อยคำอันเป็นที่รักปรโตโฆสะ-โยนิโสมนสิการ คอยฟังเสียงจากผู้อื่นแล้วพิจารณาโดยแยบคาย ๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีมีไสร้จะความสงบเสถียรและเวยยาวัจฉมัย การทำบุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่น ๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการกระทำบุญกุศล ถึงพร้อมด้วยเวยยาวัจฉมัยที่เป็นบุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่น

๕. การควบคุมการทำหน้าที่ต่อบิดามารดา: ๑) เลี้ยงดูบิดามารดา ด้วยการดูแลเรื่องอาหารการกิน ดูแลสุขภาพเรื่องยา การเดินทางไปหาหมอยาจัดหาเสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัวให้ท่านใช้รักษาทรัพย์ของบิดามารดา สอดคล้องกับพระอริการช่วง ฐิตโสภาณ^๔ ว่าด้วยการบูชาบิดามารดาด้วยวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ รักษาทรัพย์ไม่ให้สูญหายโดยมีหลักธรรมข้อ “เวยยาวัจฉมัย” บุญอันสำเร็จด้วยการช่วยเหลือในกิจของผู้อื่นเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดามีสวัสดิภาพที่ดี ๒) ทำภารกิจแทนบิดามารดาด้วยการสานต่อกิจการงานของท่านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ชื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ตามที่ท่านมอบหมายโดยมีหลักธรรมข้อ “ขันติ” ความอดทน “สติมา” การมีสติระลึกรู้เป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาไม่ต้องทำงานหนักเกินไป ๓) ดำรงวงศ์ตระกูลด้วยการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ให้อภัยกันส่งเสริมให้บุตรธิดาได้เรียนสูงๆประพัตติ ปฏิบัติดี เพื่อรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลโดยมีหลักธรรมข้อ “อัปปมาทการวตา” ความเคารพในความไม่ประมาทเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาผ่อนคลายความหนักใจที่ลูกหลานรักกัน ๔) ทำตนเป็นทายาทที่ดีด้วยการไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งผิดกฎหมาย และนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวทำให้บิดามารดาไว้วางใจเราในทุกๆ เรื่องโดยมีหลักธรรมข้อ “สติ” การมีสติระลึกรู้สิ่งที่ควรและไม่ควรกระทำเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาไม่ต้องทุกข์ใจ ๕) ทำบุญอุทิศให้บิดามารดา ด้วยการนำคำ

---

^๔ พระอริการช่วง ฐิตโสภาณ (ตั้งอยู่), “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ (แชนโฌนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๕-๑๖๓.

สอนของบิดามารดาตามประเพณีปฏิบัติเพื่อให้ท่านหมดห่วงโดยมีหลักธรรมข้อ “โยนิโสมนสิการ” การพิจารณาโดยแยกกายเป็นฐานการปฏิบัติเช่นนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุตรธิดาที่ดีเพราะทำให้บิดามารดาได้สมหวังในตัวบุตรธิดา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

จากการศึกษาเรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติทางพระพุทธศาสนา” ครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถประมวลเนื้อหาพอเป็นแนวปฏิบัติของบุตรธิดา ได้ ๒ ประเด็นหลัก ดังนี้

ประเด็นแรก การพัฒนาตนของบุตรธิดาที่จะทำให้บิดามารดาภูมิใจ คลายกังวล และมีความสุข ได้แก่

๑. พากุสัจจะ: บุตรธิดาต้องขยันเล่าเรียนให้มากๆ และเรียนให้สูงขึ้นสุดความสามารถ สุดกำลังสติปัญญาของตน และหากเป็นไปได้ ควรศึกษาเล่าเรียนตามที่บิดามารดาแนะนำ เมื่อศึกษาเล่าเรียนได้เช่นนี้ โอกาสการใช้วุฒิการศึกษาสมัครเข้าทำงานจะมีมากกว่าผู้มีการศึกษาน้อย และข้อสำคัญ จะทำให้บิดามารดามีความสุขที่เห็นบุตรธิดาของตน ประสบความสำเร็จสูงสุดในการศึกษา

๒. สิบปะ: บุตรธิดาเมื่อศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จตามเป้าประสงค์แล้ว จะต้องนำความรู้ที่ศึกษามานั้น ฝึกฝนภาคปฏิบัติให้เกิดทักษะ ความชำนาญ จนถึงขั้นเชี่ยวชาญ จึงจะสามารถใช้ความรู้ที่มีอยู่นั้นสร้างงานสร้างอาชีพให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างดียิ่ง หากเรียนมาแล้ว แต่ไม่ฝึกทักษะ จะเข้าทำนองว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด” ความมีศิลปะเชี่ยวชาญในอาชีพเช่นนี้ของบุตรธิดา เป็นความปรารถนาอย่างยิ่งของบิดามารดา เพราะท่านต้องการให้บุตรธิดาช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่ต้องภาระของใคร

๓. วินโย สุสิขิโต: บุตรธิดาเมื่อมีการศึกษาที่ดี มีความเชี่ยวชาญในอาชีพแล้ว ชั้นสำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือ ความมีวินัยในตนเอง คือ มีความสามารถควบคุมตนเองให้เหมาะสมกับอาชีพที่ท่านทำ และเหมาะสมกับความเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม หากบุตรธิดาปฏิบัติได้เช่นนี้ จะทำให้บิดามารดากล้าพูด กล้าแสดงออกต่อสังคมด้วยความมั่นใจว่าสังคมนั้นๆ จะยอมรับ ทั้งนี้เพราะความที่ท่านมีบุตรธิดาที่เป็นคนดีนั่นเอง

ประเด็นที่สอง ความรับผิดชอบครอบครัวของบุตรธิดา ที่จะทำให้บิดามารดาไม่ต้องลำบากกาย ไม่ต้องทุกข์ใจ และดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขกับลูกหลาน ได้แก่

๑. มาตาศิลป์: บุตรธิดาที่ดี ต้องเลี้ยงดูบิดามารดาด้วยอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย และยารักษาโรคที่เหมาะสมและสมควรแก่ท่าน นอกจากนี้ ต้องหากิจกรรมเกี่ยวกับสันตนาการ

ต่างๆ ให้ท่านได้แสดงออก เพื่อให้ท่านสบายใจ รวมความว่า สิ่งใดๆ ทำแล้วไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม และท่านทั้งสองมีความสุข สิ่งนั้นๆ บุตรธิดาที่ดีพึงกระทำ

๒. ปุตุตทาร์สสังคห: บุตรธิดาที่ดี เมื่อเติบโตใหญ่มีครอบครัว จะต้องคอยดูแลช่วยเหลือบุตรและคู่ครองของตนในภารกิจที่สามารถช่วยได้ ต้องสร้างบรรยากาศของครอบครัวให้อบอุ่น เกิดความสามัคคีและไว้วางใจซึ่งกันและกัน หากบุตรธิดาทำได้เช่นนี้ ย่อมทำให้บิดามารดามีความสุขที่เห็นครอบครัวของบุตรธิดามีความอบอุ่นและมั่นคง

๓. อนากุลา กัมมันตา: บุตรธิดาที่ดี ต้องเป็นผู้รับผิดชอบงานอันเป็นหน้าที่ของตน จับงานอะไรแล้ว ควรทำให้เสร็จตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ โดยไม่พลัดวันประกันพรุ่ง และไม่ทำให้งานที่กำลังทำนั้นเสียหาย หากบุตรธิดากระทำการได้เช่นนี้ ย่อมทำให้บิดามารดามีความมั่นใจในความเป็นทายาทที่ดีของบุตรธิดาและมีความสุขกายสบายใจ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยเรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธานุศาสนานา” มีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพหุศาสตร์จะเป็นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเองในวิธีการดำเนินชีวิตครอบครัวให้เป็นสุข เพราะครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม

๒. ควรศึกษากลยุทธ์ในการฝึกตนให้เกิดศิลปะในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการมีศิลปะที่ดีในการทำงาน เป็นดัชนีชี้วัดความสงบสุขของครอบครัวได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง

๓. ควรศึกษาเทคนิคการสร้างวินัยตนเองในครอบครัวตามแนวทางพระพุทธานุศาสนานา เพราะส่วนใหญ่ ครอบครัวย่อมมีสมาชิกที่อยู่ในฐานะบิดามารดา สามเณรภรรยา และบุตรธิดา เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

- ทวี บุญยเกตุ. พ่อสอนลูก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๔.
 นาคะประทีป. ปาลี-สยาม อภิธาน. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
 ป. หลงสมบุญ (ประยุทธ์ หลงสมบุญ). พจนานุกรม มคอ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เรื่อง
 ปัญญา, ๒๕๔๐.
 พุทธทาสภิกขุ. เตือนใจวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, ๒๕๓๖.
 _____ . พ่อแม่สมบูรณ์แบบ. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๗.
 พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาณ). เราเป็นใครเป็นอะไร. กรุงเทพมหานคร: พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๔๒.
 พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ). กัตถัญญกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี. กรุงเทพมหานคร:
 ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
 พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ.๙. ราชบัณฑิต. คำวัด เล่ม ๔. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์ช่อระกา, ๒๕๔๖.
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). คุณบิดามารดาสุดพรรณนามหาศาล. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕.
 _____ . ธรรมบุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๘๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวัยจำกัด, ๒๕๕๐.
 พระพรหมมุนี (จันทน์ พรหมคุตโต). มงคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๔. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร:
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
 _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหา
 จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
 พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). เราชักแม่. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๔๗.
 พระมหาอุดม สารเมธี. กัตถัญญกตเวทิตาการรู้จักตอบแทนคุณ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๘.

พระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร). **คนดีต้องปิดทอง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง,
๒๕๕๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร). **มงคลยอดชีวิตฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา,
๒๕๓๙.

สุชิราภรณ์ บริสุทธิ์. **มงคลชีวิต ๓๘ ฉบับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอักษรภาพพัฒนาจำกัด,
๒๕๔๙.

(๒) วิทยานิพนธ์:

ทัศนีย์ ฉ่ำพิรุณ. “บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตาม
แนวพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านทหารอากาศ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูโฆสิตธรรมากร (อภิชาติโต). “ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบำรุงบิดามารดาในพระพุทธศาสนาเถรว
วาทกับศาสนาขงจื้อ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระวิบูล ญาณธมโม (พันธุมิตร). “ศึกษาพฤติกรรมด้านความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดาของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนบ้านหนองช้าง ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอสวายบุรี
จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระสมชาย พุทธิสีโล (บัวลา). “ศึกษาวิเคราะห์การบำรุงมารดาบิดาที่ปรากฏในมงคลสูตร”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระอธิการช่วง สฐิตโสภโณ (ตั้งอยู่). “ศึกษาคติทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารทเดือนสิบ
(แซนโฌนตา) ของจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

มาลี บุญมาก. “ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษากรณีศึกษา อำเภอ
แก้งลำเจียก จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยศาสตร์ในธัมมปทัฏฐกถา”. วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๖.

(๓) รายงานวิจัย:

มานพ นักการเรือน. “ศึกษาวิเคราะห์สถาบันครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา”. รายงาน
 วิจัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

นางสาวสุมาลิน เย็นกลมและคณะ. “การเป็นลูกที่ดีของพ่อและแม่”. <<https://www.eeeppppppppopoooooo.blogspot.com>>, ๒๔ ส.ค. ๒๕๖๑.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. “มงคลชีวิต ๓๘ ประการ ฉบับทางก้าวหน้า”.
 <https://www.kalyanamitra.org/th/mngkhlchiwit38_detail.php?page=100>, ๒๔
 ส.ค. ๒๕๖๒.

เยาวลักษณ์ วงศ์วรรณกิจ. “หน้าที่ของบุตร”. <<https://www.nectec.or.th/schoolnet>>, ๒๔ ส.ค.
 ๒๕๖๑.

สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. “ลูก ๓ ประเภท”. <<https://www.onab.go>>, ๒๔ ส.ค. ๒๕๖๑.

(๕) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ พระครูปิยะวันมงคล. เจ้าอาวาสวัดบ้านดงไชย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูพิบูลสมณธรรม. เจ้าอาวาสวัดสิงห์ชัย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูโสภณพิพัฒน์นาทร. เจ้าอาวาสวัดท่าครวน้อย, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระครูไกรสรวิลาส. เจ้าอาวาสวัดดำรงธรรม, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ พระอธิการไกรทอง กิตติสาร. เจ้าอาวาสวัดทรายใต้, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ร.อ.ธนาเศรษฐ์ บุญยวิศิษฐ์. รับราชการ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายสมบัติ โสภณคณาสาร. รับราชการ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายกิตติชัย เตียวศิริกำจร. ธุรกิจส่วนตัว, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายบุญรัตน์ ชัยชมภู. ข้าราชการครูบำนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางพิมพ์ เมฆนคร. ข้าราชการครูบำนาญ, ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายแพทย์สทธรรม สมิทรปัญญา. รับราชการ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายกิตติพล ศรีธิน้ำไทรง. พนักงานของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวจิรัชญา สุวรรณสุข. พนักงานจ้างของรัฐ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวรัชนิกร บุญยวิศิษฐ์. นิสิตนักศึกษา, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ร้อยโทวรายุทธ จันทร์ตาพันธ์. รับราชการ, ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางสาวอณูศิรา อิศระกุล. พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายยุทธภรณ์ แก้วจิตคงทอง. รับราชการ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายจิรายุทธ รอดผล. พนักงานรัฐวิสาหกิจ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นายอดิศักดิ์ พรหมชัย. พนักงานจ้างของรัฐ, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ นางจุรีย์ สายสิริกุล. พนักงานเอกชน, ๒๘ ตุลาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

David H. Olson. **Circumplex Model of Marital and Family Systems. Vol.22:144-167.UK.**: Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2000.

Harvey Skinner. Paul Steinhauer and Gill Sitarenios. Family Assessment Measure (FAM) and Process Model of Family Functioning. **Journal of Family Therapy**, Vol.22 : 190-210.UK. : The Association for Family Therapy and Systemic Practice, 2000.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

คำชี้แจง

ผู้วิจัยเป็นพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง กำลังศึกษาปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และกำหนดจะทำวิทยานิพนธ์อันเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดงไชย อำเภอมือง จังหวัดลำปาง” ดังนั้น จึงมีความประสงค์ขอสัมภาษณ์ท่าน เกี่ยวกับความคิดเห็นและแนวปฏิบัติของท่านในประเด็นที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี โดยกำหนดไว้ ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ขอสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ ๒ ขอสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี

ในการนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูล และจะนำข้อมูลที่ได้รับไปวิเคราะห์เป็นภาพรวมให้เห็นถึงคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี โดยจะไม่มีผลกระทบในทางเสียหายใดๆ แก่ท่าน

ขอเจริญพร

(พระขวัญมนัส กम्मสุโภ)

ผู้วิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ท่านชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
๒. ท่านจบการศึกษาสูงสุดชั้น.....
๓. ท่านประกอบอาชีพ.....
๔. ท่านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....บาท
๕. ท่าน ( ) เป็นโสด ( ) สมรส ( ) หย่ากับคู่สมรส ( ) แยกกันอยู่กับคู่สมรส
๖. ท่านมีบุตร ( ) ชาย จำนวน.....คน ( ) หญิง จำนวน.....คน
๗. ท่านอยู่ร่วมกับ ( ) บิดามารดา ( ) บิดา ( ) มารดา ( ) ไม่ได้อยู่กับบิดามารดา
๘. ( ) บิดามารดามีชีวิตอยู่ ( ) บิดามีชีวิตอยู่ ( ) มารดามีชีวิตอยู่
๙. บิดา ประกอบอาชีพ.....
๑๐. มารดา ประกอบอาชีพ.....
๑๑. ( ) บิดามารดามีอายุในวัยทำงาน ( ) บิดาอยู่ในวัยทำงาน ( ) มารดาอยู่ในวัยทำงาน
๑๒. ( ) บิดามารดาเป็นผู้สูงอายุ ( ) บิดาเป็นผู้สูงอายุ ( ) มารดาเป็นผู้สูงอายุ

ตอนที่ ๒ ขอสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดี

ท่านมีความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะของบุตรธิดาที่ดีตามประเด็นต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

๑. ความซื่อสัตย์ กตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา

.....
.....
.....

๒. ความอดกลั้นต่อพฤติกรรมของบิดามารดา

.....
.....
.....

๓. ความอดทนในการดูแลบิดามารดา

.....
.....
.....

๔. การสื่อสารกับบิดามารดา

.....
.....
.....

๕. การทำภารกิจแทนบิดามารดา

.....
.....
.....

๖. การแสดงมารยาทต่อบิดามารดา

.....

.....

.....

๗. อื่นๆ นอกจาก ๖ ประเด็นนี้

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
ในชุมชนบ้านดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

คำชี้แจง

ผู้วิจัยเป็นพระนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง กำลังศึกษาปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และกำหนดจะทำวิทยานิพนธ์อันเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร เรื่อง “บทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา ในชุมชนบ้านดง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ดังนั้น จึงมีความประสงค์ขอสัมภาษณ์ท่าน เกี่ยวกับความคิดเห็นและแนวปฏิบัติของท่านในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา โดยกำหนดไว้ ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ขอสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ ๒ ขอสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทของบุตรีดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา

ในการนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูล และจะนำข้อมูลที่ได้รับไปวิเคราะห์เป็นภาพรวมให้เห็นถึงคุณลักษณะของบุตรีดาที่ดี โดยจะไม่มีผลกระทบในทางเสียหายใดๆ แก่ท่าน

ขอเจริญพร

(พระขวัญมนัส กम्मสุโภ)

ผู้วิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ท่านชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี
๒. ท่านจบการศึกษาสูงสุดชั้น.....
๓. ท่านประกอบอาชีพ.....
๔. ท่านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน.....บาท
๕. ท่าน ( ) เป็นโสด ( ) สมรส ( ) หย่ากับคู่สมรส ( ) แยกกันอยู่กับคู่สมรส
๖. ท่านมีบุตร ( ) ชาย จำนวน.....คน ( ) หญิง จำนวน.....คน
๗. ท่านอยู่ร่วมกับ ( ) บิดามารดา ( ) บิดา ( ) มารดา ( ) ไม่ได้อยู่กับบิดามารดา
๘. ( ) บิดามารดามีชีวิตอยู่ ( ) บิดามีชีวิตอยู่ ( ) มารดามีชีวิตอยู่
๙. บิดา ประกอบอาชีพ.....
๑๐. มารดา ประกอบอาชีพ.....
๑๑. ( ) บิดามารดามีอายุในวัยทำงาน ( ) บิดาอยู่ในวัยทำงาน ( ) มารดาอยู่ในวัยทำงาน
๑๒. ( ) บิดามารดาเป็นผู้สูงอายุ ( ) บิดาเป็นผู้สูงอายุ ( ) มารดาเป็นผู้สูงอายุ

**ตอนที่ ๒ ขอสัมภาษณ์ความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดี
ตามคติพระพุทธศาสนา**

ท่านมีความคิดเห็นและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา
ตามประเด็นต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

๑. บทบาทในการปฏิบัติตนต่อบิดามารดาในด้าน

- การเลี้ยงดูบิดามารดา

.....
.....
.....

- การทำภารกิจแทนบิดามารดา

.....
.....
.....

- การดำรงวงศ์ตระกูล

.....
.....
.....

- การทำตนเป็นทายาทที่ดี

.....
.....
.....

- การทำบุญอุทิศให้บิดามารดา

.....
.....
.....

๒. การสื่อสารกับบิดามารดาในด้าน

- การเลี้ยงดูบิดามารดา

.....
.....
.....

- การทำภารกิจแทนบิดามารดา

.....
.....
.....

- การดำรงวงศ์ตระกูล

.....
.....
.....

- การทำตนเป็นทายาทที่ดี

.....
.....
.....

- การทำบุญอุทิศให้บิดามารดา

.....
.....
.....

๓. การแสดงความรู้สึกต่อบิดามารดาในด้าน

- การเลี้ยงดูบิดามารดา

.....
.....
.....

- การทำภารกิจแทนบิดามารดา

.....
.....
.....

- การดำรงวงศ์ตระกูล

.....
.....
.....

- การทำตนเป็นทายาทที่ดี

.....
.....
.....

- การทำบุญอุทิศให้บิดามารดา

.....
.....
.....

๔. การแสดงความผูกพันกับบิดามารดาในด้าน

- การเลี้ยงดูบิดามารดา

.....
.....
.....

- การทำภารกิจแทนบิดามารดา

.....
.....
.....

- การดำรงวงศ์ตระกูล

.....

.....

.....

- การทำตนเป็นทายาทที่ดี

.....

.....

.....

- การทำบุญอุทิศให้บิดามารดา

.....

.....

.....

๕. การควบคุมการทำหน้าที่ต่อบิดามารดาในด้าน

- การเลี้ยงดูบิดามารดา

.....

.....

.....

- การทำภารกิจแทนบิดามารดา

.....

.....

.....

- การดำรงวงศ์ตระกูล

.....

.....

.....

- การทำตนเป็นทายาทที่ดี

.....
.....
.....

- การทำบุญอุทิศให้บิดามารดา

.....
.....
.....

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๒๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๑๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร **พระครูปลัดรักษ์มงคล**

ด้วย พระชวัญมนัส กมมสุโท เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ติดตามคติพระพุทธศาสนา The Roles of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชธรรมมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร **พระครูพิบูลย์สมณธรรม**

ด้วย พระชวัญมณีส กम्मสุโก เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติพระพุทธศาสนา The Roles
of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากท่านอนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเรียน/เจริญพรมามาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชธรรมมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕

ดร.พิบูลย์สมณธรรม
(พระครูพิบูลย์สมณธรรม)
เจ้าอาวาสวัดสังฆะ

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๒๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร *ดร.พิมพา เมฆษิต*

ด้วย พระชวิญมณีส กมมสุโก เลขประจำตัวนิสิต ๕๔๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ติดตามคติพระพุทธศาสนา The Roles
of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากท่านอนุญาตให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชาธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

นิสิต/น.ส.ว.กมกน

พ.ธม/ธมว

(นางพิมพา เมฆษิต)

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๖๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๑๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิตยสารเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ร.๑.๑๐ วิชา ๖๐๖ วิชา ๖๐๖ ๑

ด้วย พระขวัญมนัส กมนสุโก เลขประจำตัวนิตยสาร ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิตยสารหลักสูตรพุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ติดตามคติพระพุทธศาสนา The Roles of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิตยสารเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขออนุญาตจากท่านอนุญาตให้นิตยสารเก็บข้อมูลดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชาธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เจริญใจ ๖๖๒ วิชา ๖๐๖ ๑

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕

ร.๑.๑

C ๖๖๒ วิชา ๖๐๖ ๑

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๖๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๗๕๕๕-๕
www.mculampang.com

๑ ตุลาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร **ร.ท. สหธรรม สนิทพรปัญญา**

ด้วย พระขวัญมนัส กมมสุโก เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ติดตามคติพระพุทธศาสนา The Roles
of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากท่านอนุญาตให้นักศึกษาเก็บข้อมูลดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๗๕๕๕-๕

อ. สนิทพรปัญญา

(ร.ท. สหธรรม สนิทพรปัญญา)

ที่ ศธ ๒๑๔๔/ว ๘๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๒๒๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร **คุณเจริญ สายศิริกุล**

ด้วย พระชวัญมนัส กम्मสุโก เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ติดตามคติพระพุทธศาสนา The Roles
of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ใคร่ขอความอนุเคราะห์
จากท่านอนุญาตให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว และนำข้อมูลไปใช้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และดำเนินการต่อไป

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕

ยินดีให้สัมภาษณ์
(คุณเจริญ สายศิริกุล)

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ว ๖๙

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๒๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร พระมหาอินทร์วงศ์ อัสสรภามณี,ดร.

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระขวัญมนัส กम्मสุโก (แก้วกุล) เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติ
พระพุทธศาสนา The Roles of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุมัติคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุมัติคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ
โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕

ที่ ศธ ๖๑๕๔ / ๖ ๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๖๑๒๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๕๒๐-๕๕๕๔-๕
www.mculampang.com

๒๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โผน นามมณี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระชวัญมนัส กम्मสุโก (แก้วกุล) เลขประจำตัวนิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิสิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "บทบาทของบุตรธิดาที่ดีตามคติ
พระพุทธศาสนา The Roles of Geat Children According to Buddhism"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุมัติคราะที่จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุมัติคราะในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ
โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชาธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
โทร. ๐-๕๕๒๐-๕๕๕๔-๕

ที่ ศธ ๖๑๔๔ / ว ๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา

อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕

www.mculampang.com

๒๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.การดี พูลประภา เอี่ยมเจริญ

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน ๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระชวัญมนัส กมมสุโก (แก้วกุล) เลขประจำตัวนิตินิต ๕๙๒๑๒๐๑๐๑๔ เป็นนิตินิต
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บทบาทของบุตรธิดาที่ติดตามคติ
พระพุทธศาสนา The Roles of Geat Children According to Buddhism”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิตินิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่
ขออนุญาตเคราะหจากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบ
มาพร้อมนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขออนุญาตเคราะหในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ
โอกาสนี้

เรียนมาด้วยความนับถือ/เจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

โทร. ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕

ภาคผนวก ง

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	/	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	/	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	/	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	/	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	/	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	/	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(พระมหาอินทร์วงศ์ อัสสรภานี,ดร.)

ตำแหน่ง.....
ดร. ธีรวิธธรรม ธีรวิธธรรม

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	/	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	/	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	/	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	/	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	/	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	/	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	/	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ..... *Ar #* ผู้ประเมิน

(*ดร.ดร. โคน หมาย*)

ตำแหน่ง..... *รองผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาสุขภาพชุมชน*

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

*****
คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้
 ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง
 ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ
 ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง
 อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
รวม					

ลงชื่อ..... *วราภรณ์ อนุชิตกุล* ..... ผู้ประเมิน

(
 ตำแหน่ง..... *คณบดีคณะมนุษยศาสตร์*.....)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา/นามสกุล	: พระชวิญมน์ส ฉายา กम्मสุโภ นามสกุล แก้วกุล
วัน เดือน ปีเกิด	: ๒๗ เมษายน ๒๕๓๐
ภูมิลำเนาที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๔๔๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลบุญนาคนาพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
การศึกษา	: นักรธรรมชั้นเอก, รัฐศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ประสบการณ์การทำงาน	: พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อุปสมบท	: ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐
สังกัด	: วัดบ้านดงไชย ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๒๓๓ ถนนวังขวา ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง